

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

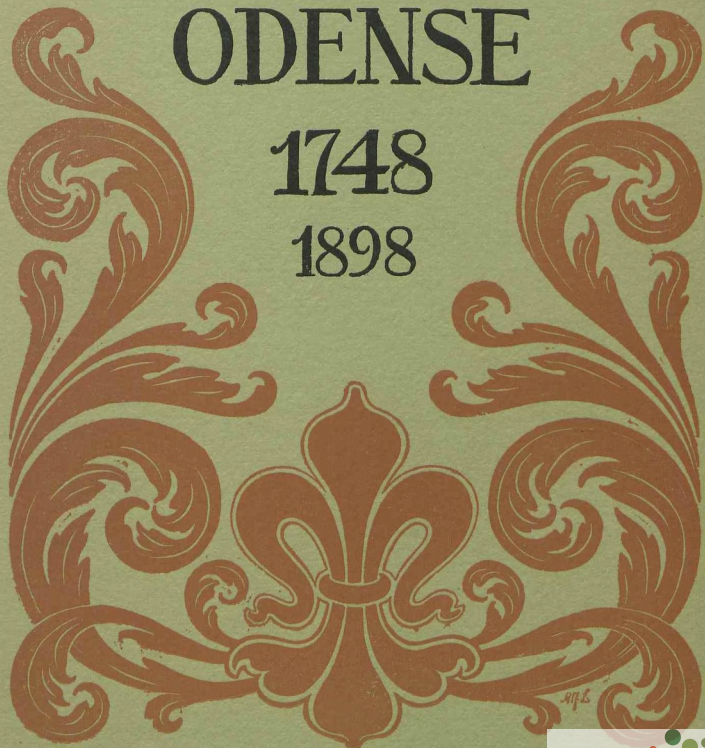

HUSET MILO

ODENSE

1748

1898

MILO I ODENSE

1748—1898

VED DET

MILOSKE JUBILÆUM

12 SEPTEMBER 1898

BIDRAG TIL DANSK BOGHANDELS HISTORIE

AF

C. NYROP

ODENSE

TRYKT I MILOSKE BOGTRYKKERI

MDCCCXCVIII

FRA HALVANDET HUNDREDE AAR

DANSK BOGHANDEL.

DEN danske Boghandels faste Organisation skyldes *Boghandlerforeningen* i Kjøbenhavn. Stiftet 1837 er den nu ikke alene en ærværdig Institution paa over de Treds, men en Institution, om hvem det fra alle Sider erkjendes, at den altid har arbejdet dygtigt paa den Grund, der blev lagt ved dens Stiftelse, og som strax gjorde den til en betydningsfuld Magt. Men Impulsen til den udgik jo ogsaa fra den tænksomt overvejende, grundlærde JACOB DEICHMANN, d. v. s. fra den allerede den Gang gamle og ansete *Gyldendalske Boghandel*, der stod med en virksom Fortids rige Erfaringer. Og mellem de ni Stiftere fandtes endnu Mænd som C. A. REITZEL, den da blomstrende Digterskoles liberale Forlægger, der virkede i en stor, af ham selv skabt Forretning, og den unge, ihærdige P. G. PHILIPSEN, hvis Tid skulde komme, bestemt som han var til at indvinde ny Jord for dansk Boghandel paa merkantile, landøkonomiske og populærvidenskabelige Omraader.

Fortid, Nutid og Fremtid rakte ligesom hinanden Haanden for at skabe Orden paa et Omraade, hvor der hidtil havde hersket vanskelige, ja næsten kaotiske Tilstande, for at gjøre Boghandelen til en Handel for sig, til en fra al anden Handel forskjellig Virksomhed, i fuld Overensstemmelse med at den Vare, der her kjøbtes og solgtes, var en ganske særlig Vare. Fra Bøgenes Blade udstrømmer aandeligt Liv. Og saa blev der da skabt en særlig Boghandlerstand med særlige Handelsregler. Kun den var Boghandler, der af Foreningen erkjendtes som saadan; kun de saaledes Anerkjendte nød godt af den Rabat, som Boghandlerne indbyrdes skulde give hin-

anden, og enhver Bog havde kun een Pris, den, som vedkommende Forlægger angav (Bogladeprisen).

De ni Stiftere knyttede endnu fire andre Boghandlere til sig, og den 1. December 1837 kunde disse tretten udsende en Liste over 31 i Kjøbenhavn til Boghandlerrabat berettigede Personer og Firmaer, en Liste, der den 27. August 1838 efterfulgtes af en lignende Liste for Provinsernes Vedkommende.

Hermed var Organisationen skabt, men de herved dragne Grænser behagede naturligvis ikke Alle. Efter hele den daværende Antikvarhandels primitive Standpunkt havde Foreningen taget en vis Afstand fra den, og det er da ganske naturligt, at det blev en Mand fra denne Side, der tog til Orde imod, hvad der skete. Antikvar A. G. SALOMON protesterede 1839 i *Kjøbenhavnsposten* heftigt mod de Tretten. Han kunde ikke erkjende, at de havde »nogensomhelst Bemyndigelse eller Berettigelse til at udgive Bestemmelser, der vedkomme den almindelige danske Boghandel«. Han talte om deres taktløse Usømmelighed, deres tilsidesættende Ringeagt og deres exempelløst overmodige Anmasselse. Han skød absolut over Maalet, ti den Deichmannske Aand, der svævede over Foreningen, bevarede altid en uangribelig Form. Den var altid helst lydløs i sin Energi. Det voldsomme Stormløb fik ingen Betydning, men alvorligere kunde det se ud, da 25 Boghandlere fra Kjøbenhavn og Provinserne i 1856 henvendte sig til Foreningen angaaende en principiel Forandring i dens Organisation.

I Salomons heftige Artikel var en af de mange Anker mod de Tretten, at »nogle af dem« ikke vare egentlige Boghandlere, og i denne Anke havde han Ret. Mellem de Tretten fandtes H. J. BING & SØN, der væsentlig drev Galanterihandel, P. W. OLSEN, der var Musikhandler, JENS HOSTRUP SCHULTZ, der var Bogtrykker, og endelig Bogbinder JACOB FREDERIK MILO, der efter sin Svigerfader, Boghandler N. A. WAHL havde overtaget dennes Boghandel, men vedblivende drev Bogbinderi ved Siden. Der er imidlertid ingen Tvivl om, at de alle vare valgte med Omsigt, og at de hver for sig tilførte Boghandlerforeningen en Støtte. Alle tretten drev Boghandel, men i større eller mindre Udstrækning, og langtfra alle som Forlæggere. Salomon siger rigtigt, at en Tredjedel af dem »er ganske unge, etablerede i de allersidste Aar« — (P. G. PHILIPSEN saaledes i 1834, A. F. HØST, H. C. KLEIN og A. TH. SPEER i 1836) — og dermed er det givet, at Foreningen ikke var en Forening af Forlæggere. Hvad Deichmann vilde, var faste Regler, og det var

af Interesse for baade Forlæggere og Ikke-Forlæggere. Hverken den Gang eller senere er Boghandlerforeningen bleven begrænset til at være en Forlæggerforening, men at der desuagtet altid har været Grænser for, hvem der kunde blive Medlem af den, er givet. De Tretten virkede alle i Kjøbenhavn, og som det var den Gang, er det vedblevet indtil 1898, den 8de Juli, da den MILOSKE BOGHANDEL i Odense eenstemmig blev optaget som Medlem. Da Foreningen i 1837 traadte frem, havde den tretten Medlemmer, da JACOB DEICHMANN i 1853 døde, talte den sexten foruden ham som Æresmedlem, og nu for Tiden er dens Medlemsantal 35, medens der i Kjøbenhavns Vejviser for i Aar nævnes 155 Boghandlere. At blive Medlem er da ogsaa en Sag, der kan have sine Vanskeligheder. Efter de nugældende Love af 30. Jan. 1895 skal den Vedkommende skriftligt foreslaas af et Medlem og derpaa have mindst $\frac{3}{4}$ af de Stemmende for sig. $\frac{3}{4}$ er en Skærpselse, der gjælder siden 1865; den Gang krævedes kun $\frac{2}{3}$, medens man sikkert maa gaa ud fra, at der i Foreningens tidligste Tid krævedes Enstemmighed mellem Medlemmerne for et nyt Medlems Optagelse.

Herefter vil det findes ganske naturligt, at der udenfor Foreningen fandtes Boghandlere, der mente, at Foreningen var en altfor begrænset Kreds. Og i Juli 1856 anmodede da 25 Boghandlere fra Kjøbenhavn og Provinserne om, at den maatte blive saaledes »udvidet, at den optog samtlige danske Boghandlere i sin Midte, navnlig for at give disse den Garanti, som Foreningens Vedtægter nu sikre dens Medlemmer«. Der er imidlertid noget underligt holdningsløst over hele dette Foretagende. Allerede Aaret før synes der paa et Møde i Næstved at være dannet en »Forening for Boghandlere i Danmark«, men denne Forening træder ikke op, kun de 25 under Anførsel af E. L. THAARUP i Kjøbenhavn og GUTZON HANSEN i Roskilde, og de forelægge deres Andragende ikke for Boghandlerforeningen men for det første skandinaviske Boghandlermøde, der den Gang afholdtes i Kjøbenhavn; først fra dette kom det til Foreningen. Et af denne nedsat Udvalg traadte i den Anledning sammen; det anmodede efter nogen Tids Forløb om en nærmere skriftlig Motivering fra de 25, men en saadan kom ikke, og dermed døde Sagen. E. L. THAARUPS Udtalelser i *Dansk Boghandlertidende* om Boghandlernes »selvskabte Lavstvang«, om det forunderlige i, at det ikke var Vedkommendes Borgerbrev men hans Forhold til Foreningen, der afgjorde, om han var Boghandler eller ej, o. s. v., fik ingen Betydning.

Naar de 25 ønskede Del i den »Garanti, som Foreningens Vedtægter sikre dens Medlemmer«, sigtedes herved bl. A. til de Kavtioner, som det efterhaanden var blevet fast Praxis, at de, der vilde være rabatberettigede, maatte stille. Kavtionerne, der i 1855 kun udgjorde 140,000 Kr., voxede hurtigt. I 1859 vare de 230,000 Kr., nu ere de over halvanden Million. Foreningen blev en stadig større Magt, og det er i saa Henseende karakteristisk, at da sex Provinsboghandlere i Februar 1868 indbød deres Kolleger Landet over til et Møde, troede de det rigtigt udtrykkeligt at tilføje, at der ikke herved sigtedes til en Opposition mod Boghandlerforeningen.

Mødet fandt Sted i Juli 1868 i Kjøbenhavn, og det fik til Behandling forelagt ikke mindre end 42 Spørgsmaal, der affødte et Andragende i sytten Poster til Boghandlerforeningen. Det Hele førte til Intet. Men hvad der viste sig, var, at Odense gik i Spidsen. Det var den Kjøbstad udenfor Kjøbenhavn, der havde flest Boghandlere, ikke mindre end fem, og da Mødet indvarsledes med den ovenfor nævnte Tilføjelse, var der tre af disse fem, der udtalte Noget, der i alt Fald kunde se ud, som om de ikke vilde være imod, at der kom lidt Opposition frem; en fjerde af dem, Kancelliraad J. F. HELM PETERSEN, blev Mødets Formand og Dirigent. Da han to Aar efter døde, hedder det, at den Helm Petersenske (ogsaa kaldet den Hempelske) Boghandel i Odense var den betydeligste i Provinserne; den Afdøde omtales som en af den danske Boghandels mest fremtrædende Medlemmer.

Den Gjæring, der havde fremkaldt Mødet i 1868, vedblev imidlertid, og hvad det væsentlig drejede sig om, kunde allerede læses i en Del Artikler i *Dansk Boghandlertidende* for 1863. Skjøndt der, som sagt, sad Sortimentshandlere i Boghandlerforeningen, og skjøndt der mellem Provinsboghandlerne var ganske betydelige Forlæggere, den ovenfor nævnte HELM PETERSEN f. Ex., opfattedes dog Forholdet efterhaanden mere og mere, som om Foreningen var en Forlæggerforening og Provinsboghandlerne udelukkende Sortimentsboghandlere. Kollegerne fra Provinserne følte sig tilside-satte. Men Hovedsagen var og blev, at deres »hele Forretning under de bestaaende Forhold ikke i og for sig var tilstrækkelig lønnende« (se *Dansk Boghandlertidende* X, S. 29). Og dette gaar som en rød Traad gennem de Provinsboghandlermøder, som nu bleve afholdte 1874 i Odense, 1875 i Aarhus og 1879 i Roskilde af den *Provins-Boghandlerforening*, som blev stiftet paa det først nævnte Møde i Odense, og som til Bestyrelse fik Boghandlerne S. F. HELM

PETERSEN (Odense) Formand, H. J. TØRSLEFF (Slagelse), Næstformand, P. JANSEN (Nakskov), H. F. MANSA (Randers) og MAGNUS A. SCHULTZ (Aalborg).

Trods Møderne og trods Bestyrelsen var og blev denne Forening dog et mærkeligt forsvindende Væsen, der bl. A. udmærkede sig ved ingen Love at have. Paa Mødet i Aarhus meddeltes det, at Foreningen havde stiftet en *Dansk Forlagsforening* med en Aktiekapital paa 50,000 Kr., men, der er aldrig senere hørt Noget til dette Foretagende, og efter Mødet i Roskilde blev der i elleve Aar intet nyt Møde holdt, indtil Bestyrelsen endelig i 1890 udsendte et Cirkulære, hvorved den — opløste Foreningen. Den udtalte heri, at Foreningens Maal havde været at søge Sortimentshandelen gjort til en saa vidt muligt selvstændig Næringsvej, saaledes at Sortimentsboghandleren kunde blive fri for at maatte sælge alt Muligt i sin Butik ved Siden af Bøger. Han burde kunne hellige sig udelukkende til Boghandel, men skulde han kunne det, maatte den ham tilstaaede Rabat forhøjes og Konkurrencen fra nye Boghandleres Side holdes indenfor snævre Grænser. Herpaa havde Foreningen arbejdet, men Resultatet af dens Virksomhed var bleven lig Nul, »idet *Kjøbenhavns Boghandlerforening*, der ifølge Sagens Natur er den raadende, har haft et fra os forskjelligt Synspunkt«. Den havde holdt paa »den mindre Avance og det stedse stigende Antal Firmaer«.

Provins-Boghandlerforeningen opløstes, men — »Kongen er død, Kongen leve«. I Avgust 1891 paa et Møde i Odense dannedes en ny Forening *Den danske Provins-Boghandlerforening*, og endelig synes den i saa lang Tid famlende Bevægelse at være naaet frem til en levedygtig Institution. Paa Mødet blev der vedtaget Love for den nye Forening samt valgt en Bestyrelse. Og Odense gjorde sig atter gjældende, Formandsposten blev paany besat med en Boghandler fra denne By. Bestyrelsen, der valgtes, kom til at bestaa af Boghandlerne CHR. MILO (Odense), Formand, NIELS CHRISTENSEN (Viborg), Næstformand, VILHELM BRANDT (Svendborg), FRED. JENSEN (Saxkjøbing) og JENS MØLLER (Helsingør).

Da Foreningen var stiftet, sendte den en telegrafisk Hilsen til Boghandlerforeningen, og i de nu aarligt kommende Møder (1892 i Horsens, 1893 i Roskilde, 1894 i Nykjøbing p. Falster, 1895 i Aalborg, 1896 i Leipzig, 1897 i Helsingør og 1898 i Odense) deltog jævnlige indflydelsesrige Medlemmer fra den københavnske Forening. Der var ikke Tale om Opposition eller Ikke-Opposition, men om

Samarbejde i den fælles Sags Interesse. Da Boghandlerforeningen i 1894 havde nedsat et Udvalg, der skulde fremkomme med Forslag til forandrede Love for den, vedtog Provinsforeningen at anmode om at maatte blive repræsenteret ved to Medlemmer i Udvalget. En saadan Anmodning troede Boghandlerforeningen »af principielle Grunde« dog ikke at kunne sige ja til, men de nye Love af 30. Januar 1895 vise alligevel, at Provinsforeningens Virksomhed ikke havde været forgjæves.

Den havde ønsket Forholdet til de Kommissionærer, som Provinsboghandlerne nødvendigvis maa have i Kjøbenhavn, rationelt ordnet, og Resultatet blev, at Boghandlerforeningen med stor Energi i 1894 skabte en Kommissionsanstalt, der, saaledes som det nævnes i de nye Love, bestyres og kontrolleres af et Udvalg paa fire Medlemmer, af hvilke Boghandlerforeningen vælger de tre og Provinsforeningen det fjerde Medlem. Og gaa vi til Paragrafen om Rabaten, da træffe vi her en i 1893 ved Provinsforeningens Initiativ vedtagen Bestemmelse, der forhøjede den ordinære Rabat paa Forlagsskrifter fra 20 til 25 pCt. for skønlitterære og andre populære Bøger, Leveringsværker og Tidsskrifter. Der var herved vundet noget Ikke-Ubetydeligt, men Provinsforeningen havde ogsaa paa andre Omraader vist, at den forstod at opnaa Resultater. Strax efter sin Stiftelse i 1891 fik den ordnet en hensigtsmæssig Assurance for Foreningens Medlemmer, i 1892 skabte den *Provinsboghandlernes Almanakforlag*, og i 1894 samlede den *alle* Provinsboghandlere som Deltagere i en Kontrakt med de Forlæggere af Julehefter, der stod udenfor Boghandlerforeningen.

Den arbejdede for at skaffe Provinsboghandlerne de bedst mulige Existensbetingelser ikke alene ved at faa Rabaten forhøjet, men ogsaa ved for dem at tilbageerobre Artikler (Almanaker, Julehefter, Psalmebøger o. s. v.), der Tid efter anden vare gledne over til andre Forhandlere. Det er derfor intet Under, at Foreningens Medlemsantal var stadig stigende. Den begyndte i 1891 med 74, talte i 1892 97 Medlemmer, men nu i 1898 156, det er paa et Par nær alle rabatberettigede Provinsboghandlere.

Det er herefter naturligt, at dens Exempel blev efterfulgt. Den 15. Marts 1893 stiftedes *Sortiments-Boghandlerforeningen i Kjøbenhavn*. Og Provinsforeningen vidste strax at vurdere sin Kollega. I Sagen om, at Julehefterne udelukkende burde sælges gennem de rabatberettigede Boghandlere, stod de to Foreninger sammen, og Samarbejdet imellem dem udvikledes efterhaanden saaledes, at de i 1896

forelagde Boghandlerforeningen et Forslag om Oprettelsen af en almindelig dansk Boghandlerforening, der skulde bestaa af de tre Foreninger under en Centralbestyrelse; den nuværende »Boghandlerforening« skulde efterhaanden skifte saavel Karakter som Navn og og blive en udelukkende Forlæggerforening. Denne vigtige Sag blev i 1897 drøftet i et større Fællesudvalg, bestaaende af Medlemmer fra alle tre Foreninger. Drøftelsen førte dog ikke til Enighed. Men Erkjendelsen af de fælles Interesser har desuagtet givet sig ganske betydningsfulde Udslag. Formændene for henholdsvis Provins-Boghandlerforeningen og Sortiments-Boghandlerforeningen ere som saadanne fra 1. Januar 1897 blevne faste Medlemmer af Boghandlerforeningen, og i Oktober s. A. forandrede denne Forening sine Love saaledes, at der nu bestaar et permanent Fællesudvalg, til hvilket alle tre Foreninger sende Medlemmer. Boghandlerforeningen kan ikke fremtidig forandre visse Paragrafer i sine Love, uden at Forandringerne have været til Erklæring hos Fællesudvalget, der ydermere har faaet Ret til at paakjende Spørgsmaal om Overtrædelse af Betingelserne for Samhandel mellem Boghandlerforeningens Medlemmer og de rabatberettigede Boghandlere, samt til ved visse Lejligheder at repræsentere Boghandlerstanden. Endelig er der samtidig indenfor Boghandlerforeningen blevet dannet et særligt Forlægger-Raad.

Som det heraf vil ses, har *Den danske Provins-Boghandlerforening* i de syv Aar, den har bestaaet, udført et ikke ringe Arbejde, og det er selvfølgelig talrige Henvendelser, der i den Tid ere strømmede til Odense, den By, i hvilken Foreningens virksomme Formand, Boghandler CHR. MILO, har sit Hjemsted. Foreningens hele Bestyrelse, der endnu er ganske den samme som i 1891, har arbejdet og virket, men Traadene have dog altid væsentlig ligget i Formandens Haand. De opnaaede Resultater ere afgjort knyttede til Navnet Milo, der har faaet en blivende Plads i den danske Boghandels Organisations-historie.

Det spillede en Rolle ved Boghandlerforeningens Fremtræden i 1837, men J. F. MILOS Rolle den Gang havde langtfra den Karakter som CHR. MILOS nu. Grandonkelen er bleven overfløjet af sin Broders Sønnesøn, men den for 150 Aar siden i Odense indvandrede Milo'ske Slægt, en Bogbinderslægt i kun tarvelige Kaar, har ogsaa paa en saa dygtig Maade vidst at arbejde sig frem i den fra gammel Tid for sine boglige Interesser bekjendte By, at den stadig er voxet i Styrke. En uformuende Bogbinders lille Værksted

er blevet til et stort Bogfremstillingsetablisement, og det er betegnende for den stedfundne Udvikling, at den i sine første Led saa udprægede Bogbinderslægts nuværende Repræsentant som Formand for Provins-Boghandlerforeningen har underskrevet et Andragende til Rigsdagen om, at den Provinsbogbinderne som en Overlevering fra Fortiden efter Næringsloven af 1857 endnu tilkommende Ret til Boghandel m. m. i den forventede nye Næringslov maatte blive — strøget. Fortid og Nutid ere væsentlig forskjellige.

ODENSE FORHOLD.

ODNENSE Bys Vaaben har oprindelig været en Lilje, men til den er senere føjet Knud den Helliges Skikkelse i imponerende Storhed. Og sikkert er det, at Knud den Hellige, Danmarks kongelige Helgen, der i St. Albani Kirke maatte bøde med Livet for sin i myndig Handling omsatte kirkelige Iver, tidligt har givet Odense Karakter. 1101 blev den kanoniserede Konges hellige Levninger højtideligt altersatte dér. Odense følte de aandelige Bevægelser stærke Vingeslag, og det er maaske ikke ganske tilfældigt, at den første i Danmark trykte Bog, JOHANN SNELLS Traktat om Tyrkernes mislykkede Belejring af Rhodus, saa Lyset i den (1482). Domprovsten ved Vor Frue Kirke i Odense, HANS URNE, der formentlig døde 1504, anvendte Meget til Videnskabernes og Bogtrykkerkunstens Fremme, medens Præsten Hr. MIKAEL, der var knyttet til St. Albani Kirke, i sine Digtninge priste den i Katolicismens sidste Tid saa stærkt blussende Mariedyrkelse, og den muligvis fra Sachsen komne Kunstner CLAUS BERG forestod Udførelsen af en Række prægtigt udskaarne Altertavler og Krucifixer. De to Sidste opmuntredes af Kong HANS's fromme Dronning KIRSTINE, der saa sin særlige Helgen i Graabrødreordenens Stifter, den hellige Franciskus. Hendes efter denne opkaldte yngste Søn blev ligesom hendes kongelige Husbond begravet i Odense Graabrødreklosters Kirke, hvor hun ogsaa selv stædtes til Hvile (1521), klædt i Franciskanerordenens Nonnedragt; efter Kong Hans' Død (1513) havde hun resideret paa det ikke langt fra Odense liggende Næsbyhoved Slot.

I Tiden omkring 1500 raader der et rigt Liv i Odense, saa rigt, at der vanskeligt samtidig kan paavises noget rigere i Danmark, og under FREDERIK II og KRISTIAN IV staar Odenses Stjerne igjen højt. Kjøbmanden OLUF BAGER smykker Byen med nye Bygninger, og Kristian IV's Krone smedes af Odense-Guldmeden DIDRIK FUIREN. Odense latinske Skole agtes paa denne Tid som den bedste i Landet, og da Kristian IV ønsker Gymnasier oprettede, hvori Skoleundervisningen kunde føres videre i Teologi, Matematik, Logik, Astronomi, Botanik og Anatomi, gribes Tanken med stor Redebonhed i Odense, takket være Lensmanden, den lærde HOLGER ROSENKRANS, og Biskopen HANS MICHELSEN. Gymnasiet her, der indviedes 1623, blev det bedst funderede og det længst levende, hvad der gjorde Odense til en lærd By, den lærdeste i Landet næstefter Kjøbenhavn. Selv om man med et Smil læser den Bircherodske Fortegnelse over ikke mindre end 219 i Odense fødte lærde Mænd, er det Sandhed, at der til denne By er knyttet en enestaaende Række lærde Navne. CORNELIUS HAMSFORT den Yngre, den bekjendte Læge og Historiker († 1627), knytter sit Navn til Gymnasiet ved Oprettelsen af et Legat, og Dr. JAKOB BIRCHEROD, der 1655 bliver ansat ved det som Professor, først i Filosofi og Matematik, senere i Teologi, efterlod sig tre Sønner, der alle gjorde sig fortjente af den danske Historie. JENS, der steg til Biskop i Aalborg, JAKOB, der døde ung, og TOMAS, der blev Rektor i Odense; en Søn af denne Sidste, JAKOB BIRCHEROD DEN YNGRE, der 1737 dør som Landsdommer i Fyn, fortsatte Familiens berømmelige Traditioner. Generation efter Generation samler sig om de i Odense skabte lærde Institutioner, mellem hvilke her ogsaa skal nævnes KAREN BRAHES enestaaende Bibliotek, der 1716 skjænkedes til det i Odense oprettede adelige Jomfrukloster.

Byen med St. Knud i sit Segl gaar i Spidsen, og hermed vedbliver den ogsaa i et tredje Tidsrum. Den katolske Kirkes sidste stemningsrige Opbyggelsesbestræbelser afløstes ved Reformationen af et samlende og undersøgende Lærdomsarbejde, der dog kun var tilgængeligt for en lille Kreds. Midlerne, hvorved stadig voxende Kredse skulde faas i Tale, viste sig dog forholdsvis tidligt, og ogsaa her har Odense en Førerstilling. Den er saaledes den første danske Provinsby, der kan pege paa en Avis og noget efter paa en i Datiden ukjendt ivrig Avispolemik. Byen fik nemlig to Aviser, hvad der blev af Betydning for dens aandelige Fysiognomi.

Efter den senere Biskop JENS BIRCHERODS Dagbøger gik man i Odense, naar man vilde spørge Nyt, til Posthuset, og den daværende

Postmester dér fulgte, som det synes, godt med. BIRCHEROD kan nemlig i 1677 berette, at »nogle Officerer og andre deres compagnons, som sade derinde, havde en og anden skreven Avis imellem sig«. Det er et ikke lidet Fremskridt, som betegnes hermed. Der var imidlertid ogsaa et andet Sted, hvor der til sine Tider var nok saa meget Nyt at erfare, i alt Fald i en speciel Retning, og det var St. Knuds Kirke, naar Bogføreren fra Kjøbenhavn havde opslaaet sin Boglade i den.

Det kan forundre, at Kirken benyttedes som Handelssted, men det maa da erindres, at fra gammel Tid trængte en Bys Liv sig sammen om Kirken. Markederne fandt Sted paa Pladsen udenfor den, endog Kjøbenhavns »Paltemarked« holdtes (1584) udenfor Frue Kirke. Det er da ikke unaturligt, at Salget brød ind over Kirkens Grænse, saa meget mere som det forøgede Kirkens Indtægter. I Ribe afkrævedes der 1612 til Tinge en Bundtmager Stædepenge for at have haft Udsalg i Domkirken, og Bogførere ere da nok saa naturlige Forhandlere i en Kirke som Bundtmagere. 1638 gaar Kristian IV som noget Selvfølgeligt ud fra, at de rejsende Bogførere altid have deres Udsalg i de paagjældende Steders Kirker, han forbyder kun, at de ikke dér maa sælge ublu Skrifter og Viser.

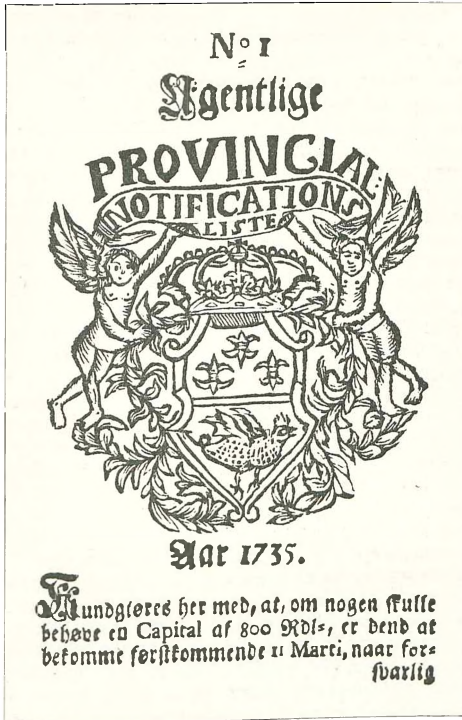
Hvad nu særlig Odense angaar, da kom i Jens Bircherods Tid den kjøbenhavnske Bogfører PÆDER HAVBOLD hvert Aar i Januar eller Februar til Byen, hvor han indrettede sig i St. Knuds Kirke. Bircherod besøgte ham her første Gang i 1671. Og Havbold, »der nok vidste, hvad han vilde have for sine Varer«, synes at have haft en god Kundekreds i Odense. 1680 forsøger han i alt Fald at faa en fast Filial der, og da Datidens Bogbindere ogsaa beskjæftigede sig med at være Boghandlere, var det den i Odense boende GREGORIUS BOGBINDER, der for ham »i en lejet Pakbod udi et Hus i Korsgaden ved Hjørnet af Staalstræde« indrettede en offentlig Boglade, den allerførste i Odense. Hverken han eller Havbold fik dog Glæde af den. Magistraten troede i Anledning af den at kunne sætte Gregorius Bogbinder op i Skat, men en fast Boglades Tid var endnu ikke kommen. Halvandet Aar efter dens Oprettelse eksisterede den ikke mere, og det synes at have varet længe, inden der igjen blev gjort et Forsøg.

Den 2. December 1740 blev der udstedt en efter Datidens Skik fornøden Bevilling til et saadant Foretagende, og Manden, der fik den, hed ERNST JANSEN. Han havde »al sin Tid som Dreng og Gesell henstaaet i Boglade«, skriver han, »for aleneste den

Negotie at lære« og søgte fra Kjøbenhavn, hvor han formentlig boede, om at faa Ret til at blive eneberettiget Boghandler i Odense By og Stift, saaledes at bl. A. Ingen uden han maatte sælge Bøger ved Markederne dér. Han, »som nogle Tider havde været i Odense, kunde ej finde Nogen derved at tage Skade«. Hans Foretagende vilde tværtimod være nyttigt for Alle, for de Gejstlige og Gymnasiet, ikke at tale om den gemene Mand overfor »den Forraad, man nu daglig ser tilvoxe af aandelige danske Bøger, som da stedse dér for billigere Pris end nu kunde haves ved Haanden«. Dette med den billigere Pris troede imidlertid hverken Stiftsbefalingsmanden eller Biskopen paa. I deres Erklæring over Ansøgningen udtalte de, at fik Jansen det ønskede Monopol, vilde han nok »oversætte« Prisen paa Bøgerne efter sit eget Behag. De saa heller ikke, at en Boghandler blev mere præjudiceret end en hvilkenksomhelst anden Kjøbmand ved at Andre havde Ret til at sælge de Ting, hvormed de handlede, fra Boder paa Markederne, og desuden — forsvandt Bøgerne fra Markederne, vilde »den gemene Mand« let ganske forglemme at forskaffe sig en Psalmebog eller anden gudelig Bog, der nu tilbydes ham dér. Det er herefter let forstaaeligt, at det af Ansøgeren ønskede Monopol blev begrænset. Han fik kun Ret til at være den Eneste, der i Odense By maatte holde offentlig Boglade, saaledes at det dog stod Enhver frit for til eget Brug at forskrive alle »tilladelige« Bøger; hans Eneret kom ikke til at omfatte Stiftet, og navnlig skulde den hidtil bestaaende Frihed til at sælge Bøger paa alle stedfindende Markeder forblive uforandret. Endelig paalagdes det Jansen aarlig til Gymnasiet at indsende en eller to klassiske Avtøres eller et Par gode Skolebøger efter Biskopens og Rektors nærmere Bestemmelse. Det skulde være en direkte Tribut fra hans Side til Byens væsentlige Støtte paa det lærde Omraade, som han vel særlig skulde leve af.

Der foreligger forøvrigt Intet til Oplysning om, hvorvidt den Jansenske Boghandel fik nogen virkelig Betydning, men derimod er det sikkert, at den første danske Provinsavis allerede noget før det Jansenske Foretagende saa Lyset i Odense. 1735 begyndte Bogtrykkeren JOHAN CHRISTOPHER BRANDT her at udgive sin *Ugentlige Provincial Notifications Liste*. Det er en lille, i alle Retninger uanselig Avis, kun bestaaende af to Oktavblade, hvis første Side endda næsten helt optages af Titelen og en stor Vignet, et Vaabenskjold med Odenses Lilje og den fynske Lindorm, holdt af to Engle

og omgivet af Lavrbærblade. Det er kun som en første Spire, at Bladet har Betydning; det var væsentlig en Adresseavis, men som

Den første danske Provinsavis (naturlig Størrelse).

saadan blev den dog benyttet ogsaa fra Nabostæderne, over hvilke Odense herved fik et nyt Forspring.

1680 havde Biskop TOMAS KINGO faaet Bevilling til i Odense at oprette et Bogtrykkeri, væsentlig til Trykning af hans Psalmebøger, men dette Bogtrykkeri, der forestodes af en JØRGEN SKRØDER og en KRISTIAN SKRØDER, virkede kun fra 1686 til omtrent 1705. Derefter har Odense intet Bogtrykkeri, før Johan Christopher Brandt kommer dertil i 1729.

Naar HOLBERG i sin tredje Satire taler om »Brandtes Viser, som sjunges med Fiol i begge Paradiser«, d. v. s. i Kjøbenhavns to berygtede Huse Øster- og Vester-Paradis, da sigtes herved til Johan Christopher Brandt, der for en anden Vise, som Drengene raabte med paa Gaden, om »Ryssernes Brænding i Svensk-Nordland«, blev dømt af Politikollegiet. Hans Viser vare ikke altid af den uskyldigste Art, men desuagtet fik han dog 1726 Bestalling som Kronprinsens, den senere KRISTIAN VI's Hof-Bogtrykker, og ved Kjøbenhavns Brand 1728 brændte der to Bogtrykkerier for ham, hvad der formentlig viser, at han har været vel situeret. Men med Bogtrykkerierne brændte ogsaa »størstedelen af hans Formue og Effekter«. Til at begynde forfra i Kjøbenhavn synes han at have tabt Modet, og i Maj 1729 fik han Bevilling til at være Bogtrykker i Odense. Hvor meget man end savnede et Bogtrykkeri dér, var han dog ikke Mand for at kunne udnytte Situationen. Hans Bogtrykkeri var og blev i en kun slet Tilstand, og man synes at have drevet Løjer med ham. I sin Avis klager han over, at man bandt ham urigtige Nyheder paa Ærmet: »Jeg er nu tvende gange bleven med usandfærdighed berettet eendeel mig til spot og foragt og mine uvenner til en fornøjelse«.

Han døde 1737, og hans Enke fortsatte saavel Bogtrykkeriet som Avisen med Bistand af Sønnen PETER VILHELM BRANDT. Han maa imidlertid ikke have gennemgaaet nogen regulær Lære, ti da hans bedagede Moder ønskede, at han selvstændigt skulde overtage Virksomheden, blev Tilladelsen dertil nægtet ham. Stiftsbefalingsmanden mente ikke, at han havde tilstrækkelig Videnskab i Professionen saa lidt som tilstrækkelige Midler til at drive Professionen. Først efter at have gaaet et Par Aar i Lære i Kjøbenhavn fik han i Juni 1746 Bevilling paa at være Bogtrykker i Odense. I Mellemtiden var den »Ugentlige Provincial Notifications Liste« gaaet ind, men han fik i Begyndelsen af 1747 et nyt Ugeblad i Gang *Dend moralske Landløbere, som tillige medbringer nye Tidender for Fyhn og Langeland*, og Birkedommeren ved Rytterdistriktet i Fyn, Dr. jur. CHR. D. HEDEGAARD synes at have skrevet en Del i Bladet.

P. V. Brandt døde 1778, og strax efter hans Død blev der overfor hans Enke nedlagt Forbud imod, at hun fortsatte Mandens Bogtrykkeri. Der var nemlig opstaaet et andet Officin i Odense. CHRISTIAN GORMSEN BIERING havde i Februar 1771 faaet Bevilling til at »holde et Adressekontor og Bogtrykkeri til Brug og Bekvemmelighed for dem udi Fyens Stift, som sig deraf ville betjene«, og dette Bogtrykkeri, der fra 1772 havde udgivet en Adresseavis (*Kongelig privilegerede Odense Adresse-Contoirs Efterretninger*), vilde gjerne være ene paa Stedet og troede at kunne blive det, da P. V. Brandts Bevilling kun lød paa hans Navn og ikke ogsaa paa hans Hustrus. Forøvrigt var det to Enker, der her stode overfor hinanden. C. G. Biering var død i December 1776, og det var hans Enke, MARGARETHE CATHARINE f. ADRIAN, der fortsatte Virksomheden. Hendes afdøde Mands Bevilling omfattede ogsaa hende.

Det nedlagte Forbud syntes at skulle gjøre sin Virkning. Brandts Enke skriver senere, at hun »som ukyndigt Fruentimmer lod sig deraf forskrække og afskedigede sine Svende, hvorefter Bogtrykkeriet stod ubrugt hen«. Men nu dukkede en ny Mand op, der hurtigt forandredes, at Situationen helt forandrede sig, nemlig den unge Boghandler CHRISTIAN IVERSEN. Han var født 1748 i Kjøbenhavn, hvor Holberg, der stod i Venskabsforhold til hans Fader, havde været Fadder ved hans Daab. Hos en Onkel i Altona havde han lært Boghandelen og var 1766 første Gang kommen til Odense »med Boglade«, hvad der førte til, at han 1775 tog fast Ophold der som Boghandler. Som saadan søgte han strax at skabe sig et Forlag, men generedes heri ved Byens daarlige Bogtrykkeriforhold, og i December 1778 søgte han da om selv at blive Bogtrykker efter, som en klog General, først at have tilkjøbt sig det Brandtske Bogtrykkeri. Denne Iversens Ansøgning vakte imidlertid en hel Storm.

Han beskriver i den Byens Bogtrykkerier. Allerede medens sal. Brandt levede, var dennes Bogtrykkeri »aldeles uden Folk, uden nye Skrifter, Manden fattig og for gammel til at bestyre Værket selv«. Og det Bieringske var ikke meget bedre. Dette Bogtrykkeri, der var fuldt optaget af sin Avis og foruden den væsentlig kun trykkede Viser o. desl., havde et utilstrækkeligt Forraad af Skrift og beskæftigede kun et Par Dreng. Af billig Patriotisme og af Medlidenhed med den stakkels Enke havde han kjøbt det Brandtske Bogtrykkeri, til hvilket han derpaa havde forskrevet nye Bogstaver fra Kjøbenhavn, ja han havde endog forsynet

sig med en Kobbertrykpresse, den eneste i Landet udenfor Kjøbenhavn, og saaledes rustet ansøgte han nu om den fornødne Bevilling.

Sammen med sin Ansøgning indsendte han en Udtalelse fra Bogtrykker Brandts Enke, der selvfølgelig ivrig ønskede, at han maatte faa Bevillingen; det var, skrev hun, »eneste Vej til mit fattige Udkomme paa min Alderdom«. Hun skulde have en aarlig Pension¹. Desuden anbefaledes han endnu af Professorerne C. G. SEIDLITZ og O. N. BÜTZOW, og da navnlig af den sidste, der udtalte, at Iversen »havde bragt den her i Byen næsten døde Bogkundskab tillive igjen«. Men ellers syntes saa godt som hele Odense at staa imod ham. Adressekontoret var indigneret. »M. C. sal. Bierings« oplyste, at hun havde Typer nok, ligesom Folk nok (»jeg haver for nærværende Tid vel ingen Svend, men den ældste af Drengene, skjønt hans Læreaar endnu ikke er ude, kan gjerne forrette alt det samme som en Svend«), og hun fremsendte Attester fra to kjøbenhavnske Bogtrykkere om, at de Arbejder, der udgik fra hendes Presse, vare forsvarlige og gode. Tre af Professorerne ved Gymnasiet, SØREN ANCHERSEN, N. E. NANNESTAD og P. HOLM, traadte ogsaa i Skranken for hende, og saavel Magistrat som Stiftbefalingsmand og Biskop skjønnede, at der ikke kunde existere mere end eet Bogtrykkeri i Byen, idet de endnu gjorde opmærksom paa, at Kjøbet af det Brandtske Bogtrykkeri Intet betød, da Enken ingen Ret havde til at bruge det.

Det var et helt Arsenal, hvis Indhold rettedes imod Iversen, der dog ikke i mindste Maade lod sig forbløffe, men simpelt hen indgav en ny, frejdig Ansøgning. Ligesom Adressekontoret foruden at drive Bogtrykkeri drev Boghandel, vilde han, der var Boghandler, ogsaa have Lov til at være Bogtrykker, og Ingen skulde være ængstelig for, hvorledes det vilde gaa ham. Han skulde nok faa Noget at bestille. »Bogtrykkerier maa som Bier nære sig selv, ikke bie indtil Arbejdet bæres dem i Huset, men opsøge Litteraturens Dyrkere og opmuntre skjulte Genier til at skrive, hvorved deres Presser sættes i Arbejde, Litteraturen vinder og saa mange fødes«.

Og Iversen sejrede. Under 31. Marts 1779 fik han den ønskede Bevilling, og det viste sig nu, at han havde haft bestemte Planer med at søge om Ret til at drive Bogtrykkeri. I Januar 1780 be-

¹ Det rimes ikke godt hermed, at hun og hendes afdøde Mand andensteds omtales som formuende (Saml. t. Fyns Hist., V, S. 231; J. Lauritsen: Tilbageblik paa Fyens Stiftstidendes første Aarh., 1872, S. 4; P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, III, S. 207).

gyndte han paa een Gang et Maanedsskrift og en Avis. Maanedsskriftet hed *Almennyttige Samlinger til Hjærtets Forbedring og Kundskabernes Udbredelse* og Avisen *Fyens Journal og Efterretninger fra begge Beltene*. Af Maanedsskriftet udsendte han i 20 Aar ikke mindre end 40 Bind, og hvad Avisen angaar, da udgik den to Gange om Ugen. Enhver, der abonnerede paa de »Almennyttige Samlinger«, fik Avisen gratis, og Enhver, der tegnede sig som Aarsabonnet paa Avisen — den kostede 1 Rd. om Aaret — fik Ret til at faa et Avertissement, et Proklama eller en Plakat indrykket gratis. Han søgte energisk at skaffe sig Abonnter, og hans Bestræbelser maa være blevne kronede med Held, ti fra 1781 udgav han de lærde Anmeldelser, hans Avis nu og da havde bragt, i et tredje særligt Tidsskrift *Danmarks litterariske Progresser*, hvoraf der fra 1781 til 1789 udkom fire Bind.

Man faar Indtryk af en ivrig Energi, der ikke er uden et vist Lune. Avisen forsynede han i det første Aar med Kvartals-Titelblade, hvorefter dens Navn var: *Historisk, politisk, satyriske, poetisk, moralsk, økonomisk, meteorologisk og litterarisk Journal, en Miskmask, hvoriblandt dog noget godt*. Han ligesom morer sig over sine egne Bestræbelser, men derfor undlod han ikke at stræbe højt. Naar man erindrer hin Tids Forskjel mellem den kongelige Residensstad og Byerne i Provinserne, er det næsten en forvoven Tanke, at han med sine »Litterariske Progresser« vilde emancipere Odense fra »det stolte Kjøbenhavns litterære Domstol i Pilestræde«, d. v. s. fra de af Brødrene BERLING udgivne *Kjøbenhavnske nye Efterretninger om lærde Sager*. Forsøget lykkedes ikke, hvad Iversen selv erkjender i 1789, og — det kan faa en Plads her — allerede en Gang før havde Odense erfaret, at der til Navnet Berling knyttedes en vis Superioritet. 1773 havde Byens Adressekontor faaet en officiel Irettesættelse, der ender med en Tilkjendegivelse af, at dets Avis fremtidig ikke maatte indeholde Noget angaaende Hoffet, Staten eller andre Ting Hs. Majestæts Riger og Lande vedkommende, uden hvad som i saa Maade findes indført i de Berlingske Aviser.

Da Iversen søgte om at blive Bogtrykker, tørnede han, som vi have set, sammen med Adressekontoret, og Forholdet til det blev naturligvis ikke bedre, da han ogsaa viste sig som dets Konkurrent ved Udgivelsen af en Avis. Fra 1781 er der en næsten vedvarende Krig mellem Adressekontorets Avis og den Iversenske Avis, og Krigen antager navnlig store Former, da den førstnævnte Avis i 1797 gik over til SØREN HEMPEL, i hvem Iversen for første

Gang traf en jævnbyrdig Modstander. De nøjedes ikke med at dænge hinanden til i Aviserne, de tog særskilte Smaaskrifter til Hjælp. »Derved er dog at mærke«, skriver N. M. PETERSEN, »at Fjendskabet, der fra først af var alvorlig ment, siden blev et Middel til at vække Læselyst og vinde Afsætning. Man saa dem gaa fortrølig sammen og hørte dem overlægge, hvilke Ukvemsord de maatte bruge om hinanden. Publikum bed paa Maddingen«.

Det turde dog være tvivlsomt, om denne Tradition er fuldt korrekt. Den synes ikke kjendt i Odense. Og sikkert er det, at var end Iversen med til Hempels store Jubilæum, ved hvilket han i 1822 fejrede sin Tidendes 50aarige Bestaaen, og ved hvilket denne udbragte en Skaal for sin nævnte Gjæst, var de to Modstanderes Sammenstød i 1825 absolut ikke aftalt. Det Hempelske Jubilæum synes at have bragt Iversen til at tørste efter et, om muligt endnu mere omfattende Iversensk Jubilæum, og i sin Avis for den 1. Januar 1825 proklamerede han da Avisens hundredaarige Jubilæum, idet han gik ud fra, at Johan Christopher Brandts »Ugentlige Provincial Notifications Liste« var begyndt 1725, og at hans Avis umiddelbart havde fortsat den. Han gjør sig imidlertid her skyldig i to saa aabenbare Fejl, at de nødvendigt maatte paatales, og Hempel mødte da ogsaa i sin Tidende for den 7. Januar med en yderst drilagtig »Haandlygte til Iversens Avis«, der fuldstændig slog Jubilæet ned. Han staar afgjort med Palmerne her, men det maa ogsaa erindres, at Iversen nu var bleven en gammel Mand. Han gik i sit 77. Aar. Alderen har sikkert her haft sin Indflydelse, selv om Iversen, som Hempel ved hans Død to Aar efter skrev, »endnu som Olding bevarede den muntre Sindsstemning, der gjorde hans Omgang saa underholdende og behagelig«.

Men inden vi forlade ham, ville vi vende tilbage til et Sammenstød, som han i 1792 havde med Adressekontorets daværende Ejer, L. N. FABER. Det faar nemlig et stærkt personligt Skjær, og Iversen skal her til Slutning mindes som den næsten romantiske Skikkelse, der ved sine mangesidede, energiske Interesser bragte saa megen Bevægelse ind i Odense, at Livet her fik et vist Sving. Da han i 1789 havde skabt et dramatisk Selskab, skaffede han sig mange Fjender ved den Myndighed, han udfoldede i dets Ledelse; han, der 1780 var med at stifte *Odense Klub*, holdt sig i otte Aar borte fra den som Følge af, at Kammerherre JUEL til Taasinge en Gang i 1791 demonstrativt forlod en Koncert ved Iversens Ind-

trædelse. Han hørte ikke med til de Odense Borgere, der paa den Tid fik Ord for at »forstige sig« ved at søge Omgang med Fyns Adel.

I 1792 fik Iversen to Bevillinger. Han erklærede sig villig til uden Betaling at ville optage i sin Avis alle Bekjendtgjørelser angaaende offentlige Foranstaltninger, som Øvrigheden maatte sende ham, og fik da ved den første Bevilling — af Februar — et avtoriseret Navn til Avisen, *Fyens Avertissements-Tidende*; ved den anden — af August — tillodes det, at hans Hustru efter hans Død maatte fortsætte hans Bogtrykkeri samt Udgivelsen af Avisen. Det Første kom som en Overraskelse for Adressekontoret. Men Iversens Ansøgning om den anden Bevilling ansøgte Kontorets daværende Ejer L. N. FABER om at maatte faa til Erklæring, og da han fik den, paaførte han den en ganske ejendommelig Udtalelse. Han udviklede, at Iversen udgav sin Avis uden at have Ret dertil; han havde intet Privilegium. Det var for ad Omveje at bøde herpaa, at han først havde søgt om at faa et avtoriseret Navn til den og nu søgte om, at hans Hustru efter hans Død maatte fortsætte den. Men den uretmæssige Tilstand maatte endelig ikke approberes herved. Det var alene med Avisen for Øje, at Iversen søgte, og ikke af Hensyn til sin Hustru, »som han fik listet fra hendes Forældre imod deres Vilje, efterat han i mange Aar havde logeret hos en skrøbelig Mand med en ung og smuk Kone«.

Det var et stygt Angreb, Faber her tillod sig, men han døde ikke i Synden. Iversen blev ham ikke Svar skyldig, og i sit lange Indlæg skriver han bl. A. morsomt, at den paagældende »Mand ikke var mere skrøbelig, end at han lever endnu frisk og vel, og [om] Konen, som er død for mange Aar siden, kan hele Byen vidne, at hun var intet mindre end smuk«. Et Faktum var det imidlertid, at hans Hustru KIRSTINE MARIE f. NIELSEN havde forladt sine Forældre for den 6. August 1787 Kl. 7 om Morgenen i Kjertemindede at blive viet til ham efter Kongebrev, »da en slettænkende Mand havde berøvet dem hendes Faders Samtykke«, men ogsaa at det unge Ægtepar hurtigt blev forsonet med hendes Forældre og levede et sjældent lykkeligt Ægteskab. Man kan bl. A. se det af hvad hun skriver, da hendes Mand efter henved et halvt Aars tiltagende Svaghed og Afkræftelse døde den 1. Marts 1827. »I samfulde 40 Aar levede jeg, hans før saa lykkelige nu dybt sørgende Ægtefælle med ham det kjærligste, ved intet helt Døgn's Fraværelse afbrudte ægteskabelige Samliv. Blid ledede han min Ungdoms Fjed, og lige saa huld blev han min stigende Alders Støtte og Ven«.

Det er et smukt Eftermæle, Christian Iversen her faar, og Marie Kirstine Iversen var »en Danekvinde med ualmindelige Aandsgaver«. Der udtales en enstemmig Ros over hende fra alle Sider. Der kan da ikke være Tvivl om, at det virkelig var af Hensyn til hende, at han i 1792 indgav den ovenfor omtalte Ansøgning, hvis Resultat nu kom hende tilgode. Hun fortsatte Bogtrykkeriets Drift og Avisens Udgivelse ved Svigersønnen Adjunkt J. H. T. HANCKS Hjælp. Senere stod denne som selvstændig Ejer, til han i 1836 solgte begge Dele til OVE THOMSEN, der igjen 1847 overdrog saavel Bogtrykkeri som Avis til Bogbinder og Boghandler JOHAN MILO, men herom Mere nedenfor.

Navnet Milo findes forøvrigt langt tidligere i den Iversenske Avis end 1847. Den nævnte Johan Milos Bedstefader, den Miloske Slægts Stamfader her i Landet, JOHAN MILO DEN ÆLDRE, averterer allerede i Avisens første Aargang. »Med denne Maanedes Udgang kan den nye Statskalender for dette Aar faas hos Milo, Bogbinder i Odense«, staar der at læse i Avisens Nr. 12 for 10. Februar 1780, og i næste Afsnit skulle vi gaa over til en nærmere Undersøgelse af Familien Milos første Fremtræden i Odense.

BOGBINDERE.

VENDE vi os nu til den Miloske Slægt, komme vi midt ind i Bogbinderverdenen, der imidlertid ikke udelukkende drev Bogbinderi; den befattede sig ogsaa med Boghandel. Det kan ses overalt. 1669 fik Kjøbenhavns Bogbindere Tilladelse til at sælge deres indbundne Bøger ved alle almindelige Markeder i Danmark og Norge, Bogbinder BERTEL WOLCHE fra Aalborg mødte i Viborg til Messer og Snapsting for at sælge Bøger fra sin bestemte Plads i Domkirken, i hvilken endog fire Bogbindere havde Boglade 1685. De to Virksomheder laa hinanden saa nær, at i alt Fald Bogførerne, som Boghandlerne den Gang kaldtes, kunde bruge Bogbindernes Dreng. Bogfører JACOB ABEL i Aarhus tiltalte 1636 Bogbinder KJELD MORTENSEN i samme By, fordi denne beskyldte ham for at have lokket hans Læredreng fra ham.

For Odenses Vedkommende have vi ovenfor hørt, hvorledes GREGORIUS BOGBINDER 1680 forestod Bogfører PEDER HAVBOLDS Boglade dér, og det er muligvis hans Dreng, Jens Bircherod sigter til, naar han i Anledning af Sølslaget i Kjøgebugt 1677 skriver, »at ingen af de løse Materier, som Bogbinderdrengene gik omkring med at sælge, blev med saa stor Begjærlighed af hver Mand kjøbt og læst som denne Nouvelle«.

Øvrigheden forsøgte dog allerede tidligt at trække i alt Fald nogle Grænser mellem de her nævnte, forskellige Næringsdrivende. I de kjøbenhavnske Bogbinder-Lavsartikler af 1646 forbydes det Bogbinderne at lade Nogen »med Bøger, Viser o. desl. husere og

omgaa«, og Bogbinder-Artiklerne af 1685, der ogsaa blev gjældende i Odense, gjør yderligere Forsøg i saa Henseende. De forbyde Boghandlere og Bogtrykkere »ved nogen Bønhasere eller Svende eller Andre, som ikke er i Lavet, Noget at lade indbinde«, de skulle udelukkende henvende sig til Mesterne i Lavet. Og ingen Bogtrykker, hedder det, maa sælge »nogen indbundne Bøger« uden de, »som han selv paa sin egen Bekostning oplægger og trykker og ikke til Boghandlerne haver kunnet sælge«. Men saa maa heller ikke nogen Bogbinder »nogen Bøger lade oplægge eller selv fra fremmede Steder nogen Materie forskrive og den siden indbinde for at gjøre dermed nogen Kjøbmandskab«. Dette skulde være Boghandlerne forbeholdt. Men hele den indenlandske Kommissionshandel berørtes ikke heraf, den vedblev at staa Bogbinderne aaben.

De trukne Grænser bleve dog langtfra overholdte. 1699 beslaglagde Boghandlerne i Kjøbenhavn ved Byens Politimester »nogle Bøger og Materier, som Bogbinderne og Bogtrykkerne skal have haft at sælge«. Og sikkert er det, at i alt Fald Bogbinderne stadig regnedes til de officielle Boghandlere. Det kan bl. A. ses af Forordningen af 1739 om de latinske Skoler. Den paalægger ikke alene Bogførerne, men ogsaa Bogbinderne i Stifternes Hovedsteder »under deres Privilegii Fortabelse« at have de fornødne Skolebøger i tilstrækkeligt Antal tilfals for en maadeholden Pris.

Desuagtet var det dog næppe noget stort Levebrød at være Bogbinder. Danmark havde kun faa Bogelskere, der som JUST HØG (død 1694 som Vicestatholder i Norge) med synlig Omhu vaagede over deres Bøgers Indbinding¹, og Handelen med Skolebøger har næppe kastet meget af sig. CASPAR JOHAN ALS søgte 1723 til Kjøbenhavn efter i otte Aar at have siddet som Bogbinder i Horsens, »hvor han ej skal have kunnet subsistere og derover med Hustru og Børn i yderste Armod skal være geraaden«. Her var smaa Forhold, saaledes som det ogsaa kan ses deraf, at Bogbindernes Antal i Aalborg 1748 bestemtes til ikke at maatte overstige fire; i Viborg maatte der efter et Reskript af 1753 ikke være over to. I Aalborg var det Bogbinderne HANS HENRICH SCHNEEL, CHRISTOPHER WILLE, CARL COMÆLIUS og PETER CHRISTIAN HOLM, der søgte om at faa Tallet fire slaat fast, idet de oplyste, at der tidligere kun havde været to Bogbinder i Byen, og at et saa stort Antal som fire

¹ En Samtidig skriver, at »Hans Excellence var saa curieux, at han holdt to Bogbinder aarlig, som indbandt alle de Bøger, han tilkjøbes kunde overkomme.

egentlig var Alle til liden Baade og »sigtede til Armod«. Magistraten, der blev hørt, var væsentlig af samme Mening. Fire Bogbindere vare tilstrækkelige til »saavel Byen som Landet at kunne forsyne med forlangende Bøger og Arbejde«. Andragendet fra de Fire, der havde begivet sig under Kjøbenhavns Amt, d. v. s. ladet sig indskrive i det kjøbenhavnske Bogbinderlav, burde tilstaa, naar blot tre fattige Personer, der tjente Lidt ved Bogbinderi, for deres Vedkommende maatte vedblive. Det var en ung Karl, der lige havde vundet sit Borgerskab, en gammel Enke og en Mand, der med »liden Evne til at købe og sælge Bøger derfor nærer sig mest af at indbinde Bøger for Folk, som det forlanger«. Og det blev, som Magistraten ønskede det.

Det er fattige Forhold, der herved illustreres, og meget bedre har det næppe været i Odense, skjøndt der her var et Bogbinderlav. Det er den eneste By i Danmark udenfor Kjøbenhavn, i hvilken det var Tilfælde. Men Lavet var kun lille. 1694 bestaar det af fire Mestere, en enkelt Gang voxer Tallet til fem, men som Regel har det kun to eller tre Medlemmer. Det tyder heller ikke paa stor Velstand, at det to Gange kan konstateres, at en af Lavets Mestere er »bortkommen til Militien«. Det sker med GREGORIUS JENSEN i 1701 og JØRGEN CHRISTOPHER GETREUER i 1728. Det ser ogsaa smaat ud, at en Enke i 1732 kun faar 1 Rd. 2 Mk. som Lavets Understøttelse ved hendes Mands Begravelse. Men hvorfra skulde det tage Pengene? Da Lavet den 12. November 1696 var samlet i Oldermændens, HANS JENSENS Hus, »erlagde hver Mester 20 Skilling, som er 5 Quartalers Tidepenge« Et Kvartals Tidepenge var kun 4 Sk.! Og naar Svendenes Fattigbøsse 1698 var saa rig, at den ejede 2 Rd. 3 Mk. 2 Sk., skyldtes det bl. A. den Omstændighed, at Bogbinder JACOB LIEBE Aaret før var bleven mulkeret paa 4 Mk., fordi han som »Yngermand«, d. v. s. som yngst Mester havde siddet »Oldermændens Sigelse« overhørig og undladt at sammenkalde et Møde. Men muligvis har denne store Bøde sat ondt Blod. Sikkert er det i alt Fald, at Bogbinder Liebe 1698 rejste fra Odense til Kjøbenhavn, saa han kan forsaavidt godt være den Boghandler Jacob Liebe i Vimmelskaftet, hos hvilken »de Hellige« i Kjøbenhavn 1706 holdt deres Forsamlinger. Men er det ham, gik det ham kun daarligt. Det berettes nemlig, at den nævnte Boghandler ved disse Forsamlinger gik bankerot og rømte.

Efter disse Oplysninger gjør det et næsten imponerende Indtryk, at Lavet en enkelt Gang har siddet inde med en saa stor Indtægt

som 12 Rd. 1 Mk. 2 Sk., men som det nedenfor vil ses, har det ogsaa sin egen Sammenhæng med det paagjældende Regnskab. Det er fra 1755, og lyder saaledes:

Anno 1755, den 28de May blef Mester Johan Milo udnefnt til at være Oldermænd, da forrige Oldermænd [Georg Albrecht Lambert] derpaa den 29. Dito leverede ham Laden med saadan Reignskab for den tid, hand har været Oldermænd.

1. Da hand imodtog Laden fandtes derudi	3	—	2	—	2	—
2. Oppebaaret Tiende Penge						
1. for Aar 1747	—	1	—	8	—	
2. „ „ 1748	—	1	—	4	—	
3. „ „ 1749	—	1	—	4	—	
4. „ „ 1750	—	1	—	4	—	
5. „ „ 1751	—	1	—	4	—	
6. „ „ 1752	—	1	—	4	—	
7. „ „ 1753	—	1	—	4	—	
8. „ „ 1754	—	1	—	4	—	
9. for i Aar 1755 det halve	—	—	—	12	—	
						1 — 5 — „ —
3. Oppebaaret af Parmann den 6. Nov. 1750 de til Cassen skyldig værende	2	—	—	—	—	—
4. Ligeledes af Mester Milo de skyldig værende	5	—	—	—	—	—
						12 — 1 — 2 —

Men deraf udgivet

1. Til Laugs Bogens Stemplede Papier efter nye indretning pag. 20	4	—	—	—	—	
2. Magistratens forseiglings Penge	1	—	—	—	—	
3. Skriver og Dricke Penge	—	4	—	8	—	
4. Brevporto for Breve til og fra Kiøbenhavn	—	5	—	8	—	
5. Til een Fattig Mand af Svendborg betalt ligesom ved de fleeste Lauge skeede	—	4	—	12	—	
6. For et Lod udi Ste Hans Kirkes Lotterie	2	—	—	—	—	
7. Oldermænd betalt til de 2de Mænd, som rejste til Khaun om Moderation i Printzese styren	1	—	1	—	—	
						10 — 3 — 12 —

Bliver igien, som itzige Oldermænd herved overleveres foruden de i de fattiges Bøsse befindende 3 Mk. 1 — 3 — 6 —

Odense ut supra.

G. A. LAMBERT.

Saaledes Rigtig befunden Attesteres herved ligesom ieg Johan Milo og herved tilstaar at have annammet Laden tilligemed ovenmeldte Penge. Odense d. 29. May 1755.

Nogen Underskrift under den sidste Attest findes ikke. Der skulde have staaet J. F. MILO. Men dette er langt fra den eneste

Joh. Frid. Milla-

Født 1722, død 1783.

5

C O P I A .

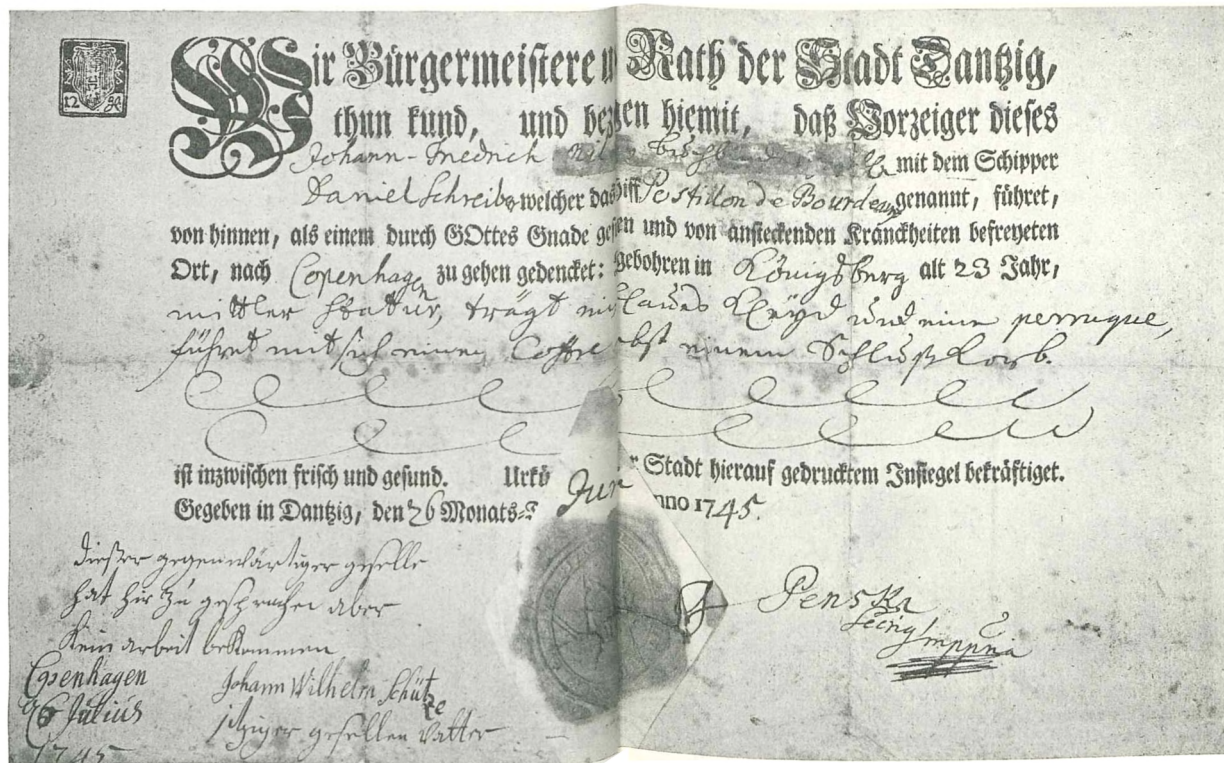

Wir **Ärzknecht u. Adsessores** **H. Jobt. Junfft** **h. B. Buch** **hinder.**
 in der **Königlichen Preussischen und Churfürstlichen Brandenburgischen** in der
 im **Königreich Preussen** - **belegenen Residenz** **der** **Stadt Königsberg** -
Chun, **nebst Anerbietung unserer bereitwilligsten Dienste nach eines jeden Stan-**
des Gebühr, Krafft dieses, hienit kund, daß vor uns **h. J. Junfft** **h. B. Buch**
 erschienen **h. J. Junfft** **h. B. Buch** **welcher beandt und**
ausgesagt, daß Vorzeiger dieses **Johan Friderich Milos** - **gebürtig aus**
Königsberg **den 5. Junij** - **Jahr** **aneinander, nach Vorschrift des uns allergnädigst ertheil-**
ten Privilegii, als von Anno 1735 d. 20. December bis Anno 1741 d. 20. December - **erlernet, und**
sich in seinen Lehr-Jahren nicht allein ehrlich, redlich, fromm und treu gegen seinen Lehr- **h. J. Junfft** **h. B. Buch**
sondern auch gegen alle **h. J. Junfft** **h. B. Buch** **und sonsten gegen jedermänniglich, dergestalt wie**
einem Orts-fürchtigen und Ehr-liebenden Jungen wohl anstehet und gebühret, verhalten hat.
Da nun dieses, wie uns selbst bewußt, allermassen wir es in unserer **h. J. Junfft** **h. B. Buch** **Lade also löblich-**
chem Gebrauch nach, aufzeichnet gefunden, der Wahrheit gemäß, und Vorzeiger dieses, Stabmens
Johan Friderich Milos - **uns um einen Lehr-Brief unter unserm** **h. J. Junfft** **h. B. Buch** **Siegel gebüh-**
rend ersuchet; Als haben wir dessen Ansuchen der Billigkeit gemäß und zu Steuer der Wahrheit, gebührend
statt gegeben; Belanget derowegen an alle und jede nach Standes Erforderung, denen dieser Lehr-Brief
vorgezeiget wird, absonderlich an alle **h. J. Junfft** **h. B. Buch** **zugethane Gesellen,**
unser gehorsamstes dienst- und freundliches Bitten, diesem unserm Lehr-Briefe guten Glauben zu
geben, und denselben mehrgemeldten **Johan Friderich Milos** - **wegen seines ehrlichen Lebens**
und Wandels, auch vollkommen ausgestandener Lehr-Zeit fruchtbarlich genießen lassen, und sich überall ge-
gen denselben günstig und willfährig zu erzeigen, welches Er vor seine Person mit schuldigstem Dank
erkennen; und wir in dergleichen und andern Fällen nach Möglichkeit zu verschulden erböthig und bereit
seyn. Zu Urkund dessen, haben Wir isiger Zeit **h. J. Junfft** **h. B. Buch** **diesen Lehr-Brief**
eigenhändig unterschrieben und mit unserm gewöhnlichen **h. J. Junfft** **h. B. Buch** **Siegel bekräftiget. So**
geschehen **Königsberg in Preussen** - **den 20ten December Anno 1741**

Christian Brauns
h. J. Junfft
Christian Meyer
s. t. Compan

Bemærkning, der kan gjøres. For det Første er det mærkeligt, at man efter Regnskabet maa tro, at G. A. LAMBERT blev Oldemand

formentlig godtgjor, at der ikke i hele den Tid har været aflagt noget Regnskab, og endelig viser det, at Lavets Mestere langtfra

1747, medens han i Virkeligheden blev valgt 1741, efter allerede een Gang før at have beklædt denne Post nemlig fra 1727 til 1735. Dernæst strækker det sig over ikke mindre end otte Aar, hvad der

Et Pas for *Johann-Friedrich* Milo.

vare ivrige med at indbetale, hvad de skyldte. Det var kun særlige Omstændigheder, der lod Beløbene blive erlagte.

1749 udgik der en kongelig Befaling, efter hvilken *samlige*

Lavsprotokoller Landet over skulde forsynes med behørig stemplet Papir, og i Januar 1750 kom Turen i saa Henseende til Bogbinderlavet i Odense. Det kostede, som Regnskabet viser, over 5 Rd., en Sum, som Lavet kun delvis ejede, hvorfor man krævede JOAKIM PARMANN for 2 Rd., som han skyldte til Lavet. Da han i 1735 blev Mester, skulde han have erlagt 5 Rd., nemlig 3 Rd. udi Straf for en liden Fejl ved hans Mesterstykke og 2 Rd. til Lavet, men han betalte kun de 3 Rd., de resterende 2 Rd. betalte han først nu, da han krævedes, d. v. s. 15 Aar efter. Ogsaa en anden Mester skyldte Lavet Penge, nemlig JOHAN FR. MILO, der var bleven Mester i Januar 1749 og i den Anledning — ligesom Parmann — skulde erlægge 5 Rd. En saa stor Sum synes han imidlertid ikke at have kunnet betale strax. Det Eneste, der kan konstateres, er dog, at da han i Maj 1755 blev Oldermann, var Beløbet betalt; det er den sidste Indtægtspost paa det Regnskab, som gamle Bogbinder Lambert, sikkert efter Milos egen Tilskyndelse, aflagde til ham ved Oldermannsskiftet.

1755 begynder det første Miloske Oldermannskab ved Bogbinderlavet i Odense, men det er selvfølgelig ikke første Gang, at Navnet Milo forekommer i Lavet. Allerede sex Aar før har Johan Fr. Milo gjort følgende Tilførsel i Lavets Svendebog:

Anno 1748 d. 12. Septemb.

Bin ich Johan Friderich Milo, gebürtig aus Königsberg in Preussen, von Riga nach Odense gekommen und bey dem Herren Vatter Georg Albrecht Lambrecht nach Handtwercks Gebrauch zu gesprochen, von welgem mir alle Ehre und Höflichkeit erwiesen ist und auff ein Lauffschreiben bey Mad. Junge Arbeit bekommen.

Sumb.

Jesum im Hertenzen, eine Liebste im Arm,
Das eine macht Seelig, das Andere macht wahrn.

Denne Tilførsel, der nøjagtig viser, naar den Miloske Slægts Stamfader som rejsende Svend holdt sit Indtog i Odense, ender med Stamfaderens ganske livlige »Symbol«, ti »Sumb« skal sige Symbol, og i næste Afsnit skal det nærmere blive undersøgt, hvad et saadant Symbol formentlig betyder. Her skal der med Hensyn til Tilførslen kun gøres opmærksom paa, at Johan Fr. Milo »efter en Løbeskrivelse« fik Arbejde hos Mdm Junge, hvad der viser, at han ikke er kommen helt ukaldet til Odense. En »Løbeskrivelse« var nemlig

en Skrivelse, som en Mester sendte til en By, hvor det antoges, at der var ledige Svende; han ønskede een af dem og var villig til at betale de fornødne Rejsepenge. Og hermed skulle vi gaa over til at se, hvem Stamfaderen var.

JOHAN FR. MILO er født 1722 i Königsberg, hvor han den 20. December 1736 kom i Lære hos Bogbinder Chr. Braun og fem Aar efter fik sit ovfr. S. 35 gjengivne Lærebrev. Nitten Aar gammel blev han altsaa Svend, og ikke længe efter begyndte han som alle Datidens Svende at vandre. Efter et bevaret Pas gjaldt det i 1743 Dantzig. 1745 gaar han med Skib fra Dantzig til Kjøbenhavn, og det paagjældende, ovfr. S. 36—37 gjengivne Pas viser, at han i Juli har været i Kjøbenhavn, uden at faa Arbejde. Det bærer nemlig følgende Paaskrift: »Dieszer gegenwärtiger geselle hat hier zu gesprochen aber kein arbeit bekommen. Copenhagen d. 6. Julius 1745 Johann Wilhelm Schütze, itziger gesellen vatter.« Han maa saa være tagen tilbage til Tyskland, ti i Avgust 1746 drager han tilsøs fra Wismar til Stokholm, og endelig foreligger der i Juli 1748 et Pas, efter hvilket han agter sig tilsøs fra Riga til Kjøbenhavn og Odense. Der er herefter al Sandsynlighed for, at Madam Junges »Laufschreiben« har været rettet til Riga, men i alle Tilfælde er det sikkert, at denne Rejse blev Johan Milos sidste. Den 26aarige Svend, der efter sine Rejsepasser var middel af Statur, havde et rundt Ansigt og bar en i det Sorte faldende Paryk, opslug fra nu af sine Pavluner i Odense.

De Forhold, han her strax kom ind i, vare helt ud Odense-Forhold. ANE MARIE HANSDATTER TORP var Enke efter den i Odense fødte Bogbinder POVL FREDERIK JUNGE, der havde lært i sin Fødeby og som, da han i 1728 blev Svend, strax fik Arbejde hos sin Læremester, den ovenfor nævnte Bogbinder G. A. Lambert. 1734 blev han Mester i Lavet, for hvilket han fra 1735 til 1741 stod som Oldermænd, men allerede 1747 afgik han ved Døden, hvorefter Enken paa bedste Maade søgte at holde Bedriften i Gang. 1747 antog hun en tilrejsende Svend, en Kjøbenhavner, og 1748 fik hun efter en »Lauffschreiben« en Alt-Brandenburger, men ingen af disse blev hos hende. Det gjorde derimod Johan Fr. Milo, der her strax fandt et blivende Sted. Udviklingen i saa Henseende gik endog med rivende Fart. Allerede den 23. Januar 1749 foreviste han sit Mesterstykke, der gjorde ham til Mester i Lavet, og den 13. Februar strax efter ægtede han sin Principalinde, Enken, hos hvem han

arbejdede. Lavets Oldermænd, Bogbinder G. A. Lambert, var en af Forloverne, og Vielsen skete »i Povl Frederik Junges Hus«, Nr. 290 paa Vestergade, det Sted, hvor den Miloske Forretning fra den Tid til den Dag idag har haft sit Lokale.

Ikke et halvt Aar efter at være kommen herind sad Johan Fr. Milo som grundejende Borger, Mester og Ægtemand i Fyns Hovedstad, men hermed synes hans Karriere baade begyndt og sluttet. Til nogen Indflydelse i videre Kredse førte den ikke. Lavsprotokollen viser, at han stadig hellere holdt sig til det tyske end til det danske Sprog, og der er formentlig kun at berette, at han sled og stred paa sit Værksted. Huset, hans Hustru havde tilført ham, var vurderet til 200 Rd., for hvilken Sum det endda var pantsat til Præsten i Tommerup, og anden Formue var der ikke. Efter Alt at dømme har Milo hørt til de Haandværkere, for hvem Haandværket var Alt. Udenfor det indeholdt Verden væsentlig Intet. Men derfor maatte han, næsten naturnødvendigt, ogsaa knytte sine Sønner til Haandværket. De lærte fra smaa Bogbinderiet og maatte blive Bogbinderere. Det blev hans Stifsøn Hans Christian Junge, der blev udlært 1763, og det blev sex af hans egne Sønner. Johan Fr. Milo naaede at blive to Gange gift; i første Ægteskab havde han sex, i det andet syv Børn, altsaa i Alt tretten, hvoraf sex (tre Døtre og tre Sønner) døde som smaa. De tilbageværende syv vare alle Sønner, og af dem gjorde han selv de tre ældste til Svende. Den fjerde, der efter Traditionen oprindelig skal have været Skræder, maa dog ogsaa have lært Bogbinderiet, ti det blev ham, der efter Faderens Død fortsatte Bedriften og gjorde to af de yngre Sønner til Svende. Den Miloske Slægt blev en fuldstændig Bogbinderslægt, der i høj Grad rekruterede Byens Bogbinderlav. Af Stamfaderens syv Sønner blev de sex Bogbinderere og kun een Guldsmed.

Ane Marie Hansdatter Milo døde i Juni 1762, og Aaret efter giftede Johan Fr. Milo sig anden Gang. Hvad hans anden Hustru hed, synes ikke bevaret, men hun var 43 Aar, da hun døde i Juni 1783, ikke to Maaneder efter sin Mand. Johan Fr. Milo døde nemlig i April 1783 af »Springlinger«, en Sygdom, som da grasserede i Byen. Baade Fader og Moder døde altsaa i Løbet af kort Tid; af deres fem efterladte, uforsørgede Børn var det ældste sytten, det yngste fem Aar, og det saa næsten ud, som om det formueløse Hjem skulde opløses. Den ældste Halvbroder var bosat i Nakkov, de to følgende vandrede muligvis eller vare døde. Der høres i alt

J. M. Wilcz

Født 1759, død 1844.

Fald Intet fra dem. Kun »Skræderen« var tilbage. Men denne, den 23aarige FRIDERICH WILHELM MILO, blev den, der holdt Familien og Forretningen oppe. Han traadte til sammen med en NIELS NIELSEN, muligvis en Slægtning af den sidst afdøde Madam Milo; under 15. August 1783 reskriberede Kristian VII, selvfølgelig efter en forudgaaet Ansøgning, der nu synes tabt, at de to Nævnte, »som have lært Bogbinder-Professionen«, uden at forfærdige Mesterstykke maatte indtages i Odense Bogbinderlav, »for saaledes i Fællig at fortsætte Bogbinder-Professionen efter afdøde Bogbinder Johan Fr. Milo og derved opdrage hans fem uforsørgede fader- og moderløse Børn«.

Der var altsaa to om Forretningen, men Frederik Milo var eller blev snart Hovedmanden. Niels Nielsen forekommer sidste Gang i Lavsprotokollen 1790, medens hans Kompagnon lang Tid efter vedblev at virke i voxende Anseelse. F. W. Milo forstod at passe sin Forretning uden i den Grad at gaa op i Værkstedet, som Tilfældet havde været med hans Fader. At han i 1784 blev sat til skiftevis med Murmester Anders Koefoed at »omgaa med tredje Tavle udi Ste Knuds Kirke paa alle Søn- og Helligdage«, og det udi sorte Klæder og Kappe, viser kun, at han endnu den Gang hørte til de Smaa i Byen. Det er muligvis ogsaa kun et Ombud, at han samtidigt blev Medlem af »De unge Karles Korps«, der gjorde Tjeneste som Odenses Borgervæbning. Men det betyder Noget, at han i dette Korps tjente sig op til Kaptajnløjtnant. Det var han, da han i 1810 efter 26 Aars Tjeneste tog sin Afsked fra det. Og det har endnu større Betydning, at han 1797 blev en af Byens sexten eligerede Borgere, hvad der yderligere bragte ham ind i saavel Indkvarteringskommissionen som i Vand- og Brolægningskommissionen. Hans Virksomhed her gjorde, at da han i sit 75de Aar ønskede sig fritagen for disse Funktioner, blev han af Kongen til Tak for lang og god Tjeneste den 8. Februar 1834 benaadet med Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

Hvor agtet han var, kom i det Hele klart frem, da han den 9. Maj 1837 kunde fejre sit Guldbryllup. Med sin Hustru ANNA MARIE f. SCHMIDT, der 1787 ved Bryllupet nævnes som »Snedker Schmidts Datter i Frue Kirkestræde«, havde han levet et lykkeligt Ægteskab, der havde skjænket dem sex Børn (fem Sønner og een Datter), og hele Byen sluttede sig om dem paa Gulvbryllupsdagen. Det blev ikke blot en Familiefest, men en Fest for hele Odense.

Stiftamtmanden, Byens Magistrat, de eligerede Borgere, Stadthauptmanden, Jægerkorpsets Officerer m. Fl. fulgte om Formiddagen Brudeparret, Brudgommen i Spidsen gaaende og Bruden kjørende, gennem de blomsterstrøede Gader til St. Knuds Kirke, i hvis Dør Kirkens Præster modtog dem og under Orgelpræludium førte dem op i det festligt smykkede Kor. Saa Mange, som Kirken kunde rumme, deltog med dem i en højtidelig Gudstjeneste, og om Aftenen var Raadhuset, Frimurerlogen og flere andre Huse illuminerede. H. C. Andersen, den i Odense fødte Digter skrev Guldbryllupsvisen¹. — Først den 24. Januar 1844 døde Bogbinder Frederik Milo, højt bedaget², og den 30. Juli Aaret efter fulgte hans Hustru ham i Graven.

I sit lange, lykkelige Liv var Frederik Wilh. Milo en altid virksom Mand, og hans Virksomhed kom ikke mindst hans Bedrift tilgode. Han behøvede Udvidelse, og 1812 tilkøbte han for ikke mindre end 2300 Rd. en Del af Kjøbmand J. M. Weisz's tilstødende Grund (Vestergade Nr. 291). Men selvfølgelig maa det erindres, at Livet den Gang gik sindigt og roligt. Husets Façade deltes paa Midten af en gul Dør med to Halvdøre, og Frederik Milo stod mangen Aften her lænet paa den underste Halvdør med en kort Pibe i Munden og et grønt Vadmels Forklæde paa i Samtale med Naboerne om Dagens ikke altid rige Begivenheder. Tilvenstre fra Indgangen kom man ind i Værkstedet, en Stue paa tre Fag til Gaden med et bredt, fast Bord, hvor tre Arbejdere, d. e. Mester og to Svende, havde Plads, medens Drengene sad længere inde ved et andet Bord. Fra Værkstedet førte en Dør ind til Sengekammeret, hvor Mester med Familie og Svendene spiste til Middag, medens Drengene fik deres Mad i Værkstedet; en anden Dør førte ud til Kjøkkenet, der var med aaben Skorsten og uden Komfur. Paa den anden Side af Husets Indgangsdør kom man ind i Storstuen, et tre Fags Værelse, hvori det midterste Fag var en fremspringende Karnap, hvorfra man kunde se op og ned ad Gaden. Ovenpaa var Husets andre Værelser for Familien, Svendene, Drengene og det kvindelige Tyende. Bogudsalget, der væsentlig drejede sig om Psalmebøger, Skolebøger og Almanaker, skete fra Værkstedet, men var der Marked

¹ Se vedheftede Nummer af Ove Thomsens Avis.

² I Dødsavtissementet (Ove Thomsens Avis for Loverdag den 27. Januar 1844) skriver Enken, at han døde i sit 88de Aar; da han er født den 11. December 1759, var han dog kun lidt over 84 Aar.

Kongelig alene privilegerede

Svens Stifts-Navis og Avertissements-Lidende.

Forsendes med Brevposten overalt i de danske Stater.

Torsdagen, den 11. Mai.

Bullefin.

Af 9. Mai: "Hans Majestæt Kongens bedre Beslindende er vedvarende." C. Fenger.

Lidshistorie og Politik.

Frankrig. — Det nye Ministerium Molé et alle, rede truet med en derbilis Oplosning, som er foranlediget ved Udtalelse af forskellige Ankuelser om Apanage-Sagen af tre Ministre, under Discussionen i Deputeredes Kammeret om den af Ministrene forlangte Bevilling af to Millioner til de hemmelige Fond. Denne Discussion har nemlig erholdt en egen Interesse derved, at en stor Deel Lædere have knyttet Beretningen deraf til den Betingselse, at det nye Ministerium, om hvis Politik man egentligen endnu inder tvivlede, skulde erklære sig over flere Punkter, hvorved man har søgt at node Ministrens til et bestemte Sprog, end de hidtil have ført. Saaledes var der ogsaa blevet bragt paa Bane, hvorvidt man kunde betragte Udkaster om Apanagen for Hertugen af Nemours som taget tilbage for sig selv, eller kun Udsat, og saavel Hr. Molé som Hr. Montalivet havde i Mødet den 2. d. temmelig tydeligt givet at forstaae, at Ministrene havde bragt den offentlige Mening et Skridt, ved at tage Udkaster tilbage. Men i Mødet den 3. paatog Handelsministeren, Hr. Martin siguldseligvis at behøve afskille sig imod Regjeringens flidde Spørgsmaal, hvorved han indviklede sig i Modsigelser med sine Colleger.

Paar det Spørgsmaal, hvorfor tre af Ministrene endnu havde beholdt deres forrige Poster, (hvilket man anser som et tegn paa, at de seld ansee deres Fald for nær, og derfor ville bevare denne Retraite), erklærede Hr. Martin at ville svare meget bestemt. Han gienog denne Erklæring et Par Gange, indtil Alt var blevet ganske stille og i Spændt Forventning lyttede til hans Ord, der da søde, at man atter vil besøtte hine Poster, saasnart det almene Bedste fordrer det. (Almindelig Læster). Ikke bedre gik det ham med hans bebudede bestemte Svar om Regjeringens System. Alt ventede atter utaaemobigt; men Hr. Martin erklærede kun, at Basis for hans Politik er Charter og Julirevolutionen. (Ny Læster). Man beklager, at Adfæltelsesloven ikke var gaaen igjennem; Forvisningsloven vil man forbyde, som en nødvendig Følge af Septembeloven; om Angivelsselen havde man endnu ikke fattet nogen Beslutning. Ende-

ligen kom han til Apanage loven og yttede da: "Denne er bygget paa et viist, constitutionelt Princip; den er ikke tagen tilbage, fordi Ministrene have forandret deres Mening, men fordi Klostet skundom byder, ikke at træde skarpt op imod en Mening selv om den er forkert, men at vente indtil den er bekræftet". Denne Erklæring vakte megen Opstigt, og Hr. Dubois fordrer da af Statsraadspresidenten et bestemt Svar: Om Tilbagetagelsen af Apanageloven skulde betragtes som en blot Udsættelse af dette Project? Hr. Molé gav da det korte, men bestemte Svar: "En Tilbagekaldelse er ingen Udsettelse (Prorogation)". — "Efter dette Svar, som fuldtommet tilfredsstiller mig" — replicerede Hr. Dubois — "overlader jeg til Ministrene, at blise enige med hverandre, naar de have sovet derpaa. Vi ville nu faae at see, hos dem, der fremtraeder for os iovermorgen." (Den følgende Dag, Christi Himmelfartsdag, holdtes inder Møde).

Ifølge dette Optin fulde nu de Deputerede af det tredje Parti (tiers parti) have erklæret Hr. Molé, at de ville afgjort optræde imod ham og hans Cabinet, saasfremt han ikke trar saar Hr. Martin afstaa; og man nævnedes ogsaa allerede i Paris Hr. Paflys eller Hr. Kelse som hans formæntlige Efterfølger. Andre besyrgte derimod, at Hr. Molé selv vil aftræde, og saaledes atter give Plads for Hr. Guizot, hvilket man saameget mere beklager, som Hr. Molé vel ingenlunde kan regnes til Frankrigs liberale Mand; men paa den anden Side heller aldrig har gjort sig tydelig i at liste politiske Meninger. "Dertil" — hebrer det — "kommer, at Hr. Molé har et venligt, velviligt Bæren, og at han, i Mangel af andre eminente Egenheder, er i Besiddelse af en vis Tact, som er i Stand til at erstorte Mangelen af disse, eller dog at gjøre den mindre mærkelig." Af denne Tact udspringer navnlig den Beskedenhed, som udmærker Hr. Molé fremfor Massen af høiere og lavere Embedsmænd og Styrelser, der endnu selds ikke kunne give Stip paa den fælle Indbuddning, at et Embede ogsaa giver Forsand, og oveniudfor en eksklusiv, ufeilbar Forsand. Men hos Hr. Molé viser denne Beskedenhed sig ikke alene behagelig, men ogsaa i høj Grad gunstig, idet den foranlediger ham til, at rets sig efter de Ankuelser, som han troer at erkeinde for det offentlige Menings Ankuelser, seld da, naar de ikke ere hans, imedens omvendt Selvtillidskedigheden hos den mere tactlose større Hob af Styrelse anmøder sig, at ville for enhver Pris have sine egne Sæde til de glædende. Den Beskedenhed af Hr. Molé, at han har bragt Apanageloven til Diftet for den offent-

ige Mening, geraader ham saameget mere til Værs, som hans Forgængere netop regnede sig det til en Fortjeneste, at byde den efter deres Mening vildblede offentlige Mening Trods."

Paa en Amnestie haaber man endnu. Et nyt Skridt til det Bævre fees man ogsaa deri, at Kongen til Søndagen den 7. havde anset en almindelig Revue over Nationalgarden i Hovedstaden og Omegnen paa Carousellpladsen. Siden Fjerdens Ubaad har Frpgeten for Aftenmater som bekendt tilbageholdt alle Resour.

Fædrelandske Efterretninger.

Kammerherre, Greve og Stændereputeret C. Resventows Fodfælsdag fejredes den 28. f. M. paa Hertzsødet Vedderstrup i Holland ikke blot som en Familienfest af dem, der staae Faders- og Broders-Hjertet nærmest, men ogsaa af taknemmelige Raadboere, der ihukom Resventorens ubodelige Fortjenester ved under et Fjælletog at afssjone en af Provt D. Schmidt til Hvidden forsætter Aare sion Sang.

— Noe første Bemærkninger om den forsværte Genfirmand-Forviisning (i Nr. 64) have allerede i Aarhus Stiftstidende fremkaldt følgende nærmere Oplysninger, daterede "Coesfor, den 2. Mai 1837": "Det Factum vi i Aarhus Stiftstidende Nr. 63 have fortalt, er i Hr. Dve Thomsen sine fynske Stiftsavis Nr. 64 omtalt med følgende Bemærkning: "Da der næsten synes utroligt, at en saa human Mand som Provt D. Iirik, skulde have brugt, og Cancelliet fungeret en saadan Fremfærd blot for Deeltagelse, med Forædres Tilladelse, i en saa ukjeldig Slæde, som et Maffebal i et Skib, som den Geistlige selv kunde besøge, vilde det være meget onpfrigt, om denne Sags Sammenhæng maatte worde autentisk oplyst." Denne Bemærkning opfordrer os til den Erklæring, at hvad vi have fortalt som Factum er Factum, og at vi, idet vi fortalte det, ikke blot have været i Besiddelse af alle autentiske Oplysninger, men ogsaa benyttet dem med retelig Upartiskhed. Den ærede Redacteur af Fyens Stiftstidende vil saameget for troe dette, naar vi foreslæ, at Hr. Gudmægtig Laurenberg får ijesaa liden Eret i Sagens offentlige Fremstilling, som Hr. Provt D. Iirik, og at vort Forhold til begge disse Mænd er aldeles ens. Det Utrolige man altsaa ligge i Sagen selv og ikke i dens Fremstilling; men — ad esse ad posse valet consequentia, og vi tør troe, at just sliqe utrolige Facta egne sig fortlæntlig for Publiciteten. Vi have sagt: "Hr. Provt D. Iirik anjaa Jomseu L. u m o d e n til, dennesinde at confirmeres, fordi hun, værtimod hans Forbud, dog med sine Forædres Tilladelse, havde deltaget i et Maffebal." Efter Ddet "u m o d e n" er i den fynske Stiftstidende indfydt vrende Spørgsmaalstegn. Vi slyde altsaa endnu den Forsikking, at dette Udtryk er brugt af Provt D. Iirik selv i en af ham i denne Anledning udsfærdiget Attestation."

— I Kallborg Avis Nr. 71 spørges af en vis Menigheds Sognekol: "om det er Præsten tilladt at give Drede til at lobe et Læg bringes op af Graven, hen til sin Bogn, hvorpaa han blev siddende, medens han forrettede Jordspaaakstelsen."

— Paa den af Hr. Bøggild til Vestgaard udfærdte Indbydelseplan til en indbyrdes Assuranceforening,

for Bønyfæst er allerede tegnet til et Beløb af over 350,000 Rbb.

— Med Hensyn til et projecteret Skifab til Assurance af Bøvere for Randers Amt, har det kgl. danske Cancellie resolvert: "at Cancelliet ikke finder den indgaaede Forening saaledes beffaffen, at der er Grund til at andrage paa sammes ultraaabdigle Skedsfæstelse."

— Fra Kjøbenhavns Stofhuus eftertrykkes tre Fæstningsflaver, som den 6. d. ere udbegne.

Denfe. — Den seldne Fæst, Bøgginder og Dannebrogsmænd F. Milo og Justus Guibryllup, som fejredes her i Staden i Tirsdags den 8. d., fandt Sted med megen Høidelighed. For at festlighedsde denne Dag i Stihed, havde det gamle Park yngre Slægt famlet sig om det i den Boig, som nu k 100 Aar har været Familiens Hjem, og den ældste Son, Bøghandler F. Milo herof Staden, der boer i samme Huus som Forædrene, havde i den Anledning ladet 50 værdige Trængende, som ikke nyde Understøttelse af det Offentlige, tage Del i deres sliqe Slæde ved at skænke dem et godt Midbøggemaalid. Men et Antal Vædborgere havde ønsket at give Dlingparret et offentligt Bøviis paa deres Agtelse og Deeltagelse, og i denne Anledning havde Stiftamtmanden, Kammerherre v. Castenschoild, R. af Obr. og Dmd., med flere civile og militære Embedsmænd, Stadsens Geistlighed, Magistraten, de eligerede Borgere, (til hvis Kreds Hr. Milo havde hørt i den lange Række af 36 Aar), Stadsbauptmanden og Officierne ved Jægercorpslet, (i hvilket Dbingen i sin Tid havde været Lieutenant), samt en Del ansete og agtede Damer og flere af Stadsens Indboanere om Formiddagen Nr. 11 forsamlet sig hos Krubeparret, for i høidelig Procession at føre det til St. Anuds Kirke. Ijgjenom de oberat med Sand og Blomfer befæede Gader drog Processionen, i hvis Spids Dbingen gik med sin ældste Son, omgivne af Stiftamtmanden og Hs. Høierærdigheds Dr. theol. Kalkar. Derefter fulgte den øvrige mandlige Familie, omgivne af Geistlige, Magistratspersoner og eligerede Borgere, hvortil de øvrige Tilbedværende sluttede sig fire i hver Række. Endeligen fulgte tilovns parvis den gamle Par, som det øvrige Følge ledsagede, ijgjenom den med Mennesker opfyldte, blomsterprøvede Kirke, op i Choret, hvor Parret tog Plads i Midten paa vrende med Blomsterkrands sammenslede Stole, og Kirkens Præster og Følget i flere Rækker paa begge Sider af Choret. Efter at de 4 store Bærs af Palmen Nr. 522 vare affjunge fremtraadte de Samles manganerige Støtjørger, Pastor Wiberg, og femfildede, hvorledes dette Par ved sin Forskabighed, Bidded, Fremmed og Huellighed havde erhvervet sig og bearet Vædborgers Agtelse og Velslyie, og paa denne Dag med Slæde kunde i Kærfen af Børn, Vornebørn og talrige Vædborgere flue tilbage paa et velfort Liv. Til Slutning toledte han, efterat Parret var nedkælet for Alteret, og hele Forsamlingen havde reist sig, dets værte Hjertes Tak til den Gud, som havde skænket det saa megen jordfæst Løkke. Forsamlingen affang dernæst Palmen Nr. 524, hvori Dr. Kalkar havde foretaget en passende Forandring og tilføiet følgende vrende Bø:

Graahærdet Hægtepar hør Raar
 Og talke for hølyndred Xar,
 Med Hjertet høit beoværet.
 Det Raand, hvormed Du her forbandt
 Nies ubrudt, medens Liden svandt,
 Dit Misfandhed dem svoged'.
 Ja de
 Føle,
 At Du stykker
 Den, som byrker
 Dig, o Fober!
 Et hin Raade ei afløber.

Den Pagt, som de besvægede,
 Den Pagt, som Du velisjoged,
 Et hølynd Xarhundred varede,
 Og medens Alt om dem svandt hin,
 Du var og blev dog deres Ven
 Du ene dem bevared'.
 Hølynd dem!
 Ved dem!
 Alt de kalded
 Fen, hvor Kæst
 Sanglier hige,
 Alt Dit lyse Himmerige!

Efterat Herrens Velisjogelse var lyft, blev sidste Vers
 af Psalmen Nr. 522 affungen, hvorpaa Processionen i
 omvendte Orden begav sig tilbage igjennem Kirken, (hvor
 vogtede den store Menneskemasse den dybeste Kolighed
 havde herket under Hoiiddeligheden), til Parrets Hjem,
 hvor man endnu engang bragte det sin Lydsønning, og derpaa
 afskittede, for at lade det i Familiekredsen fejre det øvrige
 af Dagen. Om Aftenen vare Raadhuset og en Mængde
 Privatbuse smukt illuminerede. — Det endnu raste og
 livlige Trudepars Børn, Digteren Fr. S. Andersen,
 havde ogsaa hidraget til at fejre Dagen ved følgende
 "Guldbrølupløjsøise":

Kæbt vi Parabiflet faae,
 Givet Raand og Dindred;
 Gud lod til Enhjør det faae
 Giv det at giendinde.
 Næm gjar ei Trofald træt,
 Sorg er Lind Juveler;
 Hver en Byrde bliver let,
 Raar en Ven den driekt!

Brudekrandsen bliver Muld!
 Det er kun en Tale:
 Brudekrandsen bliver Guld
 Alt i Jordens Dair.
 Fryd og Lykte er alt her,
 Som Profeter ferde,
 At hvem Herren ret har kjær,
 Staae længe leve!

D I Hare Gamle to,
 I har Guldret sundet
 Som ved Kjærlighed og Tro
 Ene bliver vundet.
 Herren, i sin Raade, gav
 Over livets Dage,
 Dig vi veed, bag Støvedes Grav
 Vil hver Fryd tiltage!

Børn og Børnebørn I see
 Sig om Over samles;
 Værd for os og det vil see!
 Ja velisjog os, Gamle!
 Er end skundom Himten graac,
 Stolten følger Stogges;
 Sid vi Over ligne maa
 Udi Sind og Lykte!

Dens Stibliste.

Indklarerere. Den 9. Mai: Stønnenet "Birthe Helene",
 Etr. P. Hansen af Sandefjord fra Frederiksstad med Tralast.
 Den 10.: Jagten "Helle Marie", Etr. Hans Peterfen af Rans-
 ders Iddig fra Beile for at indtage Lønning til Randers. Stup-
 pen "Frittig", Etr. G. S. Strand af Sandefjord fra Frederiks-
 stad med Brøder. Sluppen "Gerde", Etr. Die Nielsen af og
 fra Østerriøser med Tralast. Jagten "Magdalena", Etr.
 Jens Fjisher af Odense fra Ebyed med Styfgøds. Jagten "Nette
 Kirstine", Etr. Carl Fr. Nielsen af Odense fra Ebyed med
 Styfgøds.

udklarerere. Den 10.: Jagten "De 3 Søstender", Etr.
 N. Christiansen af Svendborg til Svendstørd med Kornvarer.
 Den 11.: Jagten "Gemanen", Etr. A. M. Fjisher af Odense til
 Norge med Kornvarer. Sluppen "Caroline Mathilde", Etr. P.
 Mathsen af Nyborg til Bergen med Byg.

Veftpasage fra 7. til 10. Mai 1837.

Fra Nyen til Sjælland: Tomfrue Sønb. Capt. Postmae
 ster Baggelsen med Frue. Student Fog. Frøken Christensen,
 Jfr. Benzil. Frue Berg med Søen og 2 Døttre og Jfr. Bro-
 dersen. Stud. theol. Møller. Apotheker Føerfom. Jfrne Br. og
 S. David. Student J. Petersen. Cand. theol. Carlsmen. Dr.
 Adjunct Suhtr. Kbmend. Grøedt og Schelle. Hans Excellence
 Grøve v. Rolffe med Ljmer.

Fra Sjælland til Nyen: Pastor Gustaf. Boghandler Mito
 og Kone. Student Tinghuus. Jfr. Mathsen. Jfr. Thomsen.
 Advokat Augtr. Frøken Schwargen. Cand. phil. Brønd. Na-
 turfangere, Broderne Leo.

Kjøbenhavn's Værd-Cours den 5. Mai 1837.

5mdrt 2 R. — L. S. 202½	4 Pgt. uopsigelig Kjøbeant-Dblig.
Species 202.	103 ½ 103½ Rdb. r. S.
Bant. Diconto 4 pSt.	4 Pgt. nordt kaan ved Hambro
Kortte Speciesløst pr. 100 Spec.	50n af 1828, 101½ 102 r. S.
18½ s. = Rdb. Sebler.	4 Pgt. nye norske Dblig. af 1834,
4 Pgt. Kongl. Obligationer (uden	101½ 102 r. S.
Kone) 90 100 Rdb. Sebl.	4 Pgt. nye 101½ 102 r. S.
Rationals. Dblig. (af Raan 4 Febr.	4 Pgt. hite banste Dblig. (1 E. St.
1820) 102½ 103 Rdb. r. S.	14 Bank) 78 2 s. 2. St.

Kjøbenhavn's Hannevæjer, den 9. Mai 1837.

Horde, fjæll. 5 Rdb. 16 s. 5 Rdb. 64½	Byg, 2 rædet 3 Rdb. 24 s. a-3 Rdb. 40 s.
dito, loll. — 5 — 24 s. — 40 s.	Byg, 6 rædet 3 — 16 s. — 3 — 40 s.
dito, langst. 5 — 16 s. — 5 — 48 s.	Haver, — — — — — 32 s. — 2 — 88 s.
dito, høst. — 5 — 30 s. — 6 — 32 s.	Erter — — — — — s. — s. — s. s.
Rug, fjæll. 4 — 16 s. — 4 — 40 s.	Erter — — — — — s. — s. — s. s.
dito, s. prou. 4 — s. — 4 — 48 s.	Erter — — — — — s. — s. — s. s.
dito, høst. — s. — s. — s. s.	Erter — — — — — s. — s. — s. s.
dito, østfr. 4 — 56 s. — 4 — 30 s.	Erter — — — — — s. — s. — s. s.

Begebrænde, pr. Faun 30 Rdb. 3 Rtl. = s. 11 Rdb. = Rtl. = s. s.

Ved Løstotteriet 1270 Trækning i Wandbeck udkom:
 31. 82. 4. 51. 12.

Uvertisementter.

Med et røst Hjertes inderligste Vølester, aflagger jeg
 herved min og min Kones hjerteligste Taksigelse til Stift-
 tets høie Forsætte, Veiligheden, den ærede Magistat med
 Fruer, de Herrer elisgerede Borgere og Pustruer, Vhens
 Standerdeputeret og Suppleant, Dr. Stadhauptmanden med
 Jager-Corpsets Officerer, de mange andre høderlige Mænd
 af Embeds- og Borgerklassen, der paa en for os Gamle
 saa høderende og deitagende Maade, saavel i som udenfor
 Kirken, samt om Aftenen ved Illumination, forherligede
 vor Guldbrølupløst.

Egesaa modtage P. H. Fr. Dr. Kalkat min utkræm-
 tede Taksigelse for den smukke Psalme, og Dr. Pastor Wi-
 berg for hans hjertelige Tale.

Odense d. 10. Mai 1837.

Der Kongelig privilegerede borgerlige Styttelaug i Odense afholder sin sæbvanlige aarlige Stuefjærdning i Aarsbogen den 23. Mai d. A. paa sæbvanligt Sted. Dens Landbetjæmnd og Borgere indbyrdes til Deltagelse i denne Festsfest. De Deltagende ville behageligt møde paa Odense store Torv om Morgenen Kl. 7, for derfra at udmarfshete til Skydepladsen.

Odense den 10. Mai 1837. Bestyrelsen.

Assurance for Hagelslag i Fyen.

Interesserede, saavel som de senere anmeldte i denne Forening anmodes behageligt at give Møde eller møde lade hos Hr. Gæstgiver Strøm i Odense, Esvergaden den 20. Mai 1837, om Forsikringsbetingelserne Kl. 10, hvor afsluttelig af Bistighed vil blive at afhandele.

De Hære, der attraae at tiltræde denne Forening, indbyrdes at give Møde bemødt Tid og Sted, hvorved bemærkes, at de, som indtræde i Selskabet i dette Møde, ere fritagne for det Indskud, som i Fremtiden bliver af de nye Interessenters at udrede, efter nærmere Bestemmelser.

If Salling Herreds Døerformynders Midler kan Frax ere hørdt 191 Rbd. i M. s. 8. §. S. og L. tillæns, naar man postforfrisk besagnende henvender sig til **Wiborgs Salling Herreds Døerformynderi, Faaborg den 6. Mai 1837.**

En Dræng kan antages i Sadelmager-Lære hos Chr. W. Seidensfod i Odense.

Stipper W. Fischer

afgaar til Kjøbenhavn bestemt midt i næste Uge og anbefaler sig for Gods og Passagerers Bekomvende behage at henvende sig til Kjøbmand **J. Nielsen.**

Blankets.

Hvide engelsk uldne Senge-Tæpper ere arri-
verede. **Chr. Jürgensen jun.**
Korsgaden.

Stahlschreibfedern
neuerfundener Masse
ia zwölf verschiedenen
Sorten.

Das Dutzend
auf Karten mit Halter
von 3 §. bis 2 Mk.

als: Copying pen für 4 §.; Calligraphic pen für 6 u. 8 §.; Ladies' pen für 8 u. 12 §.; Lords' pen für 12 §.; Kaiserfedern für 1 Mk. 12 §.; Napoleon's pen, Riensfeder, die Karte für 2 Mk.; Zeichenfeder für 1 Mk. 12 §. Cour.

Der seltene Furor, welches unser Fabrikat über-
all macht, hat Neid und Missgunst anderer Specu-
lantens, und eine Menge Nachahmungen erzeugt.
Damit jedoch das Publicum vor Täuschungen ge-
sichert sey, bemerken wir, dass da hier und da zu
noch niedrigeren Preisen oft feilgebotene Fabrikat
mit dem unserigen nicht zu verwechseln ist, — und
erklären wir: dass nur diejenigen ächte sind, die
unser Wappen führen.

HAMBURG. SCHUBERTH & NIEMEYER.
Ia Odense erhalt man unser Fabrikat allein ächt bei
Kaarup & Callesen.

Handlende, som maatte ønske at erholde disse udmer-
ket gode og billige Staalpenne hos os, til videre Udsalg,
tillæns, inod contant Betaling, den reelle Fabrikpris
uden Paalæg af Told og Fragt-Omkostninger.
Odense den 11. Mai 1837. **Kaarup & Callesen.**

Klæde-Oplag.

Mit betydelige Klæde-Oplag, som er forsynet
med alle Couleurer fine & simple Klæder saavel
af indenlandske som udenlandske Fabrique, fine
Cassimir, Drap de-Royal, Drap de-Zephyr, Circassi-
enne, Camloth, Cassinets, moderne Veste af Fløiel,
Silke & Figue anbefales herved et øret Publi-
cum af **Chr. Jürgensen jun.**
Korsgaden

Hos Undertegnede bekommes:

Huile Royale,

fra Dietz & Rütans's Fabrik i Wien,
en Art Olie; som besodrede Hoarets Herr paa skalbde
Stæder og forebygger bets Kuffels til den seneste Alder.
Da denne Olie har vundet særdeles Bifald i de fleste Ho-
vedstæder, som ogsaa i Kjøbenhavn, hvor den har faaet
Fortrinnet for enhver hidtil bekjendt Olie, har jeg overtaget
Udsalget af samme. Prisen er 1 Rbd. pr. Glas.
Odense d. 25. April. 1837. **J. D. Rasmussen,**
i Korsgaden.

Heglet Hør, Hamp og Hørblaar.

er nu igjen at bekomme til de sæbvanlig billige Priser, tillige
med flere Sorter uheglet Hør, Hamp og Hørblaar hos Kjøb-
mand **Jens Nielsen,**
paa Korrerbage Nr. 429.

Lin Alsterkander.

haves atter færdige hos **S. P. Sørensen,**
Bæstergade Nr. 299.

Et nyt Klædeskab er til Kjøbs paa Komediehuset
for billig Priis.

En Hamborger Waan

med 2 Stole samt en Fjelleboogn, er atkjøbs hos Hr. W.
Seidensfod, Bæstergade Nr. 251.

En velbygget Gaard i Fyen, for en Familie udenfor Bøndes
stænder, med 100 Td. Visteland til 14000 □ Kl. af bedste Bes-
nitet 15 Tdr. Vand Skov, Eng, og Tjør, 8 Tdr. Partrom, er
strax til Kjøbs. To Arbejdsdele af Jøbbelommen kan indstaae i
Gienbom, og mere om kunde søstes. Kjøbmand Friis i
Odense vil opgive det Fornobne.

Endsagen den 24. d. M., Formiddag Kl. 9, afholdes offentlig
Auktion i Huset Nr. 441 paa Korrerbage oven afg. Jomfrue
Juuls Efterladenskaber, bestaaende af Stole, Bords, Seng-
kæder og Sengstæder, Kaffeelovne, en Dragtstue, et Hjørneskab,
og endel Kjøffetoi m. v. Sduillet herved bedtægterdigs.
Odense d. 10. Mai 1837. **Kriemuth.**

Forskkommende Fædbag den 19. Mai holdes Auktion i de
Erolleborgske Kassestove over en betydelig Deel flingede
Fyrtægger fra 10 til 15 Mens Længde, samt Grantræer
til Høstet, Spar m. m. De Høstgavnde ville behageligt for-
samles om Formiddagen Kl. 10 ved Krammerhuset pr. Høstgave-
gaarde. **Auktionens Directeuren.**

Afgaango Dagleger Peter Gjedings Hus — Matri-
kul No. 98. d. i denne Kjøbstads Søndergade — 8 Fag
1 Loft høj Bindingsværkbygning med Murtafl og Tegl-
tæg, asseueret for 170. Rbd. Søl — med tilliggende Have,
voreret efter Skifterettens Foranstaltning stillet til
trende offentlige Avkøbsone, som afholdes Onsdagens
den 1ste d. M., samt 14de og 28de Juni førstkommende,
de to første i Byfogedkontoret, og den sidste i selve
Stedet. Hvilket herved til de Lysthavendes og Pandt-
havernes Efterretning bekjendtgøres.
Middelfart den 10de Maj 1837. **Johnsson.**

i Byen, blev der slaet en Lærredsbod op for de Miloske Bøger mellem de øvrige Boder, og med den rejstes der ogsaa til Markederne i »Smaakjøbstæderne«.

Denne Virksomhed blev dog ikke dreven af Frederik Milo til hans Død. I Juni Termin 1824 afstod han den til sin ældste Søn JOHAN MILO, hvem han ogsaa samtidig afstod Ejendommen paa Vestergade, i hvilken han dog betingede sig og Hustru Bolig og Ophold, saa længe de levede. De boede her til deres Død i to Værelser »ovenpaa«.

JOHAN MILO, der var født den 21. Juni 1788, var 36 Aar, da han overtog Virksomheden, d. v. s. just i sin kraftigste Alder, og han førte den da ogsaa væsentlig fremad. Han blev foruden Bogbinder virkelig Boghandler ligesom Papirhandler og Bogtrykker, ja endog Avisudgiver. Han købte nemlig 1847 den af Chr. Iversen i sin Tid grundlagte Avis. Nærmere Meddelelse om hele denne udvidede Virksomhed skal dog først gives i et følgende Kapitel, medens her endnu skal tilføjes nogle Oplysninger om Slægtens Forhold til Bogbinderiet.

Af Frederik Milos fem Sønner bleve to Bogbindere, medens to andre bleve Snedkere og een Maler. De to Bogbindere vare den ældste Søn JOHAN MILO, der blev Bogbindersvend 1806, og den tredje i Rækken JACOB FREDERIK MILO, der løsgaves af Læren 1813. Begge bleve de ogsaa Bogbindermestere, den Sidste i Kjøbenhavn, men den Første i Odense (1810), og de fortsatte Slægtens Tradition paa Bogbinderiets Omraade, idet de hver lod en Søn blive Bogbindersvend i Odense, nemlig Johan Milo Sønnen HANS CHRISTIAN ANDREAS MILO (1838) og Jacob Frederik Milo Sønnen NIELS MILO (1846). Af dem blev Christian Milo endnu Bogbindermester i Odense 1843, og det af ham ved denne Lejlighed forfærdigede Mesterstykke berømmes meget i Fyens Stifts Avis (Nr. 172, 14. Okt. 1843). Opmærksomheden henledes her navnlig paa »den udmærkede Forgyldning, især paa den store Folio, hvorpaa Stemplerne skal være sammensat flere hundrede Gange for at udgjøre et Helt, med en Akkuratess og Nøjagtighed, som maa forbausse Enhver, der ser Bogen«. Selv om vi muligvis nu ikke vilde være fuldt saa begejstrede over den, er der sikkert ingen Tvivl om, at der her er præsteret et godt Arbejde.

Som det af det her Meddelte vil fremgaa, er det ikke faa Personer med Navnet Milo, der have været knyttede til Bogbinderlavet i Odense. De kunne sammenstilles i følgende Række:

	Svende.		Mestere.
12. Sept. 1748.	Johan Frederik Milo.	23. Jan. 1749.	Johan Frederik Milo.
30. Juli 1770.	Povl Frederik Milo.		
14. Maj 1777.	Johan Heinrich Milo.		
14. Maj 1777.	Christian Gottlieb Milo.	1. Sept. 1783.	Frederik Vilhelm Milo.
18. April 1786.	Christian Ludvig Milo.		
14. Okt. 1793.	Carl Leopold Milo.	20. Okt. 1800.	Carl Leopold Milo.
11. Avg. 1806.	Johan Milo.	12. Juni 1810.	Johan Milo.
20. Sept. 1813.	Jakob Frederik Milo.		
21. Juni 1838.	Hans Christian Andr. Milo.	10. Okt. 1843.	Hans Christian Andr. Milo.
29. Juni 1846.	Niels Milo.		

I over hundrede Aar har Slægten herefter saa at sige behersket Byens Bogbinderi, hvad der slaaende illustreres, naar det oplyses, at fra 1755 til 1861, altsaa i en Tid af 106 Aar har Oldermændsposten i 81 Aar været beklædt af en Milo, nemlig af JOHAN FR. MILO fra 1755 til 1783, af FREDERIK MILO fra 1802 til 1825 og af JOHAN MILO fra 1831 til 1861. Stamfaderen, sex af hans Sønner, to af hans Sønnesønner og to af hans Sønnesønssønner have været Bogbinderi i Odense, og det er da naturligt, at Navnet Milo atter og atter forekommer i Lavets Protokoller.

Da den svenske Gesell Carl Gustaf Winberg i Avgust 1780 kom til Odense, meldte han sig hos Oldermænden Johan Milo og blev omskuet af Oldgesellen Christian Gottlieb Milo. Og da der den 27. December 1802 ved et Møde i Oldermændens Hus blev vedtaget nogle Regler for, hvorledes Kvartalspengene skulde erlægges, Oldgesellen vælges og de fremmede Svende omskues, underskrives Protokollen af fire Svende men af kun to Mestere, nemlig Oldermænden Frederik Milo og hans Halvbroder Carl Leopold Milo. Hele Lavet, bestaaende af to Mestere, hed den Gang Milo.

I Lavsartiklerne af 1685 fastsættes en Drengs Læretid til fem Aar, naar han ingen Lærepenge giver, »men forstaaer han Latin, da kun fire Aar«. Den Gang har man altsaa troet paa, at Bogbinderlavet kunde faa Tilgang af mere eller mindre studerede Personer, som man paa Forhaand stillede gunstigere. Af den Grund ere dog næppe mange Bogbinderdrenge Læreaar blevne forkortede, og sikkert er det, at Bestemmelsen aldeles ingen Betydning har haft for Familien Milo. Men har den ikke udmærket sig ved at have Kjendskab til det nævnte døde Sprog, har den udmærket sig ved dygtig Forstaaelse af Livet og dets Fordringer. Fra oprindelig smaa Kaar og med en kun begrænset Horisont kæmpede den sig stød

frem i stadig voxende Anseelse. Men inden vi følge den videre paa dens Bane opad, skal det i næste Afsnit undersøges, hvad det mon betyder, at Slægtens Stamfader 1748 i Svendebogen underskrev sig ikke alene med sit Navn men ogsaa med et saa kaldet »Symbolum«.

ET STYKKE LAVSHISTORIE.

NAAR man vil kjende et dansk Haandværkerlavs Udvikling, vender man sig uvilkaarligt til Kjøbenhavn, Hovedstaden, i hvilken det danske Haandværkerliv væsentlig har rørt sig. Og gjælder det, som her, specielt Bogbinderlavet, skulde man tro, at man kunde gjøre det med saa meget større Udbytte, som Kjøbenhavn er den gamle Universitetsstad. Bogverdenen med de til den hørende indbundne Bøger, der jo ikke vare nogen Nødvendighedsartikel for den menige Mand som Klæder og Sko, beherskedes fra Universitetet. I dets Regnskaber forekommer der tidligt Bogbindere, og senere udnævnes specielle Universitets-Bogbindere, der med deres Svende og Drengs stod under den akademiske Jurisdiktion. Byens Bogbindere boede særligt i Gaderne ved Universitetet. 1645 residerede syv Bogbindere, sikkert Byens samtlige, i St. Pedersstræde, Fiolstræde, Skidenstræde (Krystalgade) og Skindergade samt paa Amagerortv.

Endvidere vides det, at det kjøbenhavnske Bogbinderlav var zunftigt nok. 1723 klager en Bogbinder i Kristiania til Kongen over, at Lavet i Kjøbenhavn udstrakte sin Zunft til Norge. Det fordrede, at Bogbinderne i Kristiania med Svende og Drengs skulde lade sig indskrive i det. Gjorde de ikke det, vilde det ej tillade, at de, som udlærtes hos dem, »maatte for Svende passere«. Og 1738 indtræffer der en ganske alvorlig Historie i Viborg, der viser Lavets zunftige Myndighed. Paa Vestervig Marked havde en Bogbinder fra Aalborg skjældt en Kollega i Viborg ud for Fusker og Skjelm i Anledning af en hos ham indbunden Postil. Det berørte den zunftige Ære. Viborg-Bogbinderens to Svende fra henholdsvis

Lübeck og Schwerin følte sig »nach Handwerksgebrauch und Gewohnheit gezwungen die Arbeit liegen zu lassen«, saaledes som de skrive til Kjøbenhavn; fra Lavet dér vente de Sagen afgjort. De vilde vide, hvorledes de videre skulde forholde sig.

Hvad Lavet resolverede, er imidlertid næppe bevaret. Alle dets gamle Protokoller synes uhjælpelig tabte. Det ejer kun to, der først begynde 1750, og af dem skal man ikke blive klog paa de egentlige Lavforhold. I knappe Udtryk meddeler den ene Navnene paa Lavets Mestere samt paa de Lærlinge, der bleve ind- og udskrevet ved det, medens den anden er en kortfattet Regnskabsbog, der kun paa enkelte Steder pիրrer Nysgjerrigheden. Naar der saaledes den 5. Avgust 1752 for »et Dokument, som er kommet fra Stokholm« er betalt en saa stor Sum som 5 Rd. 2 Mk., kunde man ønske at vide, hvad det var for et Dokument, men derom ties. Protokollerne give ikke de Oplysninger, man helst vilde have, og det er saa meget beklageligere, som de fuldt bekræfte Lavets zünftige Magtstilling. Bogbindere fra Trondhjem, Bergen, Aalborg, Randers, Aarhus, Horsens, Slagelse og Helsingør »begive sig udi det lovlige Lav« i Kjøbenhavn, i hvilket de ogsaa ind- og udskrive deres Dreng.

Det kan altsaa ikke nytte at henvende sig til Kjøbenhavn for at faa det danske Bogbinderis lavsmæssige Udvikling oplyst. Og godt er det da saa, at der ved Siden af det kjøbenhavnske har været et andet dansk Bogbinderlav, og at dette Lavs Protokoller give i alt Fald nogle Oplysninger af Værdi. Det er Odense, der her staar med Palmer i Hænderne, men Odense er ogsaa en særlig zünftig By. Det er mere en Kuriositet, at Odense er den eneste danske By, der kan opvise et Pottemagerlav (1742), men det har Betydning, at den omtrent samtidigt faar et Tømmerlav, skjøndt det kjøbenhavnske Tømmerlav helst vilde være ene om det i Danmark. Det staar Alt i Forbindelse med, at det 1740 var blevet befalet, at de fynske Haandværkere ligesom de af dem i et Par fynske Kjøbstæder paa egen Haand dannede Smaalav strax skulde begive sig under Lavene i Odense. Byen fik herved zünftig Betydning.

Det er da Odense, som der her væsentlig skal dvæles ved, men desuagtet maa vi endnu et Øjeblik vende tilbage til Kjøbenhavn, ti de tidligste Bogbinder-Lavsartikler, der selvfølgelig spurgtes over det hele Land, ere givne for denne By.

Den 9. November 1646 give Kjøbenhavns Borgemestere og Raad Byens Bogbindere Artikler, hvorefter de skulle rette sig. Det

er smaa Forhold, der afspejle sig i dem. Et lille Marked skal forsynes af en lille Skare eneberegtede Mestere, hvis Vilkaar søges holdt væsentlig ens. Ingen Mester maa have mere end to Svende og een Dreng, og skulde nogen af dem, man kan vist sige imod Forventning, »hastigt bekomme meget Arbejde«, skal han paakalde Lavets Hjælp. Al egentlig Konkurrence er væsentlig utænelig. Den ene Mester maatte ikke give højere Løn end den anden. De skulde alle i Forening bestemme, »hvad deres Svende med Billighed bør at have, saa at Svendene saavel som Mesterne paa begge Sider kunne vedblive«. Værkstedet er i Gang fra Kl. 5 Morgen til Kl. 9 Aften, men herved maa det erindres, at Svendene væsentlig ansaas som Tyende, der boede hos og fik deres Kost hos Mesteren. Med ham fulgtes de ogsaa til Kirke — det var dem forbudt at forsømme Prædiken til Højmesse — og deres Fattigbøsse, til hvilken enhver Svend hver fjortende Dag skulde erlægge to Skilling, opbevarede hos den Mester, der var Svendenes Formand.

Det er smaa, indknebnede Forhold, der i Nutidens Lys se alt Andet end lystelige ud, og dog have de — selvfølgelig — gjemt baade Lykke og Glæde. Mesteren arbejdede ved Siden af sin Svend. Arbejdet gik sindigt og roligt. Der var ingen Forcering og ingen pludselig Arbejdsløshed. Der var Ligevægt og Ro i Sindene.

Artiklerne fra 1646 vare specielt givne for Lavet i Kjøbenhavn, men saaledes ikke Artiklerne fra 1685. Dem gav den enevældige Konge for Bogbinderne i Almindelighed med Bemærkning om, at de under Kancelliets Segl vilde blive tilskikkede Øvrigheden i de Byer, i hvilke der efter Forholdene var Brug for dem. Foruden i Kjøbenhavn træffe vi dem da ogsaa i Odense.

Der er herefter noget mere Storslaaet over de nye Artikler, der desuden henvise til et Par Forordninger om Lavforhold i Almindelighed. Og der er ved Siden af, at Lavets Eneret med Styrke hævdes — Oldermændene kan paakalde Politiets Hjælp til Jagt efter de saa kaldte Bønhaser — paa flere Punkter skabt større Frihed. Det føles, at mange fra Middelalderen arvede Forhold nu ere sprængte. Svendenes Antal begrænses ikke længer, og der er Tale om at akkordere med Svendene om deres Løn. Specielt kan det endnu mærkes, at Svendenes Bøsse stadig skal staa i en Mesters — nu altid Oldermændens — Hus, men han skal kun have een af de tre Nøgler, der ere nødvendige til dens Oplukning, de to andre skulle være hos hver sin af de ældste, dertil valgte Svende.

Eet er imidlertid, hvad der saaledes kan læses ud af de officielle Lavsartikler, et Andet, hvorledes Forholdene i Virkeligheden vare. Baade Kristian IV og Enevoldskongerne kæmpede forgjæves imod, hvad de kaldte Lavenes »selvgjorte Vedtægter«, d. v. s. imod det zünftige Liv, der gjorde Lavene til en Stat i Staten. Den almindelige Lavsforordning af 23. November 1681 gaar efter sine egne Ord ud paa »at afskaffe adskillige Anordninger, som tværtimod Loven, Recessen og andre Forordninger i Lavene ved Tidens Længde sig have indsneget, hvorved Gud fortørnes, stor Ødselhed forsaarsages, Haandværksfolkene med unyttig Omkostning besværes og Tiden, som de til deres Næring skulde bruge, unyttig bortspildes«. Det er derfor meget forstaaeligt, at denne Forordning efter Evne søger at overklippe i alt Fald en af Traadene, der bandt det danske Lavsliv til det tyske, hvorfra det var udgaaet, og hvorfra det altid sugede Næring. Forordningen udtaler, at den, der forøvrigt er kvalificeret til at blive Medlem af et Lav, »uforment maa blive Mester, om han end ikke har rejst paa Haandværket«. Men Skridtet gjordes ikke og kunde vel ikke gjøres fuldt ud. Efter Bogbinder-Artiklerne fra 1646 kan Ingen blive Mester, uden han »for Svend en Tid tjent og vandret haver«, men de tilsvarende Artikler fra 1685 ere ikke meget forskellige, naar det om Lærlingen, der har faaet sit Lærebrev, hedder, at han »enten her eller udenlands skal paa sit Haandværk tjene fire Aar for Svend«. Vandringer vedblev altsaa. Men der er ingen Oplysning at hente i det københavnske Lav om, hvorledes det nærmere stod til hermed ligesom med Rekruteringen fra Tyskland. Saadanne Oplysninger kunne vi imidlertid faa i Odense.

Lavet dér har bevaret to Protokoller, en for Mesterne og en for Svendene¹, og den ældste af dem, den første, er i 1694 bekostet af de fire Mestere GREGORIUS GREGORISEN, HANS JENSEN, GREGORIUS JENSEN og JACOB LIEBE. Det er hele Lavet, for hvilket den Førstnævnte var Oldermænd, og i hans Hus holdt de den 27. Juni 1694 et Møde, ved hvilket Lavsartiklerne af 16. Maj 1685 »for aaben Lade« blev oplæste. Paa et andet Møde den 4. Oktober s. A. erlagdes »efter Sædvane« Tidepenge. Lavet er altsaa, som det ses, fuldstændig organiseret, og den forøvrigt ikke altid velførte Protokol giver, hvad der er af ikke ringe Interesse, Oplysning om, hvorfra

¹ Det ejer ogsaa to Oktavbøger, af hvilke den ene indeholder Gjenparter af de ved Lavet afsluttede Lærekontrakter fra 27. Juni 1694 til 11. April 1830; den anden giver Oplysning om de Tidepenge, der ere betalte fra 3. Maj 1756 til 18. Maj 1863.

de Mestere stamme, der efterhaanden blive Medlemmer af det. Tage vi saaledes Tiden fra 1694 til 1749, det Aar, da Johan Milo blev Mester i det, staa vi overfor tretten Haandværkere, af hvilke sex ere daraussenfra og fem danske, medens der for to's Vedkommende mangler den fornødne Oplysning, men da de begge have staaet deres Læreaar ud i Odense, ere de sikkert danske. De paagjældende Tretten ere ¹:

Tyske.	Danske.
1697. Carl Gabriel Mauritzius (Nürnberg).	1699. Lorentz Hansen (Odense).
1705. Johan Parmann (Stralsund).	1705. Laurids Pedersen (Nyborg).
— . Martinus von Fenden (Polen).	1714. Johan Daniel Liebe (Odense).
1719. Gottfried Zeidlitz (Görlitz).	1725. Jørgen Christopher Getreuer (?).
1724. Georg Albrecht Lambert (Ostfriesland).	1728. Johan Christian Parmann (Kbhvn.).
1749. Johan Friederich Milo (Königsberg).	1734. Poul Frederik Junge (Odense).
	1735. Joakim Parmann (?).

Der er herefter en bestemt tysk Strøm, og det Samme kan ses af Svendenes Protokol. Den er først stiftet 1724 af to, som de kalde sig, »kunstlibendt Gesellen«, der forøvrigt synes at skrive rent Dansk, JØRGEN CHRISTOPHER GETREUER og JOAKIM PARMANN, de Samme, ved hvis Mesterantagelse der, som ovenfor nævnt, mangler Oplysning om, hvor de ere fødte. I denne med forgyldt Snit sirligt udstyrede Bog indskrev bl. A. de rejsende Svende sig med Bemærkning om, hvorvidt de fik Arbejde eller ej, og gaa vi den igjennem, ogsaa til 1749, er der i 26 Aar kommet 24 rejsende Svende til Odense, af hvilke 14 fik Arbejde; 9 af dem vare fra Tyskland, 2 fra Hertugdømmerne, 8 fra det egentlige Danmark, 4 fra Sverige og 1 fra Norge. Men skjøndt næppe flere end de første 11 herefter tør betegnes som tysktalende, have ikke mindre end 18 skrevet paa Tysk i Bogen. Hvorledes de skrev, kan ses af følgende Exempler:

Anno 1740 d. 29. Martij bin ich Benedex Bergstrom, geburdig auf Sweden, von Kopenhagen nach Ottensze gekommen und habe bey den Hr. Vatter Poul Frederick Junge zu gesprochen und ist nach handwärchs gebrauch umgeschau und habe arbeit bekommen bey Hr. Parmann und ist mir ahllen Ehre wider fahren, wo vor ich mich schulhdig bedanche, wie es (?) ist gott fug, bin ich froe mitt.

Anno 1745 d. 16. April bin ich Mathis Bosen, ausz Tonderen gebürtig, von Colding nach Odense gekommen und bin bey den Hr. Vatter Albert Lambert nach Handwerchs gebrauch zu gesprochen, und ist mir von ihnen alle Ehr und Höffigkeit widerfahren, wo für ich mich zum schönsten bedanche.

¹ Desuden optages 1738 NIELS NIELSEN BANG og 1741 OLUF HØY som Mestere i Lavet, men de ere ikke Odense-Mestere; den førstnævnte er Mester i Faaborg, den sidstnævnte i Nyborg.

Det er selvfølgelig en den Gang gængs Formular, der ligger til Grund for disse Tilførsler; den kommer ogsaa frem i Johan Milo's Tilførsel 1748, der er trykt ovenfor S. 38. Denne ender imidlertid med et Valgsprog, et »Symbolum«, og et saadant, til hvilket der er Tilløb i Svenskeren Bergströms ovenanførte Tilførsel, forekommer i det Hele i 25 Tilførsler i Tiden fra 1741 til 1803, altsaa i 63 Aar, i hvilke der i det Hele kom 79 Bogbindersvende vandrende til Odense. Vi staa altsaa her næppe overfor en personlig Ejendommelighed hos enkelte Svende, men overfor Levningerne af en Skik, som det er Umagen værd at søge forklaret.

Fik den rejsende Svend ikke Arbejde, fik han en Rejsepenge, en »Geschenck«. Saaledes var det i hele det zünftige Evropa, og det er med dette for Øje, at Holberg i en af sine Epistler siger, at Haandværkssvende ere fast de eneste Mennesker, som uden Bekostning kunne gjøre udenlandske Rejser, ja »de eneste Lemmer i et Societet, som ikke kan tvinges«; de kunde »uden Ulejlighed eller mindste Tab flytte fra et Sted til et andet«. Det betød da Noget at blive Medlem af det store zünftige Broderskab, at blive Svend, og en Lærings Optagelse i Svendestanden er da ogsaa fra gammel Tid bleven fejret som en betydningsfuld Begivenhed, hvis efterhaanden barokt udviklede Ceremonier ikke altid vare behagelige for Lærlingen, der dog sikkert i stor Forventning med Glæde har underkastet sig dem.

Hvorledes Ceremonierne vare hos Bogbinderne, kunne vi se af et tysk »Ceremoniel der Buchbinder«, trykt i Leipzig 1712 af Fridericus Frisius.

I en Forsamling af Svende, der vare udrustede med hver sin Træske, maatte Drengen lade sig omvikle med Papirstrimler, medens han samtidig fik en broget Papirhat paa Hovedet. Efter at være bleven saaledes udstaferet blev han støvet af med en Kost, og der blev nu budt ham en Stol, som det for ham gjaldt om at komme til Sæde paa overfor idelige Forsøg paa at trække den bort under ham. Var det endelig lykkedes ham, traadte en som Barber udklædt Svend til, der under alskens lystige Paafund pudsede og ragede ham med en Trækniv, hvorefter han blev pudret med ikke altid ren — Jord. Nu gientoges Scenen fra før, hvor det gjaldt for Drengen om at komme til Sæde, men denne Gang paa et Stykke Træ, som blev bragt ind af en anden Svend, der forestillede en Person, der vilde have en Bog indbundet hos Lærlingen. Lykkedes det Svenden i Kampen om Træstykket at faa det f. Ex. kastet ud

af Vinduet, maatte Drengen hente det og løbe Spidsrod med det mellem Svendene, der slog efter ham med deres Træskeer. Derefter hed det »Gesellschaft zur Arbeit«, og siddende paa Træstykket foran en Examinator, maatte Lærlingen nu gjøre Rede for, hvorledes en Bog blev indbunden. Det var en Prøve, der sikkert oprindeligt har været alvorlig ment, og da ogsaa stadig bevarede i alt Fald et alvorligt Tilsnit. Hertil kom endnu forskellige Øvelser som f. Ex. hurtigst muligt i Bogstavfølge at udviske Alfabetets forskjellige Bogstaver, der i vild Uorden vare opskrevne paa et Brædt, hvorefter der endnu stilledes ham en Række snurrige Spørgsmaal, paa hvis Besvarelse han dog næppe stod helt uforberedt. Som Prøve paa Arten skal her anføres følgende Spørgsmaal: »Warum setzet man einen Hahn auf die Kirch-Spitze?« med følgende Svar: »Weil, wenn es eine Henne wäre, müssten die gelegten Eyer herabfallen, und die Buchbinder könnten wenig Eyer-Weisz zu ihrer Arbeit bekommen«.

Derefter slutter Beskrivelsen med følgende Udtalelse: »Man hatte sonsten noch einen Actum oder Ceremonie dabey, da nemlich dem neuen Gesellen Wasser oder Wein auf den Kopff gegossen und ein gewisser Nahme nebst seiner Verehrung von denen Beyständen gegeben ward. Weil aber solcher Actus einigen Anstosz wegen der heiligen Tauffe verursacht, so hat an etlichen Orten das löbliche Handwerck selbigen abgeschafft«.

Det er nu ikke vanskeligt at se, hvorfra Bogbinderne havde hele det her, i al Korthed antydede Ceremoniel. De unge Studenter maatte fra gammel Tid, naar de kom til Universitetet, gennemgaa en saakaldt Deposits, en Ceremoni, ved hvilken de skulde deponere d. v. s. aflægge alle de Attributer paa deres indtil da lave, dyriske Væsen, som de skulde møde frem med f. Ex. et Par Horn siddende i en spids Hue, Pukler paa Ryg og Bryst o. s. v. En saa kaldet Depositor trakterede dem ved denne Lejlighed alt Andet end lemfældigt med baade Ferle, Høvl og Tang, hvorpaa han foretog en Examination, der sluttede med, at de Unge endelig erkjendtes for værdige Medlemmer af Studenternes lærde Samfund. Dekanus gød lidt Vin over deres Hoved som et Symbol paa Glæden over, at Gud havde kaldet dem til et højere Dannelsesstrin, og gav dem lidt Salt i Munden som Tegn paa den Visdom, som de nu frivillig skulde søge, uden som forhen at drives af Ferle og Ris. Men i Kjøbenhavns Universitets Love af 1539 indskærpes det udtrykkeligt, at ingen hellige Handlinger maatte gjøres til Spot herved.

Her som hos Bogbinderne tænkes der paa Daaben, der jo gjorde den Døbte til et nyt Menneske, og det antydes jo ogsaa, at der hos Bogbinderne — i alt Fald en Tid — ved den for sig gaaende Ceremoni blev tillagt den unge Svend »ein gewisser Name«. Og saaledes maa det ogsaa være sket hos Bogtrykkerne, hos hvilke Svendeceremonien ganske som ved Universiteterne kaldtes Deposits (men dog ogsaa Postulation). Efter en tysk Meddelelse fra Begyndelsen af dette Aarhundrede (G. Hayn: Das Postulat der Buchdrucker-Gesellen, Berlin 1802) bar Ungsvenden ved den en med broget Papir udstaffet Hat, hvorpaa to Bukkehorn vare anbragte fortil og en Rævehale med Bjælder bagtil, og naar han paa sædvanlig ublid Maade var bleven befriet for disse sine dyriske Mærker, blev der af en af Deltagerne tildelt ham et Tankesprog (Denkspruch) som Kjendingsnavn indenfor Fagkredsen. Alle de tilstedeværende Fagfæller traadte derefter, en for en, hen til ham med et fuldt Glas i Haanden og sagde: »Jeg drikker Dem til paa mit ærlige Navn, som jeg har faaet i Trykkeriet, og som lyder . . .«, hvorpaa Ungsvenden svarede: »Jeg drikker Dem til igjen paa mit ærlige Navn, som jeg har faaet i Trykkeriet, og som lyder . . .«. Det var et Slags Frimureri, ti Tankesprogene hviskedes fra den Ene til Anden, det var Hemmeligheder, som ingen Uvedkommende maatte vide Besked med.

Og den nævnte Skik er gammel. Ti da en dansk Typograf 1654 blev postuleret i Lübeck, skriver han i sin Almanak, at han fik Navnet *Das bin ich*. Og en saadan Navngiven maa afgjort have været Skik i videre Kredse. Sex kjøbenhavnske Kobbersmedlærlinge fik i Tiden omkring 1700 ved deres Optagelse i Lavets Svendebroderskab Navnene: Frisch ins Feld, Trau auf Gott, Glück ins Feld, Helf Gott, Hoff auf Gott og Hilf mir Gott.

Gaa vi efter det her Meddelte tilbage til de i Odense-Lavets Svendebog af de rejsende Svende indførte »Symbola« d. e. Tankesprog, synes det ikke unaturligt at sætte dem i Forbindelse med den oprindeligt til Svendeceremonien hørende Navngiven¹. Men Erindringen herom synes hurtigt at have tabt sig. Bogbinder CHRIS-

¹ Jeg tør dog ikke undlade at gøre opmærksom paa, at der findes gamle Slægt- eller Stambøger, lige fra det sextende Aarhundrede, paa hvis Blade den Paagjældende, der skriver i dem, som Regel har tegnet (eller ladet tegne) sit Vaaben, skrevet sit Navn under det og et Valgsprog over det. Jeg skylder Hr. Arkivar THISET denne Oplysning. Et Sted i Jakob Finches Stambog paa det store kongelige Bibliothek (Gl. kgl. Saml. 8vo Nr. 3650) kaldes Valgsproget (1621) for »Symbolum«.

STOPH ERNST PREDIGER i Anspach, der midt i forrige Aarhundrede skrev en udførlig, fire Tomer tyk Bogbinderbog »Der in aller, heut zu Tag üblichen Arbeit wohl anweisende, accurate Buchbinder und Futteralmacher«, i hvis tredje Tome han udførligt omhandler Bogbinderlavets »Gebräuche«, kjender ingen Tradition i saa Henseende. Alt hvad han veed at sige om Svendenes »Symbola«, er kun Følgende (III, 1749, S. 236): »Ein jeder Gesell hat die Erlaubniz, nachdem er sich eingeschrieben, deme [Namen] ein Symbolum beyzufügen, es musz aber nicht ärgerlich oder unzüchtig seyn«. — De i Svendebogen i Odense indførte Symbola lyde, som det nedenfor vil ses. Ved ethvert af dem er tilføjet Aaret, i hvilket det er skrevet, samt den paagjældende Svends Fødeby. De allerfleste af dem ere for lange til at kunne tjene som Navn:

1. Sub umbra domini sum putus¹. [I Herrens Skygge er Hjertet rent]. 1741 Kiel.
2. Im Leben beständig, im Lieben getreu,
Niemals abwendig mein Symbolum sey. 1741 Berlin.
3. Auf Gott und gutes Glück
Hoff' ich alle Augenblick². 1743 Alt Brandenburg.
4. Omnia cum deo, nihil sine eo³. [Alt med Gud, Intet uden ham]. 1745 Copenhagen.
5. Durch Hitze, Kälte und Wasserwellen
Wagen sich tapfer Buchbindergesellen⁴. 1746 Göttingen.
6. Auf Gott und gutes Glück
Hoff' ich alle Augenblick. 1746 Sachsen Gotha.
7. Omnia cum deo, nihil sine eo. 1747 Nyborg.
8. Trau, schau wem (?),
So wirst Du nicht betrogen,
Noch in Gefahr gezogen.
Ein Rath von bösen Leuten
Der ist zu allen Zeiten
Zu Deine Wohlfarth unbequem
Trau, schau wem (?). 1748 Alt Brandenburg.

¹ Her staar: »Sub umbra domine sum putis«.

² Dette Sprog gjentages i Nr. 6.

³ Dette Sprog forekommer igjen i Nr. 7.

⁴ Dette Sprog er varieret i Nr. 15 og 22.

9. Jesum im Herten, eine Liebste im Arm,
Das Eine macht selig, das Andre macht warm ¹.
1748 Königsberg.
10. Mein Glück auf dieser Welt geht in so
mancher krummen Strasze,
So weisz ich doch gewisz, Gott wird
mich nicht verlasze'.
1753 Malmö.
11. Wass mein Gott will, geschieht al Zeit,
Sein Wille ist der beste.
1755 Christiania.
12. Glücklich ist, wer vergiszt,
Was nicht mehr zu ändern ist.
1756 Corbach.
13. Ora et labora. [Bed og arbejd].
1757 Lentzen.
14. In deo est spes mea. [I Gud er mit Haab].
1757 Arenswalde.
15. Durch Regenwind, Schnee, Meer und Wellen
Reisen brave Buchbindergesellen.
1757 Drackenberg.
16. Plus ultra. [Der er Mere hinsides].
1760 Brastrup (?).
17. Soli deo gloria. [Gud alene Æren].
1772 Stokholm.
18. Jesum im Herten, eine Liebste im Arm,
Das Eine macht seelig, das Andre macht warm.
1775 Stralsund.
19. Der Schlagstein ist mein Acker,
Der Hobel ist mein Pflug,
Damit arbeite ich wacker
Und verdiene Geld genug ².
1775 Kopenhagen.
20. Mit Gott in allen Sachen
Will ich den Anfang und das Ende machen.
1776 Dantzig.
21. Dominus mihi adjutor ². [Herren er min Hjælper].
1779 Kopenhagen.

¹ Dette er Johan Fr. Milos Sprog. Han skriver imidlertid ikke »Jesum« men »Jusum«, og da hans J er kommet til stærkt at ligne et P, skriver Stralsunderen, der 1779 underskriver med det samme Sprog (se nedenfor Nr. 18) ubekymret »Pusum«! Sproget faar 1803 i Nr. 25 en anden Variant.

² Disse to Sprog (Nr. 19 og 21) skyldes den samme Svend, Kjøbenhavneren Lorenz Grono, der kom til Odense 1775 fra Sønderborg og 1779 fra Aalborg.

22. Durch Wind, Wasser, Regen und Schnee
Reisen alle brave Buchbindergesellen, Adie. 1779 Reval.
23. Gott gab mir Weisheit und Verstand
Und ein Schlaghammer in der Hand. 1779 Stokholm.
24. Mon dieu, je vous donne mon coeur,
Prenez le, s'il vous plait,
Possede le vous seul.
Je m'abandon à vous seigneur,
Et je remets mon âme entre vos mains.
Ainsi soit il. 1780 Oldenburg.
25. Ein Buch in der Hand, eine Jungfer in Arm,
Das Eine macht seelig, das Andre macht warm.
1803 Osnabrück.

Det er en broget Blanding af Tankesprog, et fransk, syv latinske og sytten tyske, skrevne af en nok saa blandet Skare Svende, nemlig en Normand, tre Svenskere, fire Danske og sexten Tyskere. Det zünftige Tyske er absolut i Majoritet, og det ligger i det Hele nær at antage, at Svendebogens 24 Symbolsvende have været ganske anderledes zünftig anlagte end de 54 Svende, der i de samme Aar indskrev sig uden noget Symbol. De 24 have muligvis gennemgaaet Svendeceremonien eller været, som det kaldtes, *examinerede* Bogbindersvende. Og et sidste Spørgsmaal, der her skal søges besvaret, er: kunde en Bogbindersvend blive ret zünftig eller ret examineret i Danmark? I Tyskland var der efter Prediger (III, S. 250) kun sexten Byer, i hvilke der kunde examineres, og en By som Nürnberg opnaede først sent denne Ret; en Tid lang gjordes der Modstand imod, at de i denne examinerede Svende passerede som gyldigt examinerede.

For Kjøbenhavns Vedkommende kan Spørgsmaalet muligvis besvares bekræftende. Naar imellem de fra gammel Tid særlig zünftige Stenhuggere den vandrende Svend ved Indtrædelsen paa et tysk Herberg skulde nævne Stenhuggernes Hovedsteder, da lød det ældste Svar: Straszburg, Wien og Zürich, men senere spillede Kjøbenhavn en Rolle i det. 1737 vare de kjøbenhavnske Snedkeres Svendeceremonier saa udviklede, at der klagedes til Kongen over deres saa kaldte »Behøvling«, ved hvilken der fungerede baade en

Pffaf, en Glöckner og forskjellige Pathen. Og endnu i Aaret 1800 mener Regeringen at maatte indskærpe, »at den Forskjel, som hos Byens Blikkenslagere (og muligens i flere Lav) finder Sted imellem saa kaldte *gemachte* og andre Svende herefter skal være aldeles afskaffet« ligesom Forskjellen blandt Bogtrykkersvendene mellem Postulater og Kornuter d. e. Hornbærere. Det zünfftige Liv i Kjøbenhavn har haft dybe Rødder.

For Odenses Vedkommende maa Svaret derimod være mere tvivlsomt. Efter Johan Fr. Milo (1749) faar Byens Bogbinderlav kun Tilgang af en eneste tysk Mester til, nemlig 1756 af JOHANN GOTTLIEB MEYER, der ligesom Milo er fra Königsberg, og Lavet var (som ovenfor S. 46 nævnt) ikke større, end at det i 1802 kun talte to Mestere (Milo) og fire Svende. Forholdene have været for smaa og for lidt tyske. Men desuagtet har det lille Lav maaske dog holdt saa meget paa sin Værdighed, at vilde en Odense-Svend være »examineret« Svend, er han formentlig snarere gaaet til en af de sexten Byer i Tyskland end til Kjøbenhavn.

Der foreligger muligvis kun et Exempel paa, at Lavet i Odense har henvendt sig til Lavet i Kjøbenhavn, og det er fra en saa sen Tid som 1828. En svensk født Svend JOHAN PETER LUNDBERG ønskede at blive Mester i Odense. Han gjorde et Mesterstykke, som Lavet forkastede; det udpegede elleve Fejl ved det, og det ser derfor noget underligt ud, naar der alligevel tilføres Protokollen, at Lavet »overlod Lundberg, om han ønskede at forfærdige et andet Mesterstykke eller lade det nærværende bedømme i Kjøbenhavn«. Lundberg valgte det Sidste, og Lavet i Odense sendte saa Mesterstykket til Lavet i Kjøbenhavn, der tiltraadte Odense-Lavets Dom: Mesterstykket led af en Mængde Fejl, »som endog burde dadles hos en Begynder«. Lundberg kunde ikke blive Mester, men dermed faldt han ikke tilføje. Nu klagede han over, at Lavet i Odense, strax da han meldte sig for at gjøre Mesterstykke, havde affordret ham 19 Rd., som det vægrede sig ved at betale tilbage; han kunde ikke indse, »hvorfor bemeldte Penge skal betales for et kasseret Mesterstykke«.

Lavet oplyste i den Anledning, at det, naar en Svend vilde gjøre Mesterstykke, altid i 28 Aar havde plejet at indkalde ham for en Lavssamling for at faa hans Navn indført i Lavsprotokollen og for at gjøre ham bekendt med Lavsartiklernes Bestemmelser. Ved dette Møde krævedes Betalingen. Hermed var Magistraten i Odense imidlertid ikke tilfreds. De paagjældende Møder, der holdtes uden

Magistratens Nærværelse, vare utilstedelige, og Betalingen var en Uskik, som burde afskaffes. Lavet i Kjøbenhavn blev hørt, og det oplyste, at den vordende Mester Intet erlagde i Kjøbenhavn, før han efter Mesterstykkets Antagelse indskreves i Lavprotokollen. Men forøvrigt burde Lundberg dog ikke have alle de 19 Rd. tilbage. Hvad der var erlagt for Brugen af Stempler, for Oldermændens Ulejlighed og Sammenkaldelsen af de fornødne Møder, tilkom Lavet med Rette. Og Sagen er formentlig bleven afgjort saaledes, at Lundberg af de 19 Rd. fik 14 Rd. tilbage. Men ogsaa dette Tilfælde synes at vise, at det lille Lav i Odense havde særlige, ret kraftige zünftige Tendenser.

Af Skrivelserne fra Kjøbenhavn ses det forøvrigt, at Oldermænden for Bogbinderne dér paa den Tid hed P. URSIN og Bisidderen J. F. MILO. Det er den Jakob Frederik Milo, der 1837 var en af de Tretten, der startede Boghandlerforeningen.

FORLAGSVIRKSOMHED.

DET er sjældent, at en forretningsdrivende Slægt i halvandet hundrede Aar driver væsentlig den samme Forretning i lykkeligt stigende Fremgang paa samme Sted. I saa Henseende staar den Miloske Slægt som et Særsyn, men — Særsynet er dog ikke helt enestaaende. Da den kønigsbergske Bogbindersvend JOHAN FR. MILO kom hertil i 1748, havde den meklenborgske Bogtrykkersvend ERNST HEINRICH BERLING alt været her i sytten Aar, og den Avis, hvis Udgivelse han overtog, udgives endnu af den fra ham nedstammende Slægt i den samme By. Og der er endnu flere Lighedspunkter mellem de to Slægter. Begge de unge, fra Tyskland kommende Haandværkere giftede sig ind i deres Fag her, og da de døde, efterlod de hver en fader- og moderløs Flok Børn, der trængte til Andres Hjælp. Men hermed ophører Ligheden. Medens de Miloske Børn 1783 trængte til Hjælp for at kunne existere, vare Hjælperne i den Berlingske Slægt to i Kjøbenhavn ansete Mænd, der 1750 fik kongeligt Kommissorium til at forrette Skifte og Deling efter Hof-Bogtrykker Berling og hans tidligere afdøde Hustru.

Medens den Miloske Slægt møjsommeligt sled sig frem i en Provsby, begunstigede Lykken strax den Berlingske Slægts Stamfader i Rigets Hovedstad. Johan Fr. Milo ægtede en fattig Bogbinderenke, i hvis Værksted han blev en flittig Arbejder, men Ernst Heinrich Berling fæstede til Brud en ung Skjønjomfru, der knyttede ham til to store kjøbenhavnske Bogtrykkerslægter. 1731 kom han hertil, 1732 ægtede han sin Principals, Universitets-Bogtrykker og Direktør for Hs. Maj. Kongens Bogtrykkeri J. J. HØPFNERS Stifdatter CECILIE CHRISTINE GODICHE, hvis Fader var den tidligere døde Bogtrykker JØRGEN MATHIESEN GODICHE, og 1733 stod han 25 Aar gammel som

Ejer af sit eget Bogtrykkeri. Fra dette udgik der næsten strax en Række store og smukke Værker, tildels paa hans eget Forlag — han var saaledes en Tid Holbergs Forlægger — og hans Virksomhed voxede. 1747 blev han Hof-Bogtrykker og eneberegtiget Skriftstøber i Kjøbenhavn, 1748 købte han af Bogtrykker Jokum Wielands Enke baade de *Kjøbenhavnske Danske Posttidender* (den senere Berlingske Tidende) og de *Kjøbenhavnske nye Tidender om lærde og kurieuse Sager*, og i Januar 1749 begyndte han i eget Navn deres Udgivelse.

Hvad han saaledes grundlagde, fortsattes¹. Den næste Generation knyttede endnu to andre Bogtrykkerslægter til sig, den Nikolaus Møllerske og den Glasingske. Den Berlingske Indflydelse blev en Faktor, der, som vi ovenfor have set, ogsaa sporedes i Odense. Det var imidlertid ikke Miloerne, der mærkede den, men den Mand, der i forskjellige Retninger ligesom banede Vejen for dem, nemlig Boghandler CHR. IVERSEN.

Ung og ærgjerrig tænkte han sig sikkert en lignende Karriere som den, Berling havde gjort. Da han 1779 trods megen Modstand havde opnaaet at faa sit eget Bogtrykkeri, gjærede der store Planer hos ham. Allerede 1776 havde han begyndt et saa betydeligt Værk som en dansk Udgave af Gebhardis og Christianis Danmarks, Norges og Hertugdømmernes Historie, Pastor JOHAN ERNST HEILMANN først i Lunde, senere i Kjerteminde², oversatte den for ham, og han fik den trykt i Sorø. Men efter 1779 vrimler det ligefrem med Foretagender. Hans Avis, hans underholdende og hans lærde Tidsskrift ere nævnte ovenfor, men hertil kom endnu en af Rahbek og Pram for ham redigeret *Samling af Poesier* (1783—85) og en *Kongelig dansk Hofportefeuille* (1784—86), der er en fuldstændig Hof- og Statskalender i fin Miniaturudgave med et Tillæg indeholdende »Almennyttige Kundskaber«.

Odense skulde være et andet Kjøbenhavn, og i sine Bestræbelser herfor synes han at have haft en eller anden formaende Støtte i Regeringskredsene. Det fremgaar maaske allerede af den Omstændighed, at han i 1779 fik sit Bogtrykkerprivilegium, men formentlig endnu mere af hvad han opnaaede for et af ham i 1781 stiftet *Fynsk*

¹ Fra 1766 foreligger der en ganske anelig »Fortegnelse paa de Bøger og Skrifter, som i Brødrene Berlings Bogtrykkeri i Pilestrædet dels paa eget Forlag ere oplagte og trykte og dels af Andre i Commission givne«.

² Denne livlige, uforknytte Mand har sikkert været Ven med Iversen. Det er ham, der i 1787 paa Iversens og dennes Svigerfaders Fødselsdag den 6. August viede det til Kjerteminde tyede forlovede Par, og han stod oftere Iversen bi med baade Mund og Pen.

typografisk Selskab, der skulde »befordre Litteraturens videre Udbredelse i Provinserne ved at udgive flere, især saadanne nyttige danske Skrifter, som kan være Folkelæsning«. Det var et Aktieforetagende med Aktier à 20 Rd., hvis Renter skulde erlægges i Bøger, og af disse Aktier tog Kongen ti, Dronningen fem, Kronprinsen fem og Arveprinsen fem samt to Stormænd, Gehejmraaderne OVE HØGH GULDBERG og B. W. LUXDORPH henholdsvis to og een. Her er formentlig Iversens formaaende Forbindelser, der ogsaa kom ham til Hjælp, da han i 1782 søgte om, at Selskabet maatte nyde Kongens Protektion og bære Navnet *Det kongelige lærde og typografiske Selskab*, hvad der efter hans Mening vilde »opmuntre vore Lærde til at tage Del i Selskabets Øjemeds Befordring«. Samtidig med at Iversens Ansøgning naaede Kancelliet, fik dette Underretning om, at Kongen ønskede at komme den imøde, og saaledes skete det da i en kongelig Tilkjendegivelse af 26. Februar 1783. »Beskjæmmede staa nu de, der før spottede vore Sammenkomster«, siger Iversen.

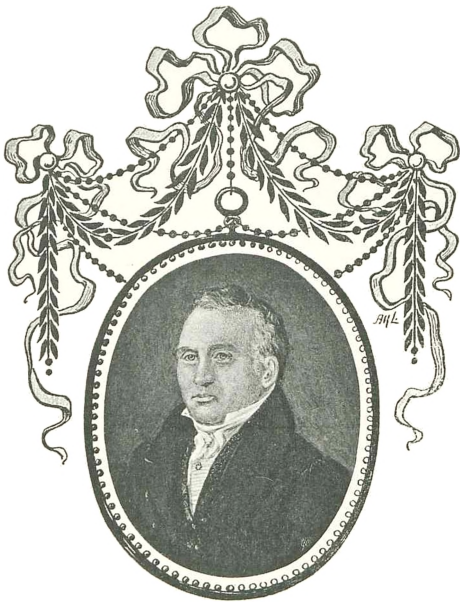
Selskabet fik herefter Medlemmer hele Landet over, og for Odenses Vedkommende tælles mellem Aktionærerne saavel Biskop JAKOB RAMUS som Professorerne L. ANCHER, O. N. BÜTZOW, C. G. SEIDLITZ, HANS SIBBERN og J. H. TAUBER, d. v. s. hele Byens lærde Verden. Men just derfor ser det underligt ud, at Talen i Anledning af Kongens Fødselsdag den 29. Januar 1783 holdes af Kjerteminde-Præsten J. E. HEILMANN, og sikkert er det, at det ikke ganske gik som Iversen, Selskabets Stifter og Sekretær, havde ventet. Til Trods for Odenses fremskudte Stilling var den ikke Kjøbenhavn, hvormeget Iversen end dundrede mod »den lærde Overmester for Berlings endnu lærdere Recensionsfabrik«, og hvor kraftigt han end tog til Orde mod Professor TODES »saa kaldede upartiske Tanker om Typografien i Danmark«. Hans Poesi-Samlinger hørte op, hans Hofportefeuille blev ikke fortsat, og hans lærde Tidsskrift sluttede med fjerde Bind (1789). At Medarbejderne var den Gang kun Professor SEIDLITZ tilbage. Af Gebhardis og Christianis ovennævnte Historie, i Alt fjorten Bind, ud-kom kun de ti paa Iversens Forlag. I 1795 eller 1796 gik Fortsættelsen over til den Gyldendalske Boghandel i Kjøbenhavn, og det er ikke lysteligt, hvad Iversen siger ved Afslutningen af sine »Almen-nyttige Samlinger« i 1800. Han havde holdt dem vedlige i tyve Aar, hvad der var enestaaende for et periodisk Skrift i Danmark, men nu var han bleven kjed af den ringe Deltagelse, som Foretagendet havde fundet. Der var efter hans Mening en Del deri, der var værd at læse, men der kommer Bitterhed i Stemmen, naar han fortsætter:

»kun Originalitet findes ikke meget deri, og den findes der jo desværre ikke meget af iblandt os, især i Provinserne«.

Saaledes endte den Iversenske Forlagsvirksomhed, næppe uden hans egen Skyld; ti 1797 kunde hans Konkurrent, Adressekontorets Indehaver, SØREN HEMPEL, væsentlig udvide den Boghandel, der allerede tidligere var dreven i Forbindelse med det nævnte Adressekontor, og den Forlagskatalog, han udsendte i 1824, viser, hvor betydeligt hans Virksomhed paa dette Omraade udviklede sig. Den omfattede ikke mindre end ti Rubriker: 1. Teologi og Religion; 2. Filosofi, Pædagogik og Moral; 3. Politik, Historie og Rejsebeskrivelser; 4. Retslære; 5. Landbrug, Økonomi og Fysik; 6. Romaner og skønne Videnskaber; 7. Almueskrifter; 8. Lærebøger for Ungdommen; 9. Sproglære; 10. Matematik og Regnekunst. Denne Boghandel gik ved Hempels Død i 1844 over til Svigersønnen, den senere Kancelliraad J. F. HELM-PETERSEN. Og her kom den i gode Hænder. Det er denne særdeles dygtige Boghandler, der som ovenfor nævnt var Formand for Provinsboghandler-Mødet i 1868. Efter hans Død (1870) fortsattes den af Sønnen, den senere Justitsraad S. F. HELM-PETERSEN. Men under ham, den første Provins-Boghandlerforenings Formand, der var nok saa meget Landmand som Boghandler, trivedes Boghandelen ikke. 1887 overdrog han Sortimentsforretningen til Etatsraad J. C. DREYER, og da han døde i 1897 var Forlaget langtfra, hvad det havde været. Der blev ligesom gjort Plads for det Miloske Forlag.

Den Iversenske Æra paa Forlagets Omraade var, som ovenfor nævnt, væsentlig forbi med Aarhundredets Begyndelse, men den skød dog nu og da enkelte Skud. J. H. T. HANCKS *Fransk poetisk Crestomathi. Odense 1820. Trykt hos Iversen* er sikkert et saadant Skud; Adjunkt Hanck var Iversens Svigersøn. Just denne Bog giver dog ogsaa i anden Retning en Oplysning. Ti da den i 1827 udkom i anden Udgave, er den stadig trykt hos Iversen, men nu oplyser dens Titelblad desuden om, at den er *Paa Boghandler J. Milos Forlag*. Der synes altsaa at være et vist Forhold mellem det Iversenske og det Miloske Forlag, og sikkert er det, at da den Iversenske Avis med tilhørende Bogtrykkeri i 1847 kommer over paa Johan Milos Hænder, tager samtidig det Miloske Forlag et ikke ringe Opsving.

JOHAN MILO, født 21. Juni 1788, var Frederik Vilhelm Milos ældste Søn. Som ovenfor nævnt blev han Bogbindersvend 1806 og Bogbindermester 1810, og han har sikkert slægtet sin Fader og Farfader paa i jævn Optræden. Efter 5½ Aars Forlovelse blev han den

F. H. L.

Født 1788, død 1861.

4. Maj 1814 viet til Træskohandler Hans Larsens Datter Dorothea, der var Husjomfru hos hendes Naade Fru Wind. Men trods denne Jævnhed gjorde hans Evner sig gjældende; i December 1818 blev han en af Forstanderne i Kommissionen for Almueskolevæsenet i Odense. Han nøjedes da heller ikke med simpelthen at være Medarbejder i Faderens Forretning, saaledes som det fremgaar af en Kontrakt, som han i 1823 sluttede med sin yngre Broder JAKOB FREDERIK MILO (f. 20. Okt. 1795), der efter at være bleven Bogbinder-svend 1813 i Odense var dragen til Kjøbenhavn, hvor han 1818 blev Bogbindermester og 1819 ægtede en Datter af Boghandler N. A. Wahl. Efter Svigerfaderens Død i 1822 gik »den Wahlske Boghandel« over til ham, og ved den ovenfor nævnte Kontrakt af 1. Januar 1823 vedtog Brødrene, at de fremtidig vilde være hinandens Medforlæggere. Hvad den ene forlagde i Kjøbenhavn og den anden i Odense var for begges lige Risiko, og et Lejebibliotek, som Johan Milo havde i Odense med i Alt 942 Numre, skulde ogsaa gaa ind under Fælledriften.

Det turde imidlertid være et Spørgsmaal, om denne Kontrakt stod ved Magt i lang Tid. Aaret efter overdrog den gamle Bogbinder F. V. Milo, som ovenfor nævnt, Sønnen Johan hele sin Forretning samt Gaarden paa Vestergade, hvori den dreves. Dette kan muligvis have gjort en Forandring nødvendig, og i ethvert Tilfælde synes Intetsomhelst at tyde paa, at Johan Milo i Odense var Medforlægger af de mange Grundtvigske og Lindbergske Skrifter, som den Wahlske Boghandel forlagde navnlig i Aarene 1826—30. Jacob Frederik Milo var nøje kjendt med baade Grundtvig og Lindberg. Men maa det saaledes antages, at Milo i Odense ikke kom i direkte Forbindelse med de mange Grundtvigske Forlag, som Milo i Kjøbenhavn afsluttede, fik dog Navnet Milo herved en Klang i Grundtvigske Kredse, der sikkert senere kom Boghandelen i Odense tilgode. Jakob Frederik Milo trak sig paa Grund af Svagelighed tilbage fra den Wahlske Boghandel i 1841. Han solgte den til Cand. phil. EDV. SKOUBOE, og 1849 ophørte den; alle dens Forlagsartikler bleve solgte ved Avktion. J. F. Milo døde først den 5. Maj 1865 i Kjøbenhavns Sygehus.

Efter det Ovenstaaende er det givet, at JOHAN MILO i 1823 tænkte paa at blive Forlægger, men han synes først i 1827 at have gjort Alvor af det. Han forlægger i dette Aar to Skolebøger, nemlig Adjunkt HANCKS ovenfor nævnte »Fransk poetisk Chrestomathi« og Adjunkt A. KREJDALS »Elementær Arithmetik«, Smaa-bøger uden stor

Risiko. Og saaledes arbejder han sig, som det synes, smaat fremad. 1830 forlægger han Overretsprøukurator H. F. Skeels Sportel-Tabeller, 1832 Skolelærer Mandrup Poulsens Oversættelse af den tyske Præst Wilhelm Buschs Bog »Den kristelige Kirkes Historie«, og 1833 staa vi overfor en af Johan Milo selv oversat Bog »Regler for Livet i udvalgte Tankesprog«.

Se vi efter, hvor disse Bøger ere trykte, træffe vi som Trykkesteder to forskjellige kjøbenhavnse Bogtrykkerier samt det Iversenske Bogtrykkeri i Odense. Paa »Tankesprogene« staa der, at de ere trykte hos »K. M. sal. Iversens«. Der er næppe nogen Tvivl om, at Johan Milo, efterhaanden som hans Virksomhed voxede, har haft Lyst til selv at eje et Bogtrykkeri, men da det Iversenske Bogtrykkeri i 1836 skiftede Ejer, maa han endnu ikke have troet at kunne overkomme Kjøbet. Det gik over til Redaktør OVE THOMSEN, af hvem Johan Milo først elleve Aar efter købte baade det og Avisen, Iversens gamle Avis, hvis Navn nu mere og mere gik over til at blive kort og godt *Fyens Avis*, og hvis første Redaktører under den nye Ejer bleve Adjunkterne CHR. SICK og G. STRØM. Bladet fik mere end før en bestemt politisk Farve, det toned afgang national-liberalt Flag.

Den Miloske Virksomhed voxer nu synligt, den udvider sine Grænser, og det er i denne Sammenhæng kun en ringere Ting, at Johan Milo allerede i 1843 havde skaffet sig Bevilling til ogsaa at drive Papirhandel. Væsentligere er det, at han fra 1843—48 forlægger Fyens Stifts litterære Selskabs Fjerdingaarsskrift *For Litteratur og Kritik* (I—VI), og at han ved Avktionen i 1849 over den Wahlske Boghandels Forlagsskrifter bl. A. kjøber Morten Luthers kristelige Postil i dansk Oversættelse ved J. Thisted. Det var Pastor JØRGEN THISTED, der i 1825 havde begyndt dette betydelige Foretagende med sin Svoger Bogtrykker J. C. ELMQUISTS Hjælp. Denne Sidste stod nærmest som Forlæggeren. Men Foretagendet synes at være voxet dem over Hovedet, og i Marts 1826 blev det da Jakob Frederik Milos (d. v. s. den Wahlske Boghandels) Ejendom. Han betalte Pastor Thisted 1000 Rd. og forpligtede sig til at lade Trykningen ske hos Elmquist, »saafremt han besørger Trykningen til Tilfredshed, upaa-klageligt i alle Maader«. Der var den Gang trykt tre Hefter i et Oplag af 1000 Exemplarer.

Da Johan Milo paa den Wahlske Avktion i 1849 købte dette Værk, var der kun 40 Exemplarer usolgte tilbage. Han tænkte derfor strax paa en ny Udgave, om hvilken han henvendte sig til Pastor MADS MELBYE i Asperup, der ogsaa beredvilligt tilsagde sin Hjælp.

Og saa skete det da saaledes, at den nye Udgave, der laa færdig i 1854, blev forøget med Luthers Levned, skrevet af Melbye, og med tretten af Luthers Fastepredikener, oversatte af Johan Milos Svigersøn HANS SVENDSEN, den Gang Kateket i Ringkjøbing, senere Præst og Seminarieforsøger i Jelling. Baade Melbye og Svendsen hørte med til den Vennekreds, som VILHELM BIRKEDAL omtaler i sine »Oplevelser«, Svendsen betegner han særlig som en »Mester Ole Vind«, af ægte Art, djærv og frimodig.

Det Miloske Forlag synes, som ovenfor nævnt, at være begyndt med et Par Skolebøger, og det vedblev at omfatte en Række Bøger af denne Art f. Ex. P. Hanssens Geografi over Kongeriget Danmark (1837), C. Petersens Naturhistorisk Museum for Hvermand (1840), H. P. Leonhards Regneapparat (1849) og talrige andre Bøger, R. Hørlücks Regnebog (1852), J. Lauritsens Verdenshistorie (1852) o. s. v. Det samlede ikke faa Lærere omkring sig, men disse gav det intet Særpræg. Det fik det derimod ved de vækkende og opbyggelige, religiøse Skrifter, som det udsendte især i Tiden efter 1850; i 1854 fik det et Tidsskrift i denne Retning. Det af Brødrene L. N. og C. C. BOISEN i 1838 begyndte Tidsskrift *Christelig Samler* gik i 1854 fra Bøghandler N. C. DRITLÉVSENS Forlag over til det Miloske Forlag, og her vedblev det i tredive Aar (1855—84) som *Ny christelig Samler* under Redaktion først af Pastor E. MAU og derefter af Pastor J. VAHL. Den ene Præst efter den anden henvendte sig til det Miloske Forlag. Pastor HANS AGERBEK i Øster-Hæsinge kommer i 1843 med »Sex Prædikener« (1844); Pastor K. F. VIBORG i Rynkeby sender 1847 sin Prædiken »Frelsens Orden« (1848); Præsten i Hammer ved Næstved, Dr. teol. H. C. RØRDAM skriver i 1853 til det »meget agtede Forlag« angaaende sin »Udvikling af Luthers Katekismus« (1854); Aaret efter kommer Biskop J. B. DAUGAARD i Ribe paa Foranledning af Forlagets Svigersøn Svendsen med sin »Lærebog i den evangelisk kristelige Religion«, der i første Udgave (1855) kun blev trykt som Manuskript; og i 1857 tilbyder Seminarieforsøger J. T. A. TANG »Danmarks Riges Midalderhistorie, med Sange, Kæmpeviser og Rim« (1858—64). Det religiøse Forlag blev supleret med forskellige folkelig-historiske Skrifter, hvad der næsten er selvfølgeligt, da det lidt efter lidt fik et særlig grundtvigsk Præg. Den ovenfor nævnte Pastor VILHELM BIRKEDAL blev dets væsentligste Forfatter.

Sine første Skrifter fik Birkedal forlagt i den Wahlske Boghandel i Kjøbenhavn, men da han i 1849 blev Præst i Ryslinge, der ligger midt imellem Svendborg og Odense, er det naturligt, at han tyede til

Johan Milo i den sidstnævnte By. Det første Skrift, han fik forlagt her, er vistnok den Prædiken, hvori han tog Afsked fra Menigheden i Sønder-Omme, det Sogn, han forlod, da han forflyttedes til Ryslinge. Og nu følge hans Skrifter Slag i Slag til ind i Firserne, flere af dem i Oplag paa Oplag. Hans Prædikensamling »Synd og Naade« (1848—49) oplevede saaledes sex Oplag (1883) og hans »Daglig Husandagt« (1860) fire (1879). Der er imidlertid stor Forskjel paa Birkedal som tilbydende Forfatter og de andre præstelige Forfattere.

Da Pastor M. MELBYE i 1850 erklærer sig villig til at være Medarbejder ved den nye Udgave af Luthers Postil, skriver han: »Hvad Betalingen for mit Arbejde angaar, da er jeg tilfreds med at modtage for Arket, hvad der ellers plejer at gives for saadanne Oversættelser, dog ønskede jeg lidt mere for Arket af hvad jeg maatte komme til at udarbejde af Levnedbeskrivelsen«. Og Pastor AGERBEK skriver i 1864, da han ønsker sit lille Skrift »Om det Troens Ord, som Herren selv har talet til os ved vor Daab« udgivet, at han ingen Udgift vil have derved, men »saa forlanger jeg heller ingen Indtægt, kun beder jeg, at De vilde overlade mig nogle Exemplarer f. Ex. 20«. I Mod-sætningen hertil staar BIRKEDAL som en Mand, der fuldt ud kjender sit Værd og i alle Retninger stiller bestemte Fordringer, saaledes som det bl. A. kan ses af det Brev, hvori han i 1863 tilbyder det Miloske Forlag hans paa Vers skrevne »En Livsførelse«. Han forlanger et bestemt Format, bestemte Typer, et bestemt, ikke lille Salær (c. 95 Kr. Arket) for et Oplag paa 2000 Exemplarer og saa desuden »30 Friexemplarer, af hvilke de 10 smukt indbundne«.

Man vil herefter kunne forstaa, at det overfor en Mand med Birkedals ivrige Sind kunde komme til Rivninger. Der er da ogsaa bevaret Breve, der tilfulde vise, at saadanne have existeret. Birkedal skriver en Gang i 1860 under Henvi-sning til sin Stilling som »Familiefader for 11 uforsørgede Børn«: »Jeg troer at være i min gode Ret, ja kun at opfylde en Pligt, naar jeg søger at opnaa saa stort Udbytte, som jeg paa lovlig Maade kan af mine egne Arbejder, idet jeg tillige af Hjertet under Forlæggeren en passende Fortjeneste«. Uoverensstemmelserne bleve som Regel udjævnede, men dog, som det synes, ikke altid. To af Birkedals Skrifter fra den Tid ere forlagte af den Hempelske Boghandel: »Den hellige Historie og Troen« (I—II, 1867—68) og »Kirkeklokkeklangen i den norske Dal« (1869).

Hermed ere vi imidlertid komne ud over den Tid, i hvilken den Miloske Forretning forestodes af Johan Milo, i 1860 overdrog han den nemlig til sin næstældste Søn CHRISTIAN MILO. Men inden vi gaa

over til denne, skal det her meddeles, at da Johan Milo i Januar 1831 mistede sin første Hustru DOROTHEA f. LARSEN, ægtede han i Oktober s. A. dennes Søkendebarn MAREN CATHARINA BOLVIG. Der var imidlertid kun Børn i det første Ægteskab, tre Sønner og to Døtre.

Ejendommen paa Vestergade Nr. 290 for Ombygningen 1870.

Begge Døtrene blev efter hinanden gifte med den ovenfor nævnte Pastor HANS SVENDSEN, men af Sønnerne blev kun de to ældste voxne. Den førstfødte FREDERIK VILHELM MILO (f. 10. Sept. 1815) kom i Odense Katedralskole, blev Student og Præst, medens den anden HANS CHRISTIAN ANDREAS MILO (f. 19. Januar 1819) fortsatte Familiens

Traditioner. Han blev Bogbindersvend i 1838 og Mester i 1843, hvorefter han tog Borgerskab som Bogbinder i 1847, som Boghandler i 1853 og som Bogtrykker i 1860, det Aar, da Faderen trak sig tilbage¹. Hvad han overtog efter denne, var imidlertid meget mere, end denné havde overtaget efter sin Fader.

Som vi ovenfor have set, skabte Johan Milo jo det Miloske Forlag. Slægtens gamle Bogbinderi blev under ham forenet med en Forlagsboghandel og et Bogtrykkeri, fra hvilket der udgik en Avis. Det er derfor naturligt, at den oprindelige Slægtsgaard, Vestergade Nr. 290, ikke slog til. Allerede hans Fader, Bogbinder F. V. Milo, havde erhvervet et Stykke af den tilgrænsende Ejendom Nr. 291, og Johan Milo gik videre i denne Retning. 1834 købte han for 750 Rd. af Kunstdrejer Andreas Stilau endnu et Stykke af den nævnte Ejendom, og hele Resten købte han endelig i 1846 for 2000 Rd. af Enkemadam Marie Stilau; med disse Kjøb var der selvfølgelig forbundet forskellige Ombygninger.

Johan Milo blev en anset og velstaaende Mand, der endog opnaaede at blive betitlet. Da han i 1856 traadte tilbage fra Skolekommissionen i Odense, blev han efter dennes Indstilling udnævnt til Kancelliraad. Da han i 1860 overdrog Forretningen til sin Søn, blev han dog ikke som Faderen i sin Tid boende i den gamle Familieejendom. Af Kjøbmand H. Chr. Poulsen købte han for 10,600 Rd. Naboejendommen Nr. 289, som han igjen solgte Parceller fra; i den flyttede han ind, og her døde han efter gjentagende apoplektiske Anfald den 26. September 1861. Hans Hustru overlevede ham kun til den 19. November s. A.

Vi staa nu ved HANS CHRISTIAN ANDREAS MILO, den fjerde i Rækken, i hvilken Søn efter Fader forestod den Miloske Forretning. Han førte den videre i det givne Spor og forøgede Forlaget med f. Ex. »Nordisk Maanedsskrift for folkelig og kristelig Oplysning« (1871—83), mellem hvis Udgivere skal nævnes Præsten og Kirkehistorikeren L. HELVEG og Højskoleforstander LUDVIG SCHRØDER. I een Retning gjorde han dog en indskrænkende Forandring, idet han den 31. Marts 1868 lod det fra 1780 fortsatte Blad, der nu hed *Fyens Avis* gaa ind². — Det var forøvrigt til ham, at de ovenfor

¹ 1863 blev han ogsaa Stempelpapirforhandler.

² I den Tid, Bladet tilhørte den Miloske Slægt, redigeredes det af: Adjunkterne Chr. Sick og G. Strøm 1847—48; Cand. jur. W. Koefoed 1848; Cand. theol. Nis Hansen 1849—53; Cand. theol. P. Schoubye 1853—56; Cand. phil. J. H. G. Tauber 1856—59; Cand. jur. Christopher Krabbe 1859—61; Cand. phil. Wille

Ch. Milo

Født 1819, død 1881.

nævnte Breve fra Pastor Birkedal, vare rettede, og hans Svar paa eet af dem skal her nærmere omtales. I November 1860 skriver han: »At kjøbenhavnske Forlæggere samt Hempelske Boghandel gjerne attraa at træde i Forbindelse med Dem, tvivler jeg ikke paa, men jeg tror ogsaa, at ingen af Deres Skrifter paa hine Hænder vilde have faaet den Udbredelse i Folket, som skete ved mine Forbindelser udenfor den egentlige Boghandel, ved den Imødekommenhed og store Rabat, jeg stedse har tilstaaet disse Mellemlhandlere«.

Det kunde herefter være interessant at vide Noget om, hvem disse Mellemlhandlere vare. Det er selvfølgeligt, at der mellem dem har været forretningsmæssige Kolportører, men at ogsaa Andre have været virksomme, i alt Fald i en noget tidligere Tid, fremgaar af nogle Ytringer i et Par Breve. Pastor E. MAU optræder saaledes i Oktober 1846 som næsten faglig uddannet Kommissionær, han rekvirerer »50 Exemplarer indbundne af Fastepredikerne à 2 Mk. 4 Sk. og 16 pCt. Rabat«, idet han ønsker, at Bindene maa være smukke, »da Almuen ser meget derpaa«. Som andre Sælgere anbefaler han en Række Gaardmænd i Sønder Næraa, paa Gamborg Mark, i Munkebo, Nellemose o. s. v.; naar der tilstaa dem 16 pCt., »ville de let afsætte endeel til deres Bekjendte paa de nævnte Egne«. Det skal ogsaa noteres, at Pastor M. MELBYE i sine Breve af 1850 angaaende Morten Luthers Postil erklærer sig villig til at modtage og afsætte 25 Exemplarer, »naar de kunne erholdes i et Parti til circa 2 1/2 Mk.«. Det tør altsaa betragtes som noget næsten Selvfølgeligt, at Præsterne den Gang spillede en Rolle ved Afsætningen af den religiøse Litteratur, der var saa stærkt repræsenteret i det Miloske Forlag.

Da Christian Iversen i 1777 udsendte anden Del af Gebhardis og Christianis Hertugdømmernes Historie, nævnte han bag i den de Skrifter, han havde forlagt. De kunde faas hos ham selv og hos de fleste Boghandlere i Kjøbenhavn, skrev han, men »Liebhabere i Provinserne behøge at adressere dem derom til de Herrer, hos hvem de have modtaget dette Værk, hvorfra de enten strax eller dog med det første kan bekomme dem for vedsatte Priser«. Og da Hempel i 1824 udgav sin Forlagskatalog, meddelte han i den: »Af samtlige mine Forlagsskrifter have stedse Oplag eller kan til enhver Tid modtages Bestilling: i Kjøbenhavn i den Gyldendalske og Hr. Hofboghandler J. H. Schubothes Boglader, i Aalborg hos Hr. [Bogbinder] Rottbøll

1861—65, Lærer J. Lauritsen 1865—68. — Tvende Forsøg paa at kalde Avisen tillive igjen, 1883—84 af Chr. Milo den yngre og 1889—94 af et Interessentskab, lykkedes ikke.

Sadolin, i Aarhus hos Hr. Jessen, i Horsens hos Hr. Holst, i Kolding hos Hr. Meelbye, i Randers hos Hr. [Bogtrykker S. W.] Elmenhoff, i Ribe hos Hr. Ramsing, i Roskilde hos Hr. Bech, i Sorø hos Hr. Fr. Holm, i Viborg hos Hr. R. Dons, i Faaborg hos Hr. Kjøbmand T. Classon, i Nyborg hos Hr. Busch, i Christiania hos Hr. Hjelm, i Christianssand hos Hr. Overlærer Preus«.

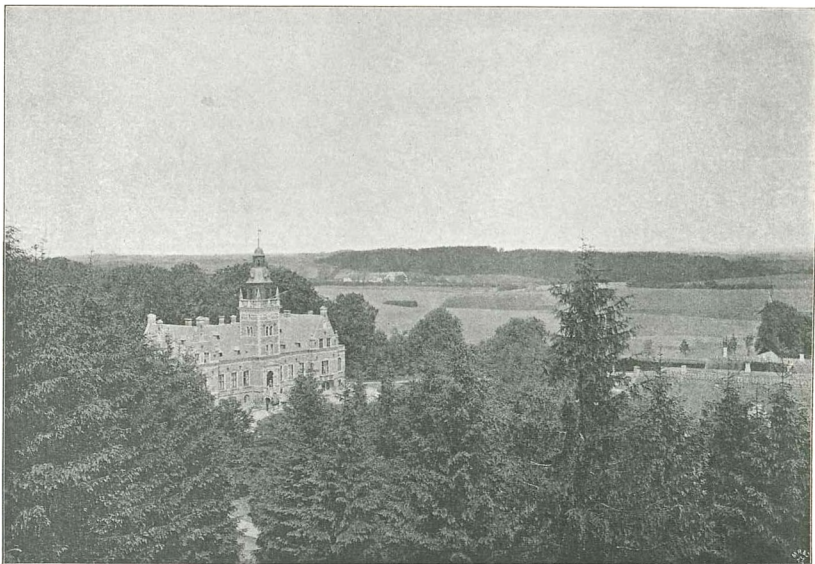
Paa bedste Maade søgte de nævnte Boghandlere at sprede deres Forlag, og det Samme har selvfølgelig den Miloske Boghandel gjort. De Kræfter, der tilbød sig, blev benyttede. Den Gang var der ikke saa mange virkelige Boghandlere i Provinserne. Provinsboghandler-Foreningen, der senere kom, først med J. F. HELM PETERSEN i Spidsen og derpaa med CHR. MILO den yngre, var endnu en umulig Ting. Og hermed skulle vi gaa over til at tage Afsked med CHRISTIAN MILO den ældre.

Ved Siden af sin Boghandlervirksomhed interesserede han sig meget for Landbrug. I 1857 købte han Ny Højstrupgaard i Bolbro ved Odense, og den Hustru, han i 1860 hjemførte, ANNA FAHNØE (f. 9. Juni 1833), var en Landmandsdatter, hendes Fader ejede Brændekildegaard. Ny Højstrupgaard blev dog ikke hans endelige Eje, den solgte han i 1866 efter Aaret før for 244,000 Kr. at have kjøbt Ejendommen Hesbjerg i Ubberud Sogn c. to Mil vest for Odense paa Avktionen i Dødsboet efter Proprietær H. C. Roulund. 1868 tilkøbte han endnu for 42,000 Kr. den tilgrænsende Skovejendom Øghaven med Fæstesteder, og paa den saaledes samlede Ejendom med c. 600 Tdr. Land, hvoraf c. 300 Tdr. Land Skov, opførte han fra 1870—73 store, nye Ladebygninger og en Hovedbygning i hollandsk Renæssancestil efter Tegning af Arkitekt E. Schwanenflügel.

Han byggede imidlertid ikke alene paa Landet, men ogsaa i Odense, hvor han fra 1875 til sin Død var Medlem af Byraadet. 1870 ombyggede han fuldstændigt de gamle Ejendomme paa Vestergade Nr. 290 og 291 (nu Nr. 43) og indrettede en stor ny Boglede, saaledes at han her i 1873 paa værdig Maade kunde fejre sin Slægts 125aarige Jubilæum. Ved denne festlige Lejlighed, der i Forbindelse med et i Anledningen udgivet lille Skrift, »Mindeblad til den Miloske Bogledes 125-Aars Jubilæum« (31 S. 8vo), blev livlig omtalt i Datidens Aviser, stiftede han fem Legater, nemlig et Legat paa 12,000 Kr. for værdige trængende af Haandværkerstanden i Odense, et Legat paa 2000 Kr. for værdige trængende Enker og Jomfruer i Odense, et Legat paa 1000 Kr. for Odense Asyl, et Legat paa 1000 Kr. for de danske Boghandleres Hjælpekasse og endelig et Legat paa 8000 Kr. for

Ejendommen paa Vestergade (Nr. 43) i sin nuværende Skikkelse.

Hesbjerg.

værdige trængende Slægtninge. Det første Legat fik Navnet Boghandler Chr. Milo og Anna Milo f. Fahnøe's Legat, det andet Søstrene Regise og Marie Svendsen f. Milo's Legat. Disse Legatstifterens eneste Søstre vare begge døde henholdsvis i 1861 og 1869 og ligge begge begravede paa Jelling Kirkegaard ved Foden af Dronning Thyras Høj. Ved denne Lejlighed, ved Familiens store Fest, ønskede han deres Navne erindrede.

Chr. Milo den ældre døde den 11. December 1881, og i Talen ved hans Begravelse sagde Familiens mangeaarige Ven, Pastor Ludvig HÆLVÆG: »Hvad der især opløftede og trøstede ham selv under dybe Smertes, det var Sange og gudelige Salmer. Den, der først gav ham Smag paa aandelig Sang, ja det var hans kjære Svoger Svendsen, der jævnlig kom over Sundet især ved Juleaften. Da var der Glæde og Sang i Huset, da var denne vor Ven saa inderlig glad; da hans kjære Ven og Frænde var død¹, saa holdt han sig noget tilbage; men da Dødens Port aabnede sig for ham, da kom det op, og med Velsignelse lukkede han sine Øjne«.

¹ Pastor Svendsen døde den 24. September 1872.

NYERE BEVÆGELSER.

V i have nu set, hvorledes i fire Slægtled Søn efter Fader have drevet den Miloske Forretning. Den sidste af dem, Chr. Milo den ældre, havde ingen Børn, men han havde en Broder, den ovenfor nævnte Præst FREDERIK VILHELM MILO, og dennes eneste Søn CARL CHRISTIAN MILO, født 31. Oktober 1851 i Kornerup Præstegaard, blev tidlig udset til at være Slægtens Arvtager. Efter at have gaaet i Roskilde Katedralskole kom han i 1870 til Boghandelen i Kjøbenhavn, først hos Georg Chr. Ursin og dennes Efterfølger og derpaa hos Hoffensberg, Jespersen & Trap. Hos disse to Firmaer var han henholdsvis Volontør og Medhjælper til 1876, saa kom han til Slægtens Boghandel i Odense, hvor han arbejdede i fem Aar som Medhjælper, til han ved Farbroderens Død efter dennes og Hustrus testamentariske Disposition helt overtog den fra 1. Januar 1882.

Det var den femte Mand i Slægten, der greb Forretningens Tøjler, og han gjorde det med Haab og Mod trods Tidens Uro. Ti Tiden var urolig, Alt var i brydende Udvikling. Odense, der i Aarhundredets Begyndelse havde c. 5,500 Indbyggere, var bleven fire Gange saa stor, og dog var den ikke voxet hurtigt nok til vedblivende at kunne staa som Danmarks største By næstefter Kjøbenhavn. Udviklingen i Aarhus havde været endnu stærkere. Og medens Odense saaledes trods en absolut Fremgang forholdsvis var gaaet et Skridt tilbage, stod den tillige uden sit gamle lærde Tilsnit.

Sikkert nok var Byen endnu den eneste danske Provinsby, der kunde give Stof til en saadan Bog som CHR. H. KALKARS »Efterretninger om Odense Bys Biblioteker« (1836), men det fra Kristian IV's

Tid bestaaende Gymnasium var efter længere Tids Hensygnen afgaaet ved Døden i 1804 sammen med dets sidste Professor, HANS SIBBERN. Og »Fyens Stifts patriotiske Selskab«, der stiftedes 1810, var ingen Erstatning. I hine Tider kæmpede man for det daglige Brød, Selskabet skulde fremme Arbejdsomhed, Vindskibelighed og nyttig Spar-sommelighed. CHR. IVERSEN foreslog, at det skulde udsætte Præmier for Forfærdigelsen af Musefælder og Spaanæsker, og da Biskop FR. PLUM 1814 udtalte Ønsket om, at det skulde indrette en videnskabelig Afdeling, mente man, at »Saadant vilde overstige Selskabets Kræfter«. Saa oprettedes vel Aaret efter »Fyens Stifts litterære Selskab«, for hvilket baade Kristian VIII og Frederik VII som Kronprinser vare Præsidenter, de boede jo som Fyens Guvernører i Odense. Men til Trods for at Mænd som C. PALUDAN MÜLLER, L. HELVEG, CHR. H. KALKAR, J. L. ROHMANN og C. T. ENGELSTOFT arbejdede i dets Tjeneste, prægede det ikke Byen. De af det udgivne Værker, og her kan eksempelvis nævnes: »Stemmer fra den danske Kirkes Reformationstid« (1836), »For Litteratur og Kritik« (I—VI, 1843—48), »Aktstykker til Nordens Historie i Grevefejdens Tid« (I—II, 1852—53) og »Samlinger til Fyens Historie og Topografi« (I—X, 1861—90), ere sikkert blevne paaskønnede mere udenfor Odense end i Odense. Det var ingen Begivenhed, da Selskabet ophørte (1890).

Tiden var bleven en ilsom Forretningstid med skarp Konkurrence, hvad der ogsaa viste sig paa Boghandelens Omraade. Odense, der i saa lang Tid kun havde haft to Boghandeler, den Hempelske og den Miloske, og endnu i 1861 kun havde tre, talte i 1880 otte, et Tal, der i 1891 endog steg til fjorten, for saa igjen at dale lidt. Nu har Byen paany fjorten Boghandeler. Og den samme Bevægelse føltes hele Landet over. Efter »Adressebog for den danske, norske og svenske Boghandel« havde Danmark i 1867 paa 75 forskellige Pladser 247 Bog- og Papirhandlere, hvoraf 123 i Kjøbenhavn, men i 1895 paa 99 forskellige Pladser 380 Bog- og Papirhandlere, hvoraf 178 i Kjøbenhavn. Det er herefter fuldt forstaaeligt, at der ved Siden af »Boghandlerforeningen« fra 1837 dannede sig baade en Provins-Boghandlerforening (1891) og en kjøbenhavnsk Sortiments-Boghandlerforening (1893), og at i det Hele den i Nutiden saa udbredte Fagforeningsbevægelse ogsaa viste sig i Boghandlerverdenen og de Kredse, der staa den nær. Boghandlermedhjælperne, der i 1872 havde samlet sig om Oprettelsen af et Bibliotek, stiftede i 1883 en Forening, Bogtrykkerne havde alt i 1875 dannet en Forening for hele Landet, Papirhandlerne sluttede sig sammen i en Forening 1888 og

selv Bog- og Papirhandlerbudene oprettede i 1884 en Hjælpeforening.

Der er Liv og Bevægelse overalt. 1884—85 udkommer der et »Boghandler-Medhjælper-Blad«. Og allerede i 1877 havde der vist sig et nyt almindeligt Boghandlerblad. Overfor Boghandlerforeningens gamle »Nordisk Boghandlertidende« udsendte BRØDRENE SALMONSEN i det nævnte Aar »Den nordiske Bogverden«, der bl. A. gjorde gjældende, at enhver Boghandler, der stillede den fornødne Kavtion og paatog sig visse andre Forpligtelser, burde kunne blive Medlem af Boghandlerforeningen, og at Rabatreglerne burde forandres saaledes, at det mod kontant Betaling skulde være tilladt at give sædvanmæssig Rabat ogsaa til saadanne Boghandlere, der ikke havde stillet Foreningen Sikkerhed. Bladet oplevede dog kun een Aargang. Det trængte ikke igjennem. Men paa anden Vis blev 1877 dog et for den danske Boghandel betydningsfuldt Aar.

Den Mand, der, da Boghandlerforeningen i 1837 blev stiftet, var en af de Unge og den af de Unge, der sad inde med den for dansk Boghandel betydningsfuldeste Fremtid, afsluttede i 1877 sin Løbebane. P. G. PHILIPSEN døde den 15. April 1877, hvad der gjorde, at hans unge Søner GUSTAV og LUDVIG PHILIPSEN traadte til som Ledere af Faderens Virksomhed; fra 1. Januar 1880 i eget Navn. Gustav Philipsen, der var juridisk Kandidat, opgav sine Stillinger som Fuldmægtig hos Højesteretsadvokat C. S. Henrichsen og som Volontær i Justitsministeriet, men han fik rig Erstatning ved sammen med sin Broder at kunne udfolde en stor, meget paaskjønnet Forlagsvirksomhed, og da det fjerde skandinaviske Boghandlermøde fandt Sted i Kjøbenhavn 1884, stod han, der var bleven et indflydelsesrigt Medlem i Boghandlerforeningen, som Indleder af det brændende Spørgsmaal om Kolportage.

I 1874 havde OTTO BORCHSENIUS i Ugebladet »Nær og Fjært« slaadt til Lyd for Tanken om ved god populær Lektüre at fremkalde en upolitisk Folkeopdragelse. Den første Artikel herom blev efterfulgt af flere, og der fremdroges en Række Exempler paa, hvilke forfærdelige Produkter samvittighedsløse Udbytere kolporterede blandt Almuen. Artiklerne blev i 1877 samlede i en lille Bog »En Samfundsopgave«, og den rejste Bevægelse naaede Justitsministeriet, der i et Cirkulære af 31. Avgust 1877 indskærpede de gjældende Bestemmelser om Kolportering. Uden særlig Bevilling, »som kun tilstaas i sjældne Tilfælde«, var det forbudt at omrejse med Bøger, Tidsskrifter o. lign. til Forhandling, og Subskribentsamling var kun tilladt, naar

Exemplarer af de paagjældende Bøger ikke medførtes til Prøveforevisning. Disse bundne Forhold vakte Mødets svenske og norske Medlemmers Forundring. ALB. BONNIER fra Stokholm udrød, at Borchsenius skulde have holdt sig ganske rolig, de slette Romaners Livskraft var forsvindende. Og i Henhold til disse Udtalelser forandrede Philipsen sit oprindelige, mere dæmpede Resolutionsforslag, saaledes at det nu kom til at lyde paa, at Mødet ansaa en saa fri Ret som muligt til Bortsalg ved Ombæring for at være i Boghandelens og Litteraturens Interesse. Og det saaledes ændrede Forslag blev vedtaget »med overvejende Stemmeflerhed«.

I Anledning af denne Sag opstod der senere en ganske livlig Diskussion. Navnlig Provinsernes Sortimentsboghandlere vare ilde tilmode ved den vedtagne Resolution, der manende fortalte dem, at Tiderne vare ved at forandre sig, at det absolut ikke var nok at passe sin Forretning ved i Butiken at vente paa Kunderne. Følelsen i saa Henseende kom frem paa Provins-Boghandlerforeningens Møde i Roskilde 1893 under en Forhandling om Spørgsmaalet: »Hvorledes vedligeholdes bedst Handelssamkøbet mellem Boghandlerne i Byen og Bogkjøberne paa Landet?« — I Diskussionen, der opstod efter det skandinaviske Møde, deltog, som naturligt er, Philipsen ligesom i en senere Diskussion, foranlediget ved at Boghandler SIEGFRIED MICHAELSEN i 1894 angreb Boghandlerforeningens Bestemmelser for Omsættelsen af udenlandske Bøgers Pris til dansk Mønt, og det er ikke uden Interesse at se, hvor stærkt Philipsen ved disse Lejligheder hævder den danske Sortimentsboghandels Betydning.

Boghandlerforeningen, siger han til MichaelSEN, stræber at forhindre »den betænkeligste Form for den ubundne Konkurrence, den hensynsløse og umotiverede Prisunderbydelse«, den søger herved »at bevare for Sortimentsboghandelen den denne naturligt tilkommende Del af Bogsalgets Udbytte« og »i fælles Interesse at opretholde en Fasthed og Soliditet i Forretningsforbindelsen, som næppe kjendes i noget andet Handelsfag«. »Under den nuværende Tingenes Orden«, sagde han allerede i 1884, »er den danske Sortimentsboghandel voxet op til en ualmindelig sund og livskraftig Organisme, der i det Hele byder fuldt gode Betingelser for de danske Bøgers Udbredelse blandt vort Publikum«. Understrømmen for disse Udtalelser maa dog ikke overspringes; den ligger i Sætningen: »at et lavsmæssigt afsluttet Samfund som den danske Boghandel stadig maa frygte for og vaage over, at den ikke stagnerer«. Hvad det gjælder om, er Bogsalgets Udbredelse i stedse videre Kredse, efterhaanden som Oplysningen

spredes og Læselysten voxer. Philipsen kunde tænke sig Kolportageretten frigiven for de lokale Handelsberettigede indenfor et begrænset Opland.

Den danske Boghandel bestod imidlertid af Andre end Boghandlerforeningen og Sortimentsboghandlerne. Udenfor de med saa stor Fasthed rejste officielle Skranker var der, mærkeligt nok forøvrigt, opvoxet en betydelig Handel med Bøger, som der ikke alene maatte tages Hensyn til, men som — det vil ses nedenfor — bar en Del af Fremtiden i sig. Paa forskjellig Maade var der søgt Samarbejde med den, og det er et Led i Kjæden, naar der den 20. Februar 1890 efter G. Philipsens Initiativ blev stiftet en saa kaldet »Boghandlerklub«, en selskabelig Forening, i hvilken alle kjøbenhavnske rabatberettigede Boghandlere samt endda et Par ikke-rabatberettigede skulde kunne mødes. Og »Boghandlerklubben« har sikkert gjort sin Nytte. De forskjellige Lejre mødtes venskabeligt i den, og som Klubben ikke var bange for Udflugter til saadanne ejendommelige Steder som f. Ex. Sprogø, saaledes samlede den ved festlige Lejligheder ikke alene de kjøbenhavnske Boghandlere, men den tog deres Medhjælpere med (Nytaarsgildet 1894).

Der eksisterede jo ogsaa et Medhjælper-Spørgsmaal. Efter Boghandlerforeningens Love var det efterhaanden blevet saaledes, at naar en Medhjælper vilde etablere sig, kunde det ikke nægtes ham at blive rabatberettiget, naar han i mindst tolv Aar havde været beskjæftiget hos rabatberettigede Boghandlere. Denne i Praxis ubetingede Ret havde Provins-Boghandlerforeningen i 1891 søgt kuldkastet, hvad Medhjælperforeningen med et Suk over, at tolv Aar er en lang Tid, havde taget til Orde imod. Men tilbage til den antydede Udvikling.

Boghandler LUDVIG PHILIPSEN, der stod højt som administrerende Boghandler, afgik ved Døden den 23. August 1895. For Mange, for Boghandlerforeningen f. Ex., var dette et stort Tab, men for Ingen større end for Broderen, der var stærkt optagen af offentlige Anliggender, i 1893 var han bleven Medlem af Københavns Borgerrepræsentation. Det faldt ham besværligt alene at forestaa den betydelige Forretning, og saa blev der da dannet et stort Aktieselskab, i hvilket det Philipsenske Forlag fra 1. Januar 1896 gik op. Det store Aktieselskab, der døbttes DET NORDISKE FORLAG, omfattede baade en Bog- og en Musikafdeling, og foruden det Philipsenske Forlag gik det Ernst Bojesenske Forlag ind under Bogafdelingen, ti Boghandler ERNST BOJESEN blev denne Afdelings ledende Direktør, og hermed var den danske Boghandels væsentligste ikke-rabatberettigede Bog-

handler sat i et af den danske Boghandels Højsæder. Han var den Ene af de to ikke-rabatberettigede, for hvem Boghandlerklubben særlig aabnedes; den anden var N. C. Rom.

Det er Nutidens stærke Udvikling henimod store, voxende Centrere, der gjør sig gjældende i »Det nordiske Forlag«s Oprettelse; og den danske Boghandel har endnu et Exempel at opvise. 1893 solgte C. A. Reitzels Boghandel det Reitzelske Forlag til Cand. phil. GEORGE C. GRØN, fra hvem det igjen i 1896 er gaaet over til den GYLDENDALSKE BOGHANDEL. Der bestaar da nu i den lille danske Bogverden to store Centrere, der i ivrig Konkurrence udgive Bøger i Oplag, der til for kort siden vilde have været betragtede som umulige for danske Forhold.

1754 sattes Maximum for en dansk Bogs Oplag til 600. Det var tilstrækkeligt til Danmarks og Norges Forsyning. Det lyder som en Fabel, at Biskop Balle paa sin Bibellæsning i Slutningen af forrige Aarhundrede skal have haft 30,000 Prænumeranter, og det er rentud extravagante Forhold, der strax efter 1850 lader en Mormonstraktat blive spredt i 121,000 Exemplarer. Men disse svimlende Tal nærme sig nu til at blive Virkelighed i solid Boghandlervirksomhed.

Den første af Henrik Ibsens Bøger, der udkom paa den GYLDENDALSKE BOGHANDELS Forlag var »Brand« (1866); den blev trykt i 1250 Exemplarer; men Oplagene voxede hurtigt. »Gengangere« (1881) blev trykt i 10,000 og »Johan Gabriel Borkman« (1896) i 15,000 Exemplarer. Det er en Udvikling, der er Ære værd, men der er endnu større Tal at nævne. Da ERNST BOJESEN i 1881 for første Gang udsendte »Juleroser«, vovede han at trykke 10,000 Exemplarer og fik dem alle afsatte. Nu er Oplaget 55,000. Og DET NORDISKE FORLAG er naaet endnu videre. Den 1. Oktober 1897 udsendte det første Hefte af Ugeskriftet »Frem«, og ved April Kvartals Begyndelse 1898 kunde Forlaget meddele, at der af et Oplag paa 105,000 Expl. kun var 3000 tilbage. Otto Borchsenius Ønske om en Folkeopdragelse ved god, populær Lektüre er ved at gaa i Opfyldelse, men snarere i Forbund med end i Kamp mod Kolportagen, i alt Fald i avtoriserede Former.

Og saa er samtidig Bøgernes Udstyrelse stegen i Skjønhed. DEN PHILIPSENSKE BOGHANDEL og ERNST BOJESEN maa nævnes her, men sammen med dem Xylograf F. HENDRIKSEN. 1877 traadte han frem med Ugeskriftet »Ude og Hjemme«, og 1888 stiftede han »Foreningen for Boghaandværk«, der paa saa mange Maader har vist Vej. Her er Meget at tilegne sig, og det maa derfor paaskjønnes, at der ved

BOGHANDLER-MEDHJÆLPER-FORENINGENS Initiativ i Juli 1897 er bleven begyndt en Boghandler-Fagskole, i hvilken der efter den foreløbige Plan skal undervises i Dansk, Litteraturhistorie, Boghandlerpraxis, Papirkundskab, Kjendskab til Bogbind og Boghaandværk samt eventuelt tysk Konversation. Medhjælper-Foreningen er i det Hele en nyttig Forening. 1894 udgav den det gode lille Skrift »Bogen«, en populær Vejledning ved Bøgers Fremstilling, og i 1898 har den paa-begyndt Udgivelsen af et »Aarsskrift«.

Der er brydende Bevægelse overalt, men Bevægelsen er væsentlig Fremgang, og en af de regulerende Faktorer, en af de Foreninger, der er voxet op ved Siden af den stadig førende Boghandlerforening, er, som vi tidligere have set, Provins-Boghandlerforeningen, for hvem CHR. MILO har været en virksom Formand lige siden dens Stiftelse (1891). Men ligesom han her har vist, at han har et aabent Øje for Tidens større Rørelser og selv i mindre smult Vand har forstaaet at styre sin Forening fremad, saaledes har han ogsaa vist, at han er paa sin Plads som Chef for sin Boglade i Odense. Da han i 1882 begyndte sin selvstændige Virksomhed, tog han fat med frejdigt Mod, og Tiden har ikke beskjemmet hans Haab. Det Miloske Forlags fra tidlig Tid udpræget religiøse og folkelige Karakter har han vidst at bevare samtidig med, at han har bygget videre paa det derved givne Grundlag.

Han oplagde BIRKEDALS Prædikensamling »Synd og Naade« paany i en storstilet Godtkjøbsudgave (6te Oplag 1883), han forlagde det fra Askov ledede »Historisk Maanedsskrift« (1883—88), og han udsendte Luthers Postil i en ny Udgave (1890—91), men denne Gang forestodes den af Pastor VILHELM BECK. Forlagets nye Indehaver blev ikke ensidig staaende ved en enkelt kirkelig Retning. Fra 1887 er Vilh. Becks »En lille Julegave til de Hellige i Danmark« og fra 1891 »Indre Missions Almanak« udkommen paa det Miloske Forlag, der ogsaa har forlagt f. Ex. Domprovst A. S. POULSENS Foredrag »Jødefolket i Nutiden« (1893) og Biskop STEIN's seneste Prædikensamling (1898). De fleste af Danmarks bekendte religiøse Forfattere ere repræsenterede hos ham ligesom flere paa dette Omraade fremragende Udlændinge f. Ex. OTTO FUNCKE og ERNST EVERS, selvfølgelig i Oversættelse. Han knyttede endvidere ANTON NIELSEN til Forlaget, ligesom han forlagde for VILH. BERGSØE, FRUERNE CAMILLA EEGHOLM og LAURA KIELER, Forfatterne OTTO C. FØNSS, BØRGE JANSEN og PEDER R. MØLLER, Jagthistoriefortællerne H. E. F. JUSTESEN og VIGGO MØLLER, Astronomen TH. KØHL, Landbrugsforfatterne

Car. Mito

Født 1851.

H. APPEL og P. A. MØRKEBERG m. Fl. Der er en Række Forfattere at nævne. Da Chr. Milo den ældre i 1860 udgav en Forlagskatalog, omfattede den 327 Forlagsartikler, i Chr. Milo den yngres Katalog 1888 var Tallet steget til 528, og nu er det c. 800, hvorved endnu kan nævnes, at det Miloske Forlag fra 1891 har et eget Udleveringslager i Kjøbenhavn hos C. W. Stincks Efterfølger.

Og saa ere Oplagene voxede i Størrelse. Vilh. Becks Julegave trykkes aarlig i 6000 Exemplarer, og af Morten Eskesens »Nordiske Sange« er der solgt over 100,000 Exemplarer, af M. Rasmussens »Lovbog for Landmanden« over 40,000, af Luthers Postil over 20,000, af Birkedals »Synd og Naade over 12,000 o. s. v. Ogsaa her er det imidlertid saaledes, at det voxende Masseforlag er gaaet Haand i Haand med Bestræbelser for en smuk Udstyrelse. 1883 udgav det Miloske Forlag »Nyere dansk Lyrik« med Illustrationer af *danske Kunstnere*, 1889 A. Fabricius' »Illustreret Danmarkshistorie«, i ny Udgave med Illustrationer af ALFRED LARSEN, 1892 Vilhelm Bergsøes »Oktober-Natten 1884« med Tegninger af ERIK HENNINGSEN og 1894 endog to Bøger med Illustrationer af CARL THOMSEN, nemlig Chr. Richardts »Fadervor« og Richard von Volkmanns »Æventyrbilleder«, i 1895 »Festskrift i Anledning af Kvindernes Udstilling i Kjøbenhavn« med Illustrationer af vore mest bekendte kvindelige Kunstnere o. s. v. Hvad der er af Betydning, er, at Forlaget raader over sit eget Bogtrykkeri, til hvilket endog kjøbenhavnske Forlæggere have henvendt sig. Ernst Bojesen lod saaledes Bering Liisbergs »Kristian IV« trykke her (1890—91). Men det Miloske Bogtrykkeri er ogsaa blevet et stort, tidssvarende Etablissement. Medens det i 1881 efter M. Truelsens »Statistisk Oversigt over Typografien i Danmark« kun beskæftigede 2 Sættere, 1 Trykker og 2 Lærlinge samt 1 Hurtigpresse, sysselsætter det nu foruden en Faktor 13 Sættere, 3 Trykkere og 3 Lærlinge og har 7 Hurtigpresser. Det er kommet op blandt de største danske Bogtrykkerier, og det har med Ære deltaget i forskjellige Udstillinger f. Ex. i Odense 1885, Kjøbenhavn 1888, Chicago 1893 og Stockholm 1897, ikke at tale om den internationale Bogudstilling i Paris 1894. Chr. Milo var Medlem af Komiteen for Danmarks Deltagelse i den.

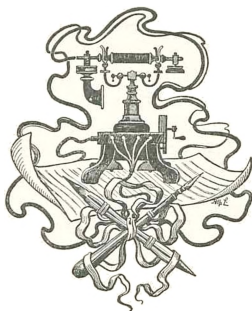
Paa alle Punkter er der om Fremgang at berette. Og det er ikke kun faglige Institutioner, der have ønsket at knytte Chr. Milo til sig som Provins-Boghandlerforeningen, hvis Formand han nu er paa ottende Aar, og Den danske Bogtrykkerforening, i hvis Bestyrelse han har haft Sæde. Af Odenses Ligningskommission har han været Medlem

ligesom af Bestyrelserne for Fyens Stifts Kunstforening, Odense Handelsforening og Den konservative Forening for Odense og Omegn. For Tiden staar han som Formand for Fyens Telefonselskab, Den fyenske Garderforening og Odense Klub; — som Kasserer for Fyens Stifts patriotiske Selskab og den kommende 18de danske Landmandsforsamling i Odense 1900; — samt som Medlem af Bestyrelserne for Odense Kreditbank, Hypotekforeningen for Fyen, Dronningens Asyl i Odense, De forenede Hoteller i Odense, Odense Oliemøllens og Carl Petersens Fabriker, o. s. v. Og hertil kommer endnu, at han efter sin Tantes, Enkefru Anna Milo f. Fahnøe's Bestemmelse fra 1. Januar 1896 er Indehaver af Slægtens Landejendom Hesbjerg, som han yderligere har udvidet ved Kjøb af Ubberud Kirke, Hesbjergs Sognekirke. Den 3. Oktober 1882 ægtede han IDA VILHELMINE PETERSEN, Datter af Justitsraad, F. J. Kønnemann Petersen, da Herredsfoged i Bjerge og Aasum Herreder. I November 1895 udnævntes han til Ridder af Dannebrog.

Af alle de ovennævnte Foreninger er Provins-Boghandlerforeningen naturligvis den væsentlige, og hvad særlig Forholdet til den angaar, kan det nævnes, at den paa sit sidste Aarsmøde den 1. Avgust i Aar, der blev afholdt i Odense, efter Forhandlingernes Slutning ved en Sammenkomst paa Hesbjerg som en anerkjendende Tak til sin hidtil eneste Formand og som en første Lykønskning til Aarets Jubilæum overrakte ham et stort, kunstnerisk udstyret Album. I fire Afdelinger for Jylland, Fyen, Sjælland og Lolland-Falster, hver indledet med en stemningsfuld Akvarel af henholdsvis GOTFRED CHRISTENSEN, MILTON JENSEN, ALBERT VANG og SOYA JENSEN, samler det 146 Provins-Boghandleres Fotografier, smukt ordnede paa 50 Kartoner, der hver for sig ere dekorerede med just den Plante, der særlig hører til paa det Sted, som Sidens Portrætter ere fra og som yderligere er karakteriseret ved et eller to godt valgte fotografiske Billeder af den paagjældende By, Landsby eller Handelsplads. Dekorationen skyldes MILTON JENSEN, og det Hele er ikke alene en fin lille Flora danica, men et interessant Aktstykke i den danske Provinsboghandels Historie.

Idet vi endnu til Slutning skulle erindre, at Odense er den første danske By, i hvilken en Bog er bleven trykt, den første Provinsby i Danmark, som har etableret en egen Avis, og den eneste, der udenfor Kjøbenhavn har haft et Bogbinderlav, skal det siges, at i denne paa Bogomraadet altsaa ret enestaaende By har Bogbinderslægten Milo paa en virksomhedsfuld Maade vidst at bevare Traditionen. Den har

faaet stigende Betydning for den boglige Udvikling ikke alene i denne By, men udover den, i hele Landet, saa vist som Provins-Boghandlerforeningen ikke kun er en lokal Forening. I halvandet Hundrede Aar har Navnet Milo faaet en stadig voxende Klang, og dermed vil det forhaabentlig vedblive.

BILAG

I.

1738, 23. Juni. Skrivelse fra to Bogbindersvende i Viborg til Bogbindersvende-Broderskabet i Kjøbenhavn (se ovfr. S. 49).

Unsern freundlichen Grusz zuvor an die gantze Ehrbahre Kunstliebende Gesellschaft.

Weil wir all hier in Wiiborg von die alhier wohnende Leute vernommen haben, das der Ampts Meister wohnende in Aalborg Hr. Hans Heinrich Schnell sich schändlich versehen und unsern Principal als nemlich der Ampts Meister Herrn Sylvester Stach auff Westerwig Marcken gedachten Ampts [meister] vor einen Fuscher und Schelme gescholten und ein Broch[manns] Postill schändlich gedadelt und gesagt, ein schelm hat [das] Buch gemacht, welches als nemlich ich Johann Zander mit meinen eigen Händen gemacht habe, so wie es mein Hr. verlangt hat, und wird das Buch, wen es von das hochlöbliche Ampt wird verlanget, zu Copenhagen Kommen, weil es von die Leute, die das Buch gekauffet haben, versiegelt ist, also sind wir gezwungen nach handwercks gebrauch und gewohnheit die arbeit Liegen zu lassen und nach unsere Meinung auff das ungerechten Unkosten so lange zehren werden, bisz die sache ist ausgemacht, oder wir Briefe bekommen werden, die arbeit wieder anzugreifen; wir haten in Sin alle Beyde diesen Sommer zu reisen und des wegen ich Johann Zander zu ihm, gedachten Ampts Meister H. H. Schnell schreiben thät, weil dar besser gelegenheit von Alburg als von Wijborg ist weg zu kommen, darauf hat er einen jeden 4 rd. geschicket, welches hier noch liegen thut, und haben wir zwar das Geldt so weit angenommen und dar auff dachten zu Reisen, aber weil wir diesen oben gedachten Händel zu hören kriegten, war es uns unmöglich zu

reissen, und haben wir Hr. Sylvester gelobet zu bleiben. Also ist unser begehren an die kunstliebende Gesellschaft nach dem Alterman oder das hochlöbliche Ampt, weil der Hr. Sylvester sie doch zu sahmen fohdern lasset, hin zu gehen und zu erkündigen, wie wir uns in diesen sachen verhalten sollen, den es [ist] unser Gelegen nicht so lange zu gehen, erwarten also mit die allerersten Post eine Antwort, verbleiben also jeder zeits

Die gantze Ehrbährende und
kunstliebende Gesellschaft
Getreue Brüder und Mittgenossen

Wiiborg d. 23. Juny Anno 1738.

JOHANN ZANDER,
Buchbinder Gesell Geburtig v.
Lübeck.

BALTHASAR DANC:-KRASEMANN,
Buchbinder Gesell gebürtig
v. Schwerin.

2.

1783, 15. Avgust. Kongelig Bevilling for FR. VILH. MILO og NIELS NIELSEN som Bogbindere i Odense (se ovfr. S. 43).

C. 7 timus p. p. Vor synderlig Gunst tilforn! Vi give Dig hermed tilkiende, at vi efter Friderich Milo og Niels Nielsen af vor Kiøbstad Odense i vort Land Fyen deres herom allerunderdanigst gjorde Ansøgning og Begiering samt Din derover meddeelte Erklæring allernaadigst have bevilget, at de, som have lært Bogbinder Professionen, maae uden at forfærdige Mester-Stykke indtages udi Bogbinder-Lauget sammestæds for saaledes i fællig at fortsætte Bogbinder Professionen efter afdøde Bogbinder Johan Friderich Milo og derved opdrage hans 5 uforsørgede Fader- og Moderløse Børn; Derefter Du Dig allerunderdanigst haver at rette og vedkommende sligt til Efterretning at Bekiendtgjøre; Befalende Dig Gud! Skrevet paa vort Slot Christiansborg udj vores Kongelig Residentz Stad Kiøbenhavn den 15de Augustij 1783.

Efter Hans Kongl. Mayt's allernaadigste Befaling.

LUXDORPH.

AAGAARD.

Til

Geheime Conferentz Raad og Stiftsbefalingsmand Bille, anl. at Friderich Milo og Niels Nielsen maa uden at forfærdige Mesterstycke indtages i Bogbinder Lauget i Odense.

*

*

*

Forestaaende, som er ligelydende med Originalen, vilde Magistraten i Odense lade bekjendtgjøre for Supplicanterne og øvrige vedkommende til allerunderdanigst Efterretning. Odense den 20de Aug. 1783.
H. BILLE.

Foranførte, som er ligelydende med Originalen bliver Bogbinder Sr. Meyer som Oldemand for Bogbinder Lauget herved bekjendtgjort til fornøden Efterretning og til Forvaring i Laden. Odense den 21de August 1783.
BENDZ.

3.

1793, 30. September. Lærekontrakt mellem Bogbinder FR. MILO og hans Halvbroder CARL LEOPOLD MILO (se ovfr. S. 40).

(Stempel)
1/4 Rigsdaler.

I den hellige Trefoldigheds Navn have vi underskrevne indgaaet og sluttet følgende Contract.

1. At ieg Underskrevne Friderich Milo, Borger og Bogbinder her udi Odense, haver Antaget Min Broder Carel Milo, Barnefødt her udi Odense, Udi Lære ved det Lovlige Bogbinder Handværk udig 5 Aar, Som tager sien Begyndelse Nu Ste Mikelsdag 1788 og ender Ste Mekilsdag — vel Gud, Man Skrivendes Vorder 1793, Saaledes som ieg Bekjendt og Ansvarligen vil være, Naar som helst han Flittig og Strøvsom vil være, Imidlertid Skal han udi Denne hans Lære intet enten af Mig eller Andre Med Mien Willie og Vidende Usømmeligt Beegnes, Mens Nyde sien Forsvarlige Forpflægning, saae og holdes Flittig til Professionen at Lære, saae han Med Guds Jelp og sien Ægen Strøvsomhed efter Bemelte sine Lære Aar Kan Passere for Svend.

[2]. Der i Mod Lover ieg hans Broder Friederich Milo at holde Benevnte Mien Broder Carel Milo udig siene Lære Aar Med Aldt, hvad som han Behøver, som vel saa og at Betale for ham Alle Skatter, Til Lige at Betale hans ud og Endskrivning.

Til Bekræftelse haver ieg Underskreven Same.

Odense d. 30de Septemb. 1793.

F. MILO.

4.

1823, 1. Januar. Kontrakt mellem Brødrene JAKOB FREDERIK MILO og JOHAN MILO om fælles Forlagsvirksomhed (se ovfr. S. 67).

(Stempel)

54 Sk.

I den hellige Trefoldigheds Navn!

Have Vi Undertegnede 2 Brødre, jeg Boghandler Jakob Frederik Milo, boende i Kiøbenhavn, og jeg Boghandler Johan Milo, boende i Odense, oprettet følgende Contrakt imellem os angaaende Interessentskab ved Bøgers Forlag, saaledes:

1. Jeg J. F. Milo tilstaaer herved, at jeg efter at havde modtaget min sal. Svigerfaders¹ Boghandling, har indgaaet denne Contrakt med min Broder Johan Milo boende i Odense: At alle Bøger, som ere eller herefter bliver trykte under Firmaet

»Den Wahlske Boghandling«

skal han stedse være Interessent og Med Eyer af, baade i Givinst og Tab, og som en Følge deraf betale det halve af alle Udgifter, der ere forbondne med Bøgenes Forlæggelse.

2. Hvad Bøger, som bliver kjøbte enten af den ene eller den anden med Forlagsret eller Manuskripter overgaae strax til Interessentskabet og hvad Udgifter, som dermed ere forbondne saavelsom med Bøgenes Trykning, bliver strax den anden tilmældt for at føye Anstalt til Betalingen der fore.

3. En Gang hvær Aar skal alle Forlagsbøgerne optælles paa begge Sider, eftersees hvor mange Ex. der ere Solgte eller bortsendte til Uden- og Indenbyes i Commission og opgiøres, hvad Tab eller Givinst har været.

4. Da intet Interessentskab kan bestaae uden Orden, Redelighed og Akkuratesse, saa vil det være nødvendigt, at der, hvor Oplaget af Bøgerne ere, anskaffes en Protokol, der folieres og med begge Signeter forsynes, hvorudi alt Interessentskabets vedkommende Regnskabsvæsenet skal indføres, og have den Tillid til hinanden paa begge Sider, som det sig anstaaer Brødre og gode Venner, at alt stedse holdes i den strengeste Orden.

Foruden dette Interessentskab om Forlagshandlingen er tillige oprettet et Interessentskab imellem os om et Leie-Bibliothek i Odense under Firma

»Det Miloske Leie-Bibliothek«.

¹ Boghandler Niels Auen Wahl døde den 21. Februar 1822.

Der skal bestyres af Johan Milo i Odense, og som efter den trykte Fortegnelse bestaaer af 942 No.

Anskaffelsen af denne Bogsamling er efter opgjort Mellemregning paa begge Sider hinanden godtgjort og som en Følge deraf ere Vi Begge Eyere deraf.

En Gang hvær Aar til samme Tid, naar Regning opgjøres om Forlagshandlingen, skal tillige opgjøres hvad Fordeelen heraf har været, i hvilken Henseende der er anskaffet en Bog med Begges Signetter forsynet, hvor ved hvær Uges Udgang indføres, hvad Indtægten har været.

Da Bogsamlingen stedse skal forøges, saa bliver paa Bægge Stæder, naar Bøger kan faaes, kjøbt og anskaffet de Bøger, som ikke alt haves, hvilken Udgift liquideres paa begge Sider ved den Tid, naar Regning opgjøres.

For at disse Interessentskabs Contrakter ikke skal være hinandens Familie ubekjendt, har Vi formaaet vores kjære Fader Hr. F. Milo i Odense og Hr. N. Svendsen¹ i Kjøbenhavn til at underskrive som Vitterlighed.

Kjøbenhavn og Odense den 1ste Januar 1823.

J. F. MILO.
(L. S.)

JOHAN MILO.
(L. S.)

Til Vitterlighed

F. MILO.
(L. S.)

N. SVENDSEN.
(L. S.)

5.

1826, 9. Marts. Forlagskontrakt mellem Boghandler JAKOB FREDERIK MILO og Pastor JØRGEN THISTED angaaende Luthers Postil (se ovfr. S. 68).

(Stempel)

1 Rd. 12 Sk.

Mellem os Undertegnede er idag oprettet følgende Overenskomst:
a. Jeg, Thisted, forpligter mig til at levere Herr Milo Manuskript til den af mig begyndte Lutherske Postille 6 Ark maanedligen eller

¹ Jakob Frederik Milo var gift med Sofie Wahl (f. 20. Juli 1797), hvis Søster Marie Cathrine Wahl var gift med Slagtermester Hans Svendsen; dissess Søn Pastor Hans Svendsen (f. 22. Marts 1816) blev senere Johan Milo's Svigersøn.

Mere, dersom Herr Milo skulde finde for Godt at forstørre Hefterne, prompte og portofrit, indtil hele Værket er tilendebragt.

b. Derfor betaler jeg Milo til Thisted den Summa 1000 rbd. Sedler saaledes: 300 rbd. strax; 550 rbd. til næste 11te December; 100 rbd. til 11te Juni 1827 og Resten 50 rbd. med Bøger, som Thisted strax kan udsøge sig i min Boglade. Correcturerne besørger jeg læste ligesom jeg ogsaa

c. Lover at lade Værket trykke hos Herr J. C. Elmquist, saafremt han besørger Trykningen til min Tilfredshed, upaaklageligt i alle Maader¹. For de Exemplarer af de tre udkomne Hefter, som han er i Besiddelse af, betaler jeg ham desuden strax den Summa 100 rbd. Sedler.

d. Jeg, Elmquist, overdrager paa disse Vilkaar Herr Milo Forlaget af benævnte Værk ganske og aldeles og leverer ham Listen paa alle de hidtilværende Subskribenter med fuldkommen Afstaaelse fra min Side. Endvidere forpligter jeg mig til ugentligen at levere i det Mindste to Ark fuldfærdige af Postillen, ordentligt og vel trykt i alle Maader for den Pris 9 rbd. Sedler Arket. Dersom jeg nogen Løverdags ikke har fuldendt Trykningen af de to Ark og ikke i den paafølgende Uge indhenter det Forsømte, da forbeholder Forlæggeren sig at lade Trykningen af Værket besørge hos en anden Bogtrykker. Omslagene til alle Hefter af Postillen leverer jeg trykte uden videre Betaling. Oplaget af Postillen er 1000 Exemplarer.

Kjøbenhavn d. 9. Marts 1826.

THISTED.

J. F. MILO.

ELMQUIST.

De under b anførte 300 rbd. Sedler har jeg idag modtaget, hvorfor herved qvitteres.

d. u. s.

THISTED.

Den bestemte Summa 100 rbd. for Resten af Oplaget, som vare i Behold, er mig betalt.

Kjøbenhavn den 9. Martz 1826.

ELMQUIST.

Modtaget 200 rbd. Sed.

Khavn 25. Oct. 1826.

THISTED.

¹ Denne Forudsætning synes ikke at have slaaet til. Paa den færdige Bog »En christelig Postille, sammendragen af Dr. Martin Luthers Kirke- og Huuspostiller. Efter Benjamin Lindners tyske Samling udgiven i ny dansk Oversættelse af Jørgen Thisted« (I—II, 1828) læses »Trykt hos Christopher Græbec.

6.

1850, 1. Maj. Brev fra Pastor MADS MELBYE angaaende Luthers Postil (s. ovfr. S. 68—69, 70).

S. T.

Hr. Boghandler Milo!

Jeg har siden vi sidst saaes, tænkt en Deel over Sagen angaaende Luthers Postil og er kommen til den sikke Overbevisning, at Thisteds Oversættelse er i alle Maader ligesaa god som den norske Udgaves og vil ogsaa blive ligesaa godt modtaget af Lægfolk; men at man i Thisteds Oversættelse kun hidtil har savnet 1. »Passionsprædikenerne«, 2. Prædikener paa Mariæ Renselsesdag, Mariæ Bebudelsesdag, Mariæ Besøgesdag, St. Hansdag og Mikkelsdag (disse 4 sidste see Lægfolk meget paa), 3. Luthers Levnetsløb. — Hvorledes Afsætningen vilde blive, er ei godt at forudsee; en 25 Stykker vilde jeg foreløbig nok modtage og afsætte her paa Egnen, naar de kunde erholdes i et (?) Partie til circa 21 Mk. Meget vil jo beroe selv paa saadanne Forhold, som hvor længe f. Ex. Krigsskatten skal tære paa Landets Velstand. — Hvad Besørgelsen angaaer af Passionsprædikenernes Oversættelse og hvad der iøvrigt skal tilføies Thisteds Udgave, da var det nødvendigt at have Benjamin Lindners tyske Udgave; thi vel eier jeg baade Luthers Kirkepostil og hans Huspostil i Originalen, men den ovennævnte Udgave af Benj. Lindner [er] et Uddrag af begge og maatte nødvendigviis følges ogsaa i Oversættelsen af de Prædikener, der skulde tilføies, da der ellers slet ikke blev een Gang gennem heele Værket. Jeg er ikke uvillig til at paatage mig Oversættelsen, ihvorvel jeg hellere saae en Anden gjøre det, og skulde De ligeledes fremdeles ønske, at jeg skulde optegne Luthers Levnetsløb, da vilde jeg vælge blot at benytte deels Mathesius deels den bag i den norske Udgave staaende Skildring deraf og sammendrage det til omtrent Halvparten eller to Trediedele¹. Men jeg kunde ikke blive færdig med denne Gjerning før henimod Efteraaret.

Her har De nu min Mening, og hvis De faaer en Anden til at besørge Oversættelsen og Levnetsløbet, da vil det glæde mig; jeg skal

¹ I den færdige Bog »Dr. Morten Luthers Kirke- og Huus-Postille« (I—II, 1854) ere Fasteprædikenerne oversatte af Pastor H. Svendsen, medens Pastor Melbye leverer Luthers Levnet især efter »Moritz Meurers udmærkede nye Værk om Luthers Liv og Magister Matthesius' Prædikener om Luther« (jfr. Ludvig Schrøder: Mads Melbye, 1879, S. 321—22).

gjøre mig ligesaa fuldkommen Umage for dens Udbredelse i saa Fald, som hvis jeg selv faaer mindste Deel deri. Men skulde De fremdeles ønske min Medhjælp i denne Sag, da bedes De forskafe mig snarest muligt den omtalte tydske Udgave af Benjamin Lindner og tillige underrette mig om, hvilke Stykker De helst vilde have oversat først. — At der udstedtes Subscriptionspl[aner] og at *der* bestemtes Prisen baade for et enkelt Exemplar og for det Tilfælde, at man tog en Slump, er vist ganske i sin Orden. — Da jeg var sidst i Odense, afleverede jeg første Deel af Folkethingsforhandlingerne og ligeledes af Landstingsforhandlingerne til at indbindes; naar de ere færdige, ønsker jeg dem nok tilsendte; jeg ønskede dem blot i stivt Bind med Lærreds Ryg.

Med venligst Hilsen

forbindligst

Asperup d. 1. Mai 1850.

M. MELBYE.

7.

1854, 8. September. Brev fra Pastor, Dr. theol. H. C. RØRDAM angaaende hans Udvikling af Luthers Katekismus (s. ovfr. S. 69).

Med megen Fornøjelse har jeg modtaget Deres ærede Skrivelse, hvorved De behageligen meddeler mig, at De vil overtage Forlaget af min Udvikling af Luthers Catechismus. Jeg aflægger min forbindtligste Tak og jeg beklager kun, at min Langsomhed muligen kan have nogen mindre heldig Indflydelse med Hensyn til den bekvemste Tid for Afsætning. Det skal være mig en Fornøjelse i Fremtiden at søge at vedligeholde og bevare Forbindelsen med Deres meget agtede Forlag.

Med Høiagtelse og venskabeligst Hilsen

ærbødigst og forbindtligst

Hammer pr. Nestved

RØRDAM.

8. Septbr. 1854.

S. T.

Hr. Boghandler Milo.

8.

1854, 31. October. Brev fra Biskop J. B. DAUGAARD angaaende hans Lærebog (se ovfr. S. 69).

Deres Svigersøn, Catechet Svendsen, har tilskrevet mig, at han paa min Anmodning har henvendt sig til Dem om at overtage Trykningen af en Omarbejdelse af Balles Lærebog, med hvilken han har ydet mig betydelig Bistand, og at De findes villig til at paatage Dem dette Arbejde. Derover er jeg meget glad og Dem saavel som ham meget taknemmelig. Mit Manuscript har jeg i Dag lagt den sidste Haand paa; det ligger færdigt til Trykningen, saa snart De kan tage imod det, hvorm jeg beder mig behageligen underrettet. Det er ligefrem, at jeg ikke kan vente noget Honorar for et Skrift, der udgives som Manuscript¹ og blot som en Prøve til Offentlighedens Bedømmelse. Jeg vilde kun udbede mig, at De vil besørge de 2 første Correcturer; den tredie vil jeg helst selv udføre. Hr. Svendsen har rigtignok tilbudt mig, at han vil læse 2den Correctur, men jeg vilde nødig lægge ham den Ulejlighed paa foruden den, han har haft og med saa megen Beredvillighed paataget sig. Dernæst vilde jeg bede Dem give mig saa mange Friexemplarer, som De maatte see Dem i Stand til at afsee uden at volde Dem Tab. Jeg vil kun sige, at jeg vil behøve et Exemplar til Kultusministeren, et til hver Biskop i Landet, et til hver Provst i mit Stift og desuden nogle til gode Venner; men iøvrigt vil jeg ganske overlade Antallet til Dem selv. Bogen skulde vel trykkes omtrent som gamle Balles Lærebog, hvorved er at bemærke, at der er saa godt som ingen Anmærkninger (hvilke pleje at trykkes med Smaastil ligesom Bibelsprogene) men 180 §§, der jo skulde trykkes med saa store Typer som Hovedstykke hos Balle og enkelte Ord med udmærket eller presset Stii. En liden Fortale skal jeg have færdig, til jeg faaer Deres Svar, at det Hele kan komme paa een Gang. Dette Deres Svar tillader jeg mig at imødesee med det Første og tegner mig foreløbig

Deres ærbødige og meget forbundne

Ribe 31. Oktober 1854.

DAUGAARD.

¹ Paa Bogens første Udgave staar: »Lærebog i den evangelisk-christelige Religion. Et Omarbejdelsesforsøg. Udgivet som Manuscript« (1855). Denne sidste Bemærkning bortfaldt paa de senere Oplag. 1874 udkom det sidste »8de uforandrede Oplag«. Alle Oplagene kom paa det Miloske Forlag. Se forøvrigt Christine Daugaard: Biskop Daugaard, II, 1896, S. 251—52 og Emil Smith: Skolens Aarvog for 1890, S. 28.

NB. Uagtet det store § Antal bliver Bogen dog vijsse]lig meget mindre end Balles; thi ingen § har Underafdelinger a, b o. s. v., og Anmærkningerne ere, som sagt, for Intet at regne. Der er kun 3 eller 4. Derimod bliver hele Luthers Catechismus at medoptage med noget mindre Tryk.

S. T.

Hr. Boghandler Milo.

9.

1857, 6. Oktober. Brev fra Seminarieforstander JEPPE TANG angaaende hans »Danmarks Midaldershistorie med Sange og Rim« 1858—64 (se ovfr. S. 69).

Grundtvigs Højskole den 6te October 1857.

Hr. Boghandler Milo!

Da jeg i Sommer var i Deres Boglade, talte De om, at hvis jeg havde en eller anden Bog at ville have udgivet, om jeg saa ikke vilde lade Dem forlægge den, og mente, at det i flere Henseender vilde være fordelagtig; jeg lovede at tænke over det. Ienhold til denne Samtale vil jeg nu spørge Dem, om De nu har Lyst til at forlægge en Bog for mig, som skal være baade folkelig og morsom, og som skal trykkes i Løbet af Vinteren, saa den kan udkomme hel og holden til Foraar[et]. Dens Navn skal være: »Danmarks Riges Midaldershistorie« især efter L. Chr. Müllers Danmarks Historie og Saxe Runemesters Danmarks Krønike ved Grundtvig. Bogen skal nærmest slutte sig til eller rettere være en Fortsættelse af L. Chr. Müllers Danmarks Sagnhistorie. Iversen¹ havde ønsket at forlægge den, men som De vel ved, er han gaaet Falit og kan ikke nu paatage sig det; han har min »Den Ny Pagts Krønike« og med den er der Vanskeligheder, hvorfor den heller ikke er udkommet efter sin Bestemmelse fra først af, dog tænker jeg snart at faa det bragt i Orden.

Midalderenshistorie skal gaa fra Ansgar (800) og til Kristian den andens Fordrivelse (1523) og udgjøre 30 ad 35 Ark; Papir og Format som Melbyes »Fortællinger« og Tryk som min »Børnelærdom af Danmarks Historie«. Oplaget kan passende gjøres paa 1500 Exempl.;

¹ D. e. den københavnske Boghandler C. G. Iversen (etabl. fra 1846); 1857 flyttede han til Kolding.

og Bogen maa sælges saa billig som mulig, jeg har tænkt mig 4 a 5 Sk. for Arket; men jeg maa have en god Forfatterløn — dog med 15 Rgd. for Arket vil jeg være veltilfreds for første Oplag. Nu er De nok saa god at svare mig herpaa med det Allerførste; og skulde De ønske at blive Bogens Forlægger paa de her opstillede Betingelser, ønsker jeg Trykningen begyndt saasnart ske kan og saaledes, at der kunde blive et Ark færdig om Ugen.

Venligst

J. T. A. TANG.

E. S. Min Adresse: Grundtvigs Højskole paa Marielyst, Kjøbenhavn. — De har vel sendt 2det Hefte af »Den Ny Pagts Krønike« til Birkedal?

TANG.

10.

1863, 16de April. Brev fra Pastor V. BIRKEDAL angaaende hans »En Livs-Førelse« (se ovfr. S. 70).

Ryslinge 16. April 1863.

Jeg har et Værk af poetisk Art: mit Levnetsløb i fortløbende Digte, som jeg maaske agter at udgive med det Første, og henvender mig da til Dem med Spørgsmaal, om De ønsker at forlægge det.

Som poetisk Værk bør det udstyres smukt som Hauchs sidste Digt: »Valdemar Sejer«, som De vel har i Deres Boglade, af den Slags hvide Papir og Format; helst ønskede jeg de saa kaldte latinske Typer brugt, for at Bogen ogsaa lettere kunde læses i Sverige, hvor man har ondt ved at finde sig i vort sædvanlige Tryk.

Værket vil blive to temmelig store Dele. Den første Del vil udgjøre omtrent henved 30 Ark, og Honoraret for den til mig vil blive 1500 rd. Den anden Del vil blive større og udgjøre vel 40 Ark¹, Honoraret 1800 rd.; 2000 Exemplarer trykkes og 1ste Del sælges for 15 Mk., anden Del for 3 rd. Jeg maa selv forbeholde mig 30 Friexemplarer, af hvilke de 10 smukt indbundne. Hefningen af Bogen maa være elegant omtrent som Hauchs nævnte Værk eller Plougs Digte.

Gaar De ind paa disse Betingelser, kan vi altid blive enige om Betalings-Terminerne. Men jeg ønsker, at Digtet kommer ud i Løbet

¹ Af Birkedals »En Livs-Førelse« udkom første Del (30 Ark) 1863 og anden Del (37 Ark) 1864.

af Sommeren enten det hele eller dog første Del, og jeg spørger: Naar kan Trykningen begynde, hvis De paatager Dem Foretagendet?

Jeg ønsker ikke, at De omtaler dette mit Arbejde for Nogensomhelst, da jeg helst vil, at Publikum skal modtage det som en Overraskelse.

Ærbødigst

VILHELM BIRKEDAL.

II.

1864, 26. Novbr. Brev fra Pastor H. AGERBEK angaaende »Et kortfattet Bidrag til Oplysn. for Lægfolk om det Troens Ord, som Herren selv har talt til os ved vor Daab, og som Biskop Grundtvig har gjort os opmærksomme paa« (1864, 48 S.) (se ovfr. S. 69).

S. T.

Hr. Boghandler Milo!

Torde jeg ikke udbede [mig] den Godhed, at De vilde forlægge et lille Skrift, som jeg vil udgive om det Troes Ord, som Biskop Grundtvig har gjort os opmærksomme paa, ligesom De forhen har forlagt de Ubetydeligheder, jeg har udgivet¹, saaledes at jeg aldeles ingen Udgift har derved, og saa forlanger jeg heller ingen Indtægt, kun beder jeg, at De vilde overlade mig nogle Exemplarer f. Ex. 20. — Dersom De er villig dertil, skal jeg strax sende Dem mit Manuscript. Jeg ønsker gjerne dette lille Skrift udgivet snarest muligt.

Venskabeligst Hilsen fra Deres

ærbødigst forbundne

Østerhæsinge Præstegaard
den 26de Marts 1864.

H. AGERBEK.

¹ Det var: Sex Prædikener (110 S., 1844); Prædiken, holdt ved Missionsmødet i Faaborg den 26. Sept. 1849 (16 S.); Prædiken, holdt i Østerhæsing Kirke den 27. Febr. 1851 i Anledning af vore Krigeres Hjemkomst (14 S.); Syv Fasteprædikener (80 S., 1855); Ti Prædikener om det gamle og det nye Menneske (144 S., 1861).

12.

Miloske Boghandels Personale (September 1898):

Bogholder: JULIUS MILO, indtraadt 1. April 1857.

Medhjælper: ANDR. HANSEN, 1. April 1894.

— : ANDR. BERTELSEN, 23. Oktober 1896.

Lærling: SENECA ANDERSEN, 1. Januar 1897.

Kassererske: KIRSTINE HANSEN, 1. Januar 1897.

Miloske Bogtrykkeris Personale (September 1898).

Kontoret.

Faktor: ANTH. PETERSEN, indtraadt 23. Juli 1876.

Exeditrice: CHRISTINE NIELSEN, 1. Oktober 1896.

Sætteriet.

Trykker og Sætter: JACOB PRØVENSEN, 1854.

Sætter: GUSTAV NIELSEN, 1. Februar 1883.

— : CHR. PETERSEN, 1. September 1884 (lært her 1875—80).

— : VILHELM PETERSEN, 31. Marts 1887.

— : MARINUS OLSEN, 26. April 1891.

— : P. HANSEN, 9. Oktober 1891.

— : NIELS HANSEN-NIMB, 2. Maj 1893 (lært her 1893—98).

— : HANS NIELSEN, 2. Avgust 1894.

— : J. P. OLSEN, 5. November 1896.

— : P. C. CHRISTENSEN, 24. Juni 1898.

— : ALFR. BREDAHL, 25. Juni 1898.

— : GEORG H. NENDEL, 1. Juli 1898.

— : CHR. RYBERG, 13. Avgust 1898 (lært her 1888—93).

Lærling: SØREN HANSEN, 1. April 1898.

Trykkeriet.

Trykker: C. J. C. CHRISTENSEN, 28. Januar 1883.

— : JENS PETERSEN, 28. September 1890.

— : ALFRED HANSEN, 19. Marts 1898.

Lærling: EJNAR SCHMALFELDT, 1. Maj 1896.

— : RASMUS RASMUSSEN, 1. Juni 1897.

Paalæggerske: MARIE SØRENSEN, 26. Juli 1895.

— : VILHELMINE SØRENSEN, 16. September 1895.

— : ANNA HANSEN, 19. Marts 1898.

Bud: LARS PRINSHOLM, 14. April 1882.

Miloske Etablissements Personale (September 1898).

Som det af ovenstaaende Liste vil ses, blive ikke faa af Personalet i det Miloske Etablissement gamle i Gaarde. Trykkeren og Sætteren JACOB PRØVENSEN, der har været i dets Tjeneste i 44 Aar, var allerede i 1887 ved Haandværkerfesten i Odense Byens ældste Svend. Hvad Bogholderen JULIUS MILO angaar, da er han en Søn af den oftere ovfr. nævnte Bogbinder og Boghandler Jacob Frederik Milo. Han er født 3. Marts 1831, var først Kommis hos H. J. Bing & Søn i Kjøbenhavn, kom den 1. April 1857 til sin Onkel Johan Milo i Odense og har stadig senere været det Miloske Etablissements betroede Bogholder, ligesom i 35 Aar Fuldmægtig ved dets Stempel-papirsforhandling. Faktoren ANTH. PETERSEN og Sætteren CHR. PETERSEN ere Sønner af N. CHR. PETERSEN, der ved Lærekontrakt af 1. Juni 1848 knyttedes til Bogtrykkeriet, hvor han forblev til sin Død i 1876. Da Anth. Petersen, der har lært hos Krigsassessor L. B. Deichmann i Faaborg, kort før Faderens Død havde faaet Plads i Miloske Bogtrykkeri som Sætter og uafbrudt senere, fra 1881 som Faktor, har været knyttet til samme, har Fader og Søn altsaa tilsammen arbejdet i Bogtrykkeriet i 50 Aar.

Etablissementets Bogbinderarbejder udføres nu ikke mere indenfor dets egne Enemærker, men hos de to Odense-Mestere H. BALTZER og CARL NIELSEN. Samarbejdet med den Første begyndte alt i Halvfjerserne; i Begyndelsen af Firserne traadte den Sidste til.

Fra 1854—76 var P. F. HØGH, der nu er Boghandler i Assens, Medhjælper i den Miloske Boghandel; en anden Medhjælper var den nuværende Boghandler EDV. G. HANSEN i Odense.

REGISTER

- Aalborg, 12, 13, 18, 29, 30, 49, 57, 75, 95.
Aarhus, 12, 29, 49, 76.
Abel, Jacob, Bogf., 29.
Adressekontor i Odense, 23, 24, 25, 26, 27.
Adrian, Margarethe Catharine, g. Biering, 23.
Agerbek, Hans, Præst, 69, 70, 106.
Almanakforlag, Provinsboghandlernes, 14.
Als, Caspar Johan, Bogb., 30.
Altona, 23.
Ancher, L., Professor, 63.
Anchersen, Søren, Professor, 24.
Andersen, H. C., 44.
Antikvarhandel, 10.
Appel, H., 89.
Assens, 109.
Aviser, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26,
27, 28, 68, 72; — skrevne, 19.
Bager, Oluf, Købmand, 18.
Balles Bibellæsning, 85.
Baltzer, H., Bogb., 109.
Bang, N. N., Bogb., 52.
Beck, Vilhelm, Præst, 86, 87.
Berg, Claus, 17.
Bergen, 49.
Bergström, Benedex, Bogb., 52.
Bergsøe, Vilh., 86, 89.
Berling, Brødr., 25, 62; — E. H. Bogtr., 61.
Berlingske Aviser, 25.
Biblioteker, 18, 80, 81.
Biering, Chr. G., 23; — Margarethe Ca-
tharine, hans Enke, 23, 24.
Bing, H. J., & Søn, 10, 109.
Bircherod, Jacob, den ældre, 18; — den yngre,
18; — Jens, 18, 29; — Tomas, 18.
Birkedal, Vilh., Præst, 69, 70, 75, 86,
89, 105.
Bogbindere, 10, 15, 16, 19, 29 flg., 48 flg.,
95, 96, 97.
Boghaandværk, Forening for, 85.
Boghandel i Kirker, 19.
Boghandlerblade, 82.
Boghandler-Fagskole, 86.
Boghandlerforening i Kbhvn., 9 flg., 81,
82, 83, 86; — for Danmark, 11.
Boghandlerkavtioner, 11, 12.
Boghandlerklub, 84.
Boghandlermedhjælpere, 81, 82, 84, 86.
Boghandlermøde, dansk, 11; — skandina-
visk, det første, 11; det fjerde, 82.
Boghandlerrabat, 9, 10, 13, 14, 75, 82,
84, 85.
Boghandlertidende, dansk, 11, 12; — nor-
disk, 82.
Bogladepris, 10; jfr. Priser.
Bogtrykkerforening, den danske, 81, 89.
Bogtrykkeri, Miloske, 89, 107, 109.
Bogudstilling, international, 89.
Bogudstyrelse, god, 85, 89.
Bojesen, Ernst, 84, 85.
Bonnier, Albert, 83.
Borchsenius, Otto, 82, 83, 85.
Bosen, Mathis, Bogb., 52.
Brahe, Karen's Bibliotek, 18.
Brandt, Johan Christopher, Bogtr., 20, 26;
— Peter Vilh., do., 22, 23; — Vil-
helm, Bogh., 13.
Braun, Chr., Bogb., 39.
Brændekildegaard, 76.
Bützow, O. N., Professor, 24, 63.

- Christensen, Gotfred, 90; — Niels, Bogh., 13.
 Classon, T., Kjøbmand, 76.
 Comælius, Carl, Bogb., 30.
- Dantzig, 39, 57.
 Daugaard, J. B., Biskop, 69, 103.
 Deichmann, Jacob, 9, 10, 11; — L. B.,
 Krigsassessor, 109.
 Deposits, 54, 55.
 Ditlevsen, N. C., Bogh., 69.
 Dreyer, J. C., Etatsraad, 64.
- Eegholm, Camilla, 86.
 Elmenhoff, S. W., Bogtr., 76.
 Elmquist, J. C., Bogtr., 68, 100.
 Engelstoft, C. T., Biskop, 81.
 Eskesen, Morten, 89.
 Evers, Ernst, 86.
 Examinerede Bogbindersvende, 58.
- Faaborg, 52, 76, 109.
 Faber, L. N., Bogtr., 26, 27.
 Fagforeningsbevægelse, 81.
 Fahnøe, Anna, 76, 79.
 Fenden, M. von, Bogb., 52.
 Folkeopdragelse, 82, 85.
 Forlag, det nordiske, 84, 85.
 Forlagsforening, dansk, 13.
 Forlagskataloger, 62, 64, 75, 89.
 Forlagskontrakt, 98, 99.
 Forlæggerforening, foreslaaet, 15.
 Forlæggerraad, 15.
 Franciskus, Prins, 17.
 Frederik II, 18.
 Frisius, Frid., 53.
 Fuiren, Didrik, Guldsmed, 18.
 Funcke, Otto, 86.
 Fyens Journal, 25; — Avertissementsti-
 dende, 27; — Avis, 68, 72.
 Fyens Stifts litterære Selskab, 68, 81; —
 patriotiske Selskab, 81, 80.
 Fønss, Otto C., 86.
- Geschenk, 53.
 Getreuer, Jørg. Chr., Bogb., 31, 52.
 Godiche, Cecilie Christine, 61; — Jørgen
 Mathiesen, Bogtr., 61.
 Gregorisen, Gregorius, Bogb., 51.
- Gregorius Bogbinder, 19, 29.
 Grundtvig, N. F. S., 67, 106.
 Græbe, Christopher, Bogtr., 100.
 Grøn, George C., Bogh., 85.
 Guldberg, Ove Høgh, 63.
 Gyldendalske Boghandel, 9, 63, 75, 85.
 Gymnasiet i Odense, 18, 20, 81.
 Görllitz, 52.
- Hamsfort, Cornelius, 18.
 Hanck, J. H. T., Adjunkt, 28, 64.
 Handwerksgebrauch, 49, 95.
 Hans, Konge, 17.
 Hansen, Edv. G., Bogh., 109; — Gutzon,
 Bogh., 11; — Lorentz, Bogb., 52;
 — Nis, Cand. theol., 72.
 Hanssen, P., Lærer, 69.
 Havbold, Peder, Bogfører, 19, 29.
 Hayn, G., 55.
 Hedegaard, Chr. D., Dr. jur., 22.
 Heilmann, Joh. Ernst, Præst, 62, 63.
 Helm-Petersen, J. F., Bogh., 12, 64, 76;
 — S. F., do., 12—13, 64.
 Helveg, Ludv., Præst, 72, 79, 81.
 Helsingør, 13, 49.
 Hempel, Søren, 25, 26, 64, 75.
 Hempelske Boghandel, 12, 70.
 Hendriksen, F., Xylograf, 85.
 Henningsen, Erik, 89.
 Henriksen, C. S., Højesteretsadvokat, 82.
 Hesbjerg, 76, 90.
 Hoffensberg, Jespersen & Trap, 80.
 Holberg, Ludv., 22, 23, 53.
 Holm, P., Professor, 24; — Peter Chr.,
 Bogb., 30.
 Horsens, 13, 30, 49, 76.
 Høg, Just, Vicestatholder, 30.
 Høgh, P. F., Bogh., 109.
 Højstrupgaard, ny, 76.
 Hopffner, J. J., Bogtr., 61.
 Hörluck, R., Lærer, 69.
 Høst, A. F., Bogh., 10.
 Høy, Oluf, Bogb., 52.
- Ibsen, Henrik, 85.
 Iversen, Christian, 23, 24, 25, 26, 45, 62
 flg., 64, 75, 81; — C. G., Bogh.,
 104; — Kirstine Marie, 27, 28.

- Jansen, Børge, 86; — Ernst, Bogh., 19, 20; — P. Bogh., 13.
- Jensen, Fred., Bogh., 13; — Gregorius, Bogb., 31, 51; — Hans, Bogb., 31, 51; — Milton, 90; — Soya, 90.
- Jubilæer, 26, 76, 90.
- Juel, Kammerherre, 26.
- Julehefter, 6.
- Juleroser, 85.
- Junge, Ane Marie, g. Milo, 38, 39; — Hans Chr., Bogb., 40; — Povl Fred., Bogb., 39, 52.
- Justesen, H. E. F., 89.
- Kalkar, Chr. H., Præst, 80, 81.
- Kieler, Laura, 86.
- Kingo, Tomas, 22.
- Kirker som Salgssted, 19.
- Kirstine, Dronning, 17.
- Kjerteminde, 27, 62.
- Kjøbenhavn, 9, 12, 14, 19, 22, 25, 29, 39, 48, 49—50, 52, 54, 55, 56, 58, 61, 62, 95.
- Kjøbenhavnsposten, 10.
- Klein, H. C., Bogh., 10.
- Klub, Odense, 26; se Boghandlerklub.
- Knud den Hellige, 17, 18.
- Koefoed, Anders, Murmester, 43; — W., Cand. jur., 72.
- Kolding, 52, 76.
- Kolportage, 75, 82, 83, 84, 85.
- Kommissionsanstalt, 14.
- Kommissionærer, 14.
- Kornuter, 59.
- Krabbe, Christopher, Cand. jur., 72.
- Krasemann, B. D., Bogb., 96.
- Krejdal, A., Adjunkt, 67.
- Kristian IV, 18, 19, 51; — VI, 22.
- Kristiania, 48, 57, 76.
- Kristianssand, 76.
- Kvindernes Udstilling, 89.
- Køhl, Thorvald, 89.
- Køningsberg, 39, 52, 57, 59.
- Lambert, G. A., Bogb., 32, 36, 39, 40, 52.
- Landløbere, den moralske, en Avis, 22.
- Larsen, Alfred, 89; — Dorothea, g. Milo, 67; — Hans, Træskohandler, 67.
- Lauritsen, J., Lærer, 69, 75.
- Lavsvæsen, 11, 29 flg., 48 flg., 95.
- Legater, Miloske, 76 flg.
- Leipzig, 13.
- Lejebibliotek, 67, 98.
- Leonhard, H. P., Lærer, 69.
- Liebe, Jacob, Bogb., 31, 51; — Joh. Dan., do., 52.
- Lindberg, J. C., Præst, 67.
- Lindner, Benjamin, 100, 101.
- Lundberg, Joh. Pet., Bogb., 59.
- Luthers Postil, 68, 86, 89, 99, 101.
- Luxdorph, B. W., 63, 96.
- Lübeck, 49, 55, 96.
- Læreaar, 46.
- Lærekontrakt, 97.
- Løbeskrivelse, 38.
- Mansa, H. F., Bogh., 13.
- Mau, E., Præst, 69, 75.
- Mauritzius, Carl Gabr., Bogb., 52.
- Melbye, Mads, Præst, 68, 69, 70, 75, 101.
- Meyer, Joh. Gottl., Bogb., 59.
- Michelsen, Hans, Biskop, 18; — Siegfried, Bogh., 83.
- Mikael, Hr., 17.
- Milo, Ane Marie f. Torp, g. Junge, 38, 39, 40; — Anna f. Fahnøe, 76, 79, 90; — Anna Marie f. Schmidt, 43; — Carl Christian, 11, 13, 15, 75, 80, 86 flg.; — Carl Leopold, 46, 97; Christian Gottlieb, 46; — Christian Ludvig, 46; — Dorothea f. Larsen, 67; — Frederik Vilhelm, 71, 80; — Friderich Wilhelm, 43 flg., 46, 96, 97, 99; — Hans Christian Andreas, 45, 46, 70, 71, 72 flg.; — Ida Vilhelmine f. Petersen, 90; — Jacob Frederik, 10, 15, 45, 46, 60, 67, 68, 98, 99; — Johan, 28, 45, 46, 54 flg., 98; — Johan Friderich, 28, 32 flg., 38 flg., 46, 52, 57, 61, 96; — Johan Heinrich, 46; — Julius, 107, 109; — Maren Catharina f. Bolvig, 71; — Marie g. Svendsen, 79; — Niels, 45, 46; — Povl Frederik, 46; — Regise Sophie Christine g. Svendsen, 79.

- Mission, indre, 86, 89.
 Mormonstraktater, 85.
 Mortensen, Kjeld, Bogb., 29.
 Møller, Jens, Bogh., 13; — Peder R., 86;
 — Viggo, 89.
 Mørkeberg, P. A., 89.
- Nakskov, 13, 40.
 Nannestad, N. E., Professor, 24.
 Navngiven ved Svendeceremonierne, 54, 55.
 Nielsen, Anton, 86; — Carl, Bogb., 109;
 Kirstine Marie, g. Iversen, 26; —
 Niels, Bogb., 43, 96.
 Nyborg, 52, 56, 76.
 Nykjøbing p. F., 13.
 Nürnberg, 52, 58.
 Næsbyhoved Slot, 17.
 Næstved, 11.
- Odense, 12, 13, 15, 17 flg., 29, 31 flg.,
 49, 50, 51 flg., 59, 62 flg., 80 flg.,
 86, 89—90, 107, 109.
 Olsen, P. W., Musikhandler, 10.
 Oplags Størrelse, 85, 89.
 Ostfriesland, 52.
- Paludan-Müller, C., 80.
 Papirhandel, 45, 81.
 Parmann, Joakim, Bogb., 32, 38, 52; —
 Johan, do., 52; — Joh. Chr., do., 52.
 Pedersen, Laurids, Bogb., 52.
 Petersen, Anth., Faktor, 107, 109; — C.,
 Lærer, 69; — Chr., Sætter, 107, 109;
 — F. J. Kønnemann, Herredsfoged,
 90; — Ida Vilhelmine g. Milo, 90;
 — N. Chr., Sætter, 109; — N. M.
 Professor, 26.
 Philipsen, Gustav, Bogh., 82, 83, 84; —
 Ludvig, do., 82, 84; — P. G., do.,
 9, 10, 82.
 Plum, Fr., Biskop, 81.
 Polen, 52.
 Postulation, 55.
 Poulsen, A. S., Domprovst 86; — H. Chr.,
 Kjøbmand, 72; — Mandrup, Skole-
 lærer, 68.
 Prediger, Christ. Ernst, 56.
 Preus, Overlærer, 76.
- Priser, udenlandske Bogers, 83.
 Provincial Notifications Liste, ugentlig,
 20, 21, 26.
 Provinzboghandlere, 10, 11, 12, 13, 14, 83.
 Provinzboghandler-Forening af 1874, 12,
 13; — af 1891, 13, 14, 15, 80, 83,
 84, 86, 90.
 Provinzboghandler-Møder, 1855, 11; —
 1868, 12; 1874, 12; 1875, 12; 1879,
 12, 13; 1891, 13; 1892—98, 13, 83, 90.
 Prøvensen, Jacob, Sætter, 107, 109.
- Ramus, Jakob, Biskop, 63.
 Randers, 13, 49, 76.
 Rasmussen, M., 89.
 Reitzel, C. A., 9, 85, 95.
 Reitzelske Forlag, 95.
 Ribe, 19, 76.
 Richardt, Chr., 89.
 Rohmann, J. L., Præst, 81.
 Rom, N. C., Bogh., 85.
 Rosenkrans, Holger, 18.
 Roskilde, 11, 12, 76.
 Roulund, H. C., Proprietær, 76.
 Rørdam, H. C., Dr. theol., Præst, 69, 102.
- Sadolin, Rottbøl, Bogb., 75—76.
 Salmonsens, Brødrene, 82.
 Salomon, A. G., Bogh., 10.
 Saxkjøbing, 13.
 Schmidt, Anna Marie, g. Milo, 43.
 Schnell, H. H., Bogb., 30, 95.
 Schoubye, P., Cand. theol., 72.
 Schrøder, Ludv., Højskoleforstander, 72.
 Schubothe, J. H., Bogh., 75.
 Schultz, J. H., Bogtr., 10; — Magnus A.,
 Bogh., 13.
 Schwänenflügel, E., Arkitekt, 76.
 Schwerin, 49, 96.
 Schütze, Joh. Wilh., Bogb., 39.
 Seidlitz, C. G., Professor, 24, 63.
 Sibbern, Hans, Professor, 63, 81.
 Sick, Chr., Adjunkt, 68, 72.
 Skeel, H. F., Overrettsprokurator, 68.
 Skolebøger tilfals hos Bogbindere, 30.
 Skouboe, Edv., Cand. phil., 67.
 Skrøder, Jørgen, Bogtr., 22; — Kristian,
 do., 22.

- Slagelse, 13, 49.
 Snell, Johann, 17.
 Sortimentsboghandel, 12, 13, 83.
 Sortiments-Boghandlerforeningen, 14, 15, 80.
 Sorø, 76.
 Speer, A. Th., Bogh., 10.
 Stach, Sylvester, Bogb., 95, 96.
 Stein, H., Biskop, 86.
 Stempelpapirforhandling, 72, 109.
 Stilau, Andreas, Kunstdrejer, 72; — Marie,
 hans Enke, 72.
 Stinck, C. W.,'s Efterfølger, 89.
 Stokholm, 39, 49, 57, 58.
 Stralsund, 52, 57.
 Strøm, G., Adjunkt, 68, 72.
 Subskribentsamling, 82.
 Svend, Ceremonier ved at blive, 53 flg.
 Svendborg, 13.
 Svendsen, Hans, Slagtermester, 99; —
 Hans, Præst, 69, 79, 99, 101, 103;
 — Marie f. Milo, 79; — Marie Ca-
 tharine f. Wahl, 99; — Regise Sophie
 f. Milo, 79.
 »Symbol«, 38, 55, 56 flg.
 Tang, J. T. A., Seminarieførstander, 69, 104.
 Tauber, J. H., Professor, 63; — J. H. G.,
 Cand. phil., 72.
 Thaarup, E. L., Bogh., 11.
 Thisted, Jørgen, Præst, 68, 99.
 Thomsen, Carl, 89; — Ove, 28, 68.
 Tode, J. Cl., Professor, 63.
 Trondhjem, 49.
 Truelsen, Martinus, Bogtr., 89.
 Typografisk Selskab, det kgl. lærde, 63.
 Tysk, Brug af, 40, 51, 52, 58.
 Tønder, 52.
 Tørsleff, H. J., Bogh., 13.
 Ubberud Kirke, 90.
 Udstillinger, Deltagelse i, 89.
 Urne, Hans, Domprovst, 17.
 Ursin, Georg Chr., Bogh., 80; — P.,
 Bogh., 60.
 Vahl, J., Præst, 69.
 Vandring, Bogbindersvendes, 51, 52 flg.
 Vang, Albert, 90.
 Vestervig, 48, 95.
 Viborg, 13, 29, 30, 48, 76.
 Viborg, K. F., Præst, 69, 95.
 Wahl, Marie Catharine g. Svendsen, 99;
 — N. A., Bogh., 10, 67, 68, 98;
 — Regise Sophie Julie g. Milo, 99.
 Weisz, J. M., Kjøbmand, 44.
 Wieland, Jokum, Bogtr., 62.
 Wille, Christopher, Bogb., 30; — Cand.
 phil., 72.
 Winberg, Carl Gustaf, Bogb., 46.
 Wismar, 39.
 Wolche, Bertel, Bogb., 29.
 Zander, Johann, Bogb., 95, 96.
 Zeidlitz, Gottfr., Bogb., 52.
 Zünftighed, 48 flg., 58.

INDHOLD.

	Side
Dansk Boghandel	9
Odense Forhold	17
Bogbindere	29
Et Stykke Lavshistorie	48
Forlagsvirksomhed	61
Nyere Bevægelser	80
Bilag	93
Register	111

**BOGENS DEKORATION AF
ALFRED LARSEN**

**ÆTSNINGERNE FRA
F. HENDRIKSEN, KJØBENHAVN
ANGERER & GÖSCHL, WIEN
MEISSENBACH RIFFARTH & CO., BERLIN
PACHT & CRONE, KJØBENHAVN**

**PAPIR FRA
DE FORENEDE PAPIRFABRIKER
KJØBENHAVN**

**TRYKT I
MILOSKE BOGTRYKKERI
ODENSE**

SLÆGTEN MILO.

VÆSENTLIG EFTER OPLYSNINGERNE I
 »MINDEBLAD OM DEN MILOSKE BOGLADES
 125-AARS JUBILÆUM« (ODENSE 1873).

Johan Friderich Milo,

Bogbinder,
 f. 1722, begr. 14/4 1783.

∞ 1. 13/2 1749 Ane Marie Hansdatter Torp, E. e. Bogbinder P. F. Junge, begr. 15/6 1762.
 2. (Navn ubekjendt), begr. 7/6 1783, 43 Aar gl.

¹ Friderich Wilhelm Milo, døbt 9/10 1749, begr. 24/1 1757.	¹ Povel Friderich Milo, døbt 1/4 1752, Bogbinder i Nakskov. ∞ 11/2 1774 (Navn ubekjendt), † 10/1 1795 (ingen Børn).	¹ Johan Henrik Milo, døbt 19/6 1754, Bogbinder.	¹ Christian Gottlieb Milo, døbt 14/6 1756, Bogbinder.	¹ Friderich Wilhelm Milo, f. 11/12 1759, † 24/1 1844, Bogbinder. ∞ 9/6 1787 Anna Marie Schmidt, f. 1765, † 20/1 1845.	¹ Anna Marie Milo, døbt 27/2 1762, begr. 20/8 1765.	² Catharina Marie Milo, døbt 20/1 1764, begr. 9/6 1765.	² Christian Ludvig Milo, døbt 5/4 1766, begr. 11/6 1799, Bogbinder.	² Anna Marie Milo, døbt 9/10 1768, begr. 20/1 1770.	² Jacob Milo, døbt 2/2 1771, begr. 9/11 1792, Guldsmed.	² Carl Leopold Milo, døbt 20/11 1773, Bogbinder, Toldbetjent (en ugift Datter Christiane, † Jan. 1871)	² Enevold Simon Milo, døbt 1/1 1776	² Peter Nicolai Milo, døbt 9/12 1777, † 13/2 1790.
---	---	--	--	--	--	--	---	--	---	---	---	---

Johan Milo,
f. 21/6 1788, † 20/6 1861,
Bogb., Bog- og Papirh.,
Kancelliraad.
∞ 1. 9/6 1814 Dorothea Larsen,
f. 25/10 1789, † 24/1 1831,
2. 17/10 1831 Maren
Catharina Bolvig,
f. 24/2 1794, † 10/11 1861.

Martinus Milo,
døbt 19/1 1791, †
Snedkermester i Odense.
∞ 19/11 1815 Karen Andersen,
f. 1791, †

Elisabeth Milo,
døbt 13/6 1793, † 7/4 1858.
∞ 1/6 1821 Guldsmed
Daugstrup i Odense
(ingen Børn).

Jacob Frederik Milo,
døbt 13/10 1795, † 2/2 1865,
Bogb. og Boghandler.
∞ 20/6 1819 Regise Sophie
Julie Wahl,
f. 20/1 1797, † 24/4 1869

Hans Peter Milo,
f. 21/11 1797, † 24/2 1865,
Malermester, Hofbedemand,
Graver ved Helligaandskirken
i Kjøbenhavn.
∞ 24/6 1826 Louise Poulaine
Bohrsen,
f. 22/2 1799, † 21/10 1861.

Søren Milo,
døbt 1/10 1800, † / 1853,
Snedkermester i Kbhvn.
(ugift).

Frederik Vilhelm Milo, f. 10/6 1815, † 22/12 1881, Præst i Kornerup og Haudrup. ∞ 24/6 1847 Emilie Char- lotte Bruun (f. 20/1 1812, † 9/6 1882).	Regise Sophie Christine Milo, f. 20/1 1817, † 11/6 1861, ∞ 21/1 1848 Pastor Hans Svendens f. 22/2 1816, † 24/6 1872. Olivia Fahnøe (f. og † 20/6 1849).	Hans Christian Andreas Milo, f. 10/1 1819, † 11/12 1881, Bogb., Bogh. Bogtrykker. ∞ 21/1 1848 Anna Edel (ingen Børn).	Maria Petrine Vilhelmine Milo, f. 20/1 1819, f. 20/1 1822, † 21/1 1869. Pastor Hans Svendens (ingen Børn).	Carl August Theodor Milo, f. 14/6 1826, † 11/12 1827.	Marie Frederikke Milo, f. 14/6 1816, † 20/6 1853. ∞ 1. (1845) Skræder Andr. Morten i Bal- ling, 2. (1852) Skræder Hans Tvermose i Holstebro (3 Børn).	Poulaine Milo, f. 27/6 1818 † 9/6 1885 ∞ 1. (1845) Skræder Andr. Morten i Bal- ling, 2. (1852) Skræder Hans Tvermose i Holstebro (3 Børn).	Johanne Mathie Elisabeth Milo, f. 9/12 1822. ∞ 27/4 1847 Skræder Hans Graus Peter Kallundborg (2 Børn).	Jacobine Severine Milo, f. 2/4 1825. ∞ 14/11 1858 Karetmager Ole Nielsen i Kallundborg, (ingen Børn).	Frederik Vilhelm Milo, f. 14/2 1828, † 17/1 1885 Skrædermester i Horsens. ∞ 9/2 1858 Mette Cathrine (en Datter, † ugift).	Julie Andrine Milo, f. 21/1 1829, ∞ 20/6 1853 Skrædermester Rebbslager Chr. Jens Henriksen i Kallundborg, (6 Børn).	Ane Cathrine Louise Milo, f. 21/10 1820, † 10/4 1847. ∞ 9/2 1873 Bendtsen i Kallundborg (ingen Børn).	Frederik Anton Milo, f. 7/6 1820, † 9/6 1884, Skolebestyrer, Professor. ∞ 9/6 1856 Julie Dorthea Hansen, f. 21/11 1826, † 20/6 1895.	Anna Milo, f. 21/2 1823, † 10/4 1847.	Niels Carl Vilhelm Milo, f. 9/1 1827, Bogbinder, Overbud ved Telegrafen. ∞ 20/6 1856 Petrea Amalie Sparre, f. 20/2 1816, † 11/6 1894 (ingen Børn).	Johan Peter Julius Milo, f. 9/2 1831, Fuldmægtig. ∞ 9/6 1869 Sara Petersen, f. 9/10 1825, † 20/2 1876 (ingen Børn).	Vilhelm Louis Milo, f. 10/2 1827, Student, Expeditent i Krigs- ministeriet, † 24/2 1880.	Emma Nathalie Milo, f. 19/12 1831.	Nanna Cathinka Marie Milo, f. 10/2 1835, † 7/2 1890.	Dorothea Christine Sophie Elise Milo, f. 1/1 1837, † 21/2 1864.
--	---	--	--	---	---	--	---	---	---	--	---	---	---	--	--	--	---------------------------------------	--	---

Petra Johanna Milo,
f. 21/1 1848, † 11/2 1869.

Martha Dorothea Catharina Milo,
f. 5/12 1849.
∞ 20/6 1875 Murmester
Edvard Wienberg
f. 10/6 1845, † 11/6 1895.

Carl Christian Milo,
f. 21/10 1851,
Forlagsboghandler.
∞ 9/10 1882 Ida Vilhelmine
Petersen
f. 22/6 1857.

Henrikke Sophie Milo,
f. 1/1 1860.

Hans Jacob Milo,
f. 4/4 1862,
prakt. Læge i Sundbyerne
(Amager).
∞ 9/2 1898 Anna Eleonora
Jungersen,
f. 4/6 1865.

Carl Frederik Milo,
f. 20/6 1865, † 9/2 1872.

Frederik Christian Milo,
f. 22/1 1883.

Erik Milo,
f. 17/10 1887.

